

1976/77: 87

Nr 87

Onsdagen den 16 mars

Onsdagen den
16 mars 1977

Kl. 10.00

*Val av suppleant
för fullmäktig
i riksgäldskontoret*

§ 1 Val av suppleant för fullmäktig i riksgäldskontoret

Herr TALMANNEN: Det på föredragningslistan upptagna valet är för-
anlett av att herr Wirtén avlagt sig uppdraget som suppleant för full-
mäktig i riksgäldskontoret.

Folkpartiets partigrupp har till ny suppleant för fullmäktig i riksgälds-
kontoret anmält herr Holger Bergqvist i Göteborg.

*Förlängning av
riksmötet, m. m.*

Herr talmannen förklarade därefter vald till

suppleant för fullmäktig i riksgäldskontoret

(för återstoden av riksdagens innevarande valperiod)

herr Holger Bergqvist i Göteborg (fp).

§ 2 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 3 Förlängning av riksmötet, m. m.

Herr TALMANNEN:

Den 16 februari tillställdes kammarens ledamöter en preliminär tids-
plan som upptog fredagen den 3 juni som sista sammanträdesdag. Vid
anmälan i kammaren meddelades att de i planen upptagna bordlägg-
ningsplena på fredagarna skulle utbytas mot arbetsplena om så erfordrades
för att föreliggande utskottsbetänkanden skulle hinna slutbehandlas.

På grundval av från utskotten inhämtade uppgifter om tidpunkt för
bordläggning av utskottsbetänkanden och beräknad debattid i kammaren
har nu upprättats en reviderad tidsplan och en preliminär ärendeplan
för återstoden av riksmötet 1976/77. Planerna har utdelats till kammarens
ledamöter. De nu tillgängliga uppgifterna om arbetsbelastningen visar
att det torde bli ofrånkomligt att under återstoden av riksmötet anordna
arbetsplena alla fredagar utom fredagarna den 18 mars, den 6 maj och
den 20 maj. Även med denna utökning av antalet arbetsplena blir det
med all sannolikhet nödvändigt att ta också lördagen den 4 juni i anspråk
för riksdagsarbete.

Kammaren har tidigare beslutat att riksmötet 1976/77 skulle pågå
längst t. o. m. den 3 juni 1977. Talmanskonferensen har vid sammanträde
i går tillstyrkt att riksmötet pågår längst t. o. m. den 4 juni 1977.

Kammaren beslöt att riksmötet skulle pågå längst t. o. m. den 4 juni
1977.

§ 5 Föredrogs justitieutskottets betänkande 1976/77:23 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till domstolsväsendet m. m. jämte motion.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Kammarrättsorganisationen

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning till en kort kommentar från min sida över det eniga utskottsbetänkandet såvitt avser förvaltningsdomstolarna, och detta därför att justitieutskottet sedan en följd av år med mycket stort intresse engagerat sig i frågan om kammarrättsorganisationens utbyggnad.

Vi har ju tvingats konstatera att väntetiderna varit orimligt långa. När det gäller skattemål har de enbart i kammarrätterna kunnat bli så långa som två till tre år. Jag vill, herr talman, påstå att alltsedan vi fick förvaltningsrättsreformen 1971 har riksdagen varit pådrivande för att få till stånd en utbyggnad av kammarrätterna, vilken på ett bättre sätt svarar mot måltillströmningen. Det var därför med glädje som vi förra året accepterade förslaget om inrättandet av en fjärde kammarrätt i Jönköping, och i år har vi i enighet biträtt departementschefens förslag om inrättande av en tredje avdelning vid denna kammarrätt.

Men justitieutskottet ansåg förra året att departementet borde förbereda den fortsatta utbyggnaden genom en planering, som kan ge en grund att stå på när det gäller både riksdagens ställningstaganden och berörd personal. En sådan plan borde, som vi sade, syfta till att nedbringa målbalansen till en acceptabel nivå men också allmänt sett medverka till att rättsskipningen kunde svara mot allmänhetens krav på att denna skall vara snabb, säker och billig. I ansåg att man i samband med sådana överväganden i departementet borde ägna särskild uppmärksamhet åt behovet och lämpligheten av att inrätta ytterligare en kammarrätt i södra Sverige.

Nu andas budgetpropositionen i år en viss optimism. Man tror sig kunna bedöma utvecklingen så att vi får en rimlig balans vid 1980-talets början. Ett enigt justitieutskott instämmer i huvudsak i dessa bedömningar, men vi vill understryka svårigheterna när det gäller att göra tillförlitliga prognoser. Det finns anledning att erinra om att man, när man 1971 antog förvaltningsrättsreformen, bedömde behovet vara 15 kam-

marrättsavdelningar. Med den nya tredje avdelningen i Jönköping blir det nu faktiskt redan 23 kammarrättsavdelningar.

Man måste, som vi har sett det i utskottet, ta hänsyn till den kontinuerliga utvecklingen i samhället med ständigt ökande kontakter mellan enskilda och samhälle, som kan leda till ett ökat antal intressekonflikter, vilka i sin tur medför ett växande antal mål hos förvaltningsdomstolarna. Utvecklingen, som särskilt avspeglas på skatteområdet, har redan lett till en betydande ökning av antalet inkommande mål och av målbalansen i länsdomstolarna. När man sätter in åtgärder för att komma till rätta med dessa balanser kommer naturligtvis måltillströmningen till kammarrätterna att ytterligare öka.

Personligen tycker jag också att man skall hålla i minnet de förslag som finns om försäkringsdomstolar. Enligt min bedömning vore det naturligt att lägga dem under kammarrättsorganisationen, och i så fall kommer det att ställas ytterligare krav på kapacitetsökning. Vi har i justitieukskottet därför ansett att man inte bör slå sig till ro med de beslutade förstärkningarna av organisationen utan måste vara öppna för behov av ytterligare utbyggnad och beredda att möta sådana när de uppstår. Den tanke som justitieukskottet lanserade förra året om en plan för fortsatta förstärkingar bör därför enligt vår mening inte utan vidare släppas utan övervägas vidare i departementet. Man bör särskilt enligt vår mening pröva frågan om ytterligare en kammarrätt i södra Sverige i enlighet med vad vi uttalade förra året i samband med tillkomsten av kammarrätten i Jönköping.

Till slut, herr talman, ett mindre problem som vi har uppmärksammat. Det gäller propositionens förslag att Skaraborgs län skall föras till domkretsen för kammarrätten i Jönköping. Jag vill gärna säga att vi inom utskottet är litet tveksamma till denna tanke, inte minst därför att enligt vad vi har erfarit skaraborgarna själva inte är så roade av detta förslag. Men vi har naturligtvis inte velat ta ställning till denna fråga, utan vi har stannat för att be regeringen överväga domkretsfrågorna ytterligare för att se, om det inte är möjligt att finna en annan lösning. Eventuellt kunde man tänka sig att i stället föra över Kronobergs län, och det är ett förslag som vi anser bör prövas särskilt.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr justitieministern ROMANUS, som meddelat att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr Jönssons i Malmö (s) den 8 februari anmälda interpellation, 1976/77:93, om en utbyggnad av kammarrättsorganisationen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Jönsson i Malmö har frågat mig dels vad jag anser vara godtagbar nivå i fråga om antalet balanserade mål i kammarrätterna, dels vilka åtgärder jag avser att vidta för att nedbringa balansen i kammarrätterna till denna nivå och få till stånd en rättsskipning som svarar mot allmänhetens krav på snabbhet, rättssäkerhet och billighet, dels vilka

åtgärder jag har vidtagit med anledning av riksdagens hemställan om en plan för den fortsatta utbyggnaden av kammarrättsorganisationen i bl. a. södra Sverige.

Kammarrättsorganisationen har byggts ut kraftigt under 1970-talet. År 1971 fanns 9 avdelningar. I dag finns det 22. I budgetpropositionen har föreslagits att ytterligare en avdelning inrättas fr. o. m. budgetåret 1977/78.

Trots den kraftiga utbyggnaden har det inte kunnat undvikas att kammarrätternas balanser har stigit. Balansen var omkring 19 300 mål vid utgången av år 1972. Vid utgången av år 1976 hade den stigit till ca 26 700 mål. Den aktuella situationen bör dock ses i belysning av bl. a. att kammarrätterna under år 1976 har fått in närmare 5 000 mål med anledning av 1975 års allmänna fastighetstaxering samt att kammarrätten i Stockholm under åren 1974 och 1975 fick in närmare 6 000 mål av engångskaraktär om körkortsutbyte.

Under år 1976 avgjordes av kammarrätterna, med en genomsnittlig organisation under året av ungefär 19 1/2 avdelningar, omkring 22 100 mål eller i genomsnitt ca 1 130 mål per avdelning.

Vilken måltillströmning har man då att räkna med under de närmaste åren? En naturlig utgångspunkt för en sådan bedömning är målutvecklingen under de senast förflutna åren. Om man inte tar med målen med anledning av 1975 års allmänna fastighetstaxering, eftersom nästa allmänna fastighetstaxering inte avses äga rum förrän tidigast år 1980, och även bortser från målen av engångsnatur om körkortsutbyte, har till kammarrätterna under vardera av åren 1972 och 1973 kommit in ca 18 100 mål, år 1974 ca 19 000 mål, år 1975 ca 20 400 mål och år 1976 ca 19 600 mål. Över en femårsperiod begränsar sig sålunda ökningen till i genomsnitt ungefär 300 mål per år. Det kan emellertid antas att länsskatterätterna under år 1976 fått avsätta en del av sina resurser för fastighetstaxeringsmålen med minskad avverkning av andra mål som följd. Vid mina beräkningar under arbetet på budgetpropositionen har jag i första hand utgått från förhållandena åren 1973–1975, dvs. att måltillströmningen ökar med ungefär 1 000 mål om året. För år 1977 kan det vara rimligt att räkna med att det kommer in omkring 22 000 vanliga mål samt de mål som återstår från 1975 års allmänna fastighetstaxering. Man bör emellertid för framtiden beakta att riksdagen under år 1976 fattat beslut som kommer att medföra att många mål om körkortsåterkallelse flyttas från förvaltningsdomstol till allmän domstol.

Antalet avgjorda mål per avdelning har under senare år visat en stigande trend. De långa väntetiderna i skattemål har börjat sjunka. Som jag tidigare har nämnt avgjorde kammarrätterna i genomsnitt ca 1 130 mål per avdelning år 1976. Detta resultat nåddes trots de omflyttningsvakanser och andra störningar i arbetsrytmen som följde av den pågående utbyggnaden av organisationen. Jag bedömer det därför som sannolikt att man för de närmaste åren kan räkna med att varje avdelning kommer att avgöra ungefär 1 200 mål per år. Med den avverkningskapacitet och

den målutveckling som jag angett nu bör den kammarrättsorganisation som föreslagits i budgetpropositionen kunna nedbringa balanserna till ca 11 000–12 000 mål till utgången av år 1980, dvs. när målen från nästa allmänna fastighetstaxering tidigast kan börja komma in till kammarrätterna.

Självfallet kan skilda faktorer komma att inverka på arbetssituationen i kammarrätterna i framtiden. Ett ändrat taxeringsförfarande i första instans, reformer på grundval av förslag från 1972 års skatteutredning och olika ändringar i fråga om länsdomstolarna torde t. ex. komma att påverka kammarrätterna. Hur och i vilken omfattning låter sig inte sägas i dag. En ytterligare utbyggnad av kammarrättsorganisationen kan därför enligt min mening inte nu grundas på sådana faktorer. Men givetvis måste utvecklingen både i dessa hänseenden liksom när det gäller måltillströmningen noggrant följas och de ytterligare åtgärder vidtas som visar sig behövliga.

Av vad jag nu har sagt framgår att jag inte anser att antagandena i interpellationen om den framtida målutvecklingen f. n. kan läggas till grund för ett ställningstagande beträffande den framtida kammarrättsorganisationen.

Herr Jönssons i Malmö första fråga gäller vilken nivå som kan anses godtagbar i fråga om antalet balanserade mål i kammarrätterna. Herr Jönsson frågar också vilka åtgärder jag avser att vidta för att balanserna skall komma ner till denna nivå.

Som jag tidigare har nämnt hade kammarrätterna vid utgången av år 1976 en balans på sammanlagt ca 26 700 mål. Ca 4 300 av dessa utgjordes av mål med anledning av 1975 års allmänna fastighetstaxering. De allra flesta av fastighetstaxeringsmålen har kommit in under år 1976 och beräknas bli avgjorda under år 1977. Av de återstående målen var ca 19 800 skattemål och ca 2 300 olika förvaltningsmål.

Förvaltningsmålen avgörs ofta med förtur. Någon kritik som går ut på att dessa mål avgörs för långsamt i kammarrätterna har, såvitt jag vet, inte förts fram. Det torde därför kunna antagas att i den samlade kammarrättsorganisationen omkring 2 000 mål kan vara en rimlig arbetsbalans för förvaltningsmålen.

Det har sagts mig från kammarrättshåll att sex månader är den minsta tid som normalt behövs för att ett skattemål skall passera kammarrätten. Den tiden går åt för skriftväxling, inläsning, föredragning och domsskrivning. Om det under de närmaste åren kommer in ca 15 000 skattemål om året, skulle i så fall den så att säga nödvändiga arbetsbalansen av skattemål uppgå till hälften av den årliga tillströmningen, dvs. ungefär 7 500 mål. Härtill bör läggas mellan 1 000 och 2 000 mål som är vilandeförklarade eller som kräver vidlyftigare skriftväxling eller som av annan orsak inte kan företas till avgörande inom normal tid.

Om man bortser från fastighetstaxeringsmålen skulle man således kunna betrakta 2 000 förvaltningsmål och 9 000 skattemål som en från sakliga synpunkter lämplig balans i kammarrättsorganisationen med nuvarande

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kammarrättsorga-
nisationen*

måltillströmning. Gränsen för vad som på sikt kan anses vara en godtagbar balans bör kunna sättas något högre. Enligt de beräkningar jag tidigare redovisat skulle man kunna nå lämplig balans under år 1980 och komma ner till godtagbar balans någon tid dessförinnan.

Det är sålunda min uppfattning att, såvitt nu kan bedömas, erforderliga åtgärder i fråga om utbyggnad av kammarrättsorganisationen kommer att ha vidtagits om antalet avdelningar utökas till 23 fr. o. m. budgetåret 1977/78. Kammarrätterna kan då förutsättas årligen avgöra 4 000–5 000 fler mål än som på grundval av hittillsvarande erfarenheter kan väntas komma in under de närmaste åren.

Vad härefter angår frågan om inrättande av en kammarrätt i södra Sverige har jag självfallet ingen principiell invändning mot en kammarrätt i den delen av landet, under förutsättning att ett lämpligt arbetsunderlag kommer att finnas. Enligt min uppfattning bör en kammarrätt för att fungera rationellt ha minst tre avdelningar. En mindre organisation bör därför undvikas för annat än en kortare övergångstid. Med nuvarande målunderlag föreligger inte f. n. förutsättningar att inrätta en femte kammarrätt i södra Sverige. Jag kommer emellertid att uppmärksamt följa utvecklingen och, när skäl därtill visar sig föreligga, föreslå de åtgärder som jag anser vara påkallade.

Fru Kristensson uttalade nyss att det borde övervägas, när man nu startar den tredje avdelningen i kammarrätten i Jönköping, om man inte i stället för att föra över Skaraborgs län borde föra över Kronobergs län från kammarrätten i Göteborg till kammarrätten i Jönköping. I den delen vill jag gärna säga att det finns anledning att vänta med att ändra domkretsindelningen beträffande kammarrätten i Jönköping och inte göra den omedelbart den 1 juli. Om man gör den ändringen något senare, får man ytterligare erfarenhet av måltillströmningen och behovet av att flytta över vissa delar till kammarrätten i Jönköping.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det utförliga svaret på mina frågor, och jag vill gärna tillägga att det är glädjande att höra att justitieministern nu har satt en gräns för vad som på sikt kan anses vara en godtagbar målbilans i kammarrätterna.

Från rättssäkerhetssynpunkt är det mycket tillfredsställande att justitieministern har satt ambitionsnivån redan för år 1980 till ca 11 000 mål, varav 9 000 skattemål och 2 000 förvaltningsmål. Särskilt gäller detta mot bakgrund av nuvarande förhållanden i kammarrätterna. Vid årskiftet 1976-1977 balanserades omkring 26 700 mål, varav mer än en tredjedel, eller ca 9 800 mål, var äldre än ett år.

Vad därefter gäller förutsättningarna att inom ramen för den nuvarande kammarrättsorganisationen samt den av justitieministern föreslagna utbyggnaden med en avdelning nå det uppsatta målet kan jag i väsentliga delar inte instämma i justitieministerns bedömning. Tre faktorer avgör om målet kan uppnås, nämligen den nuvarande målbalansen, målav-

verkningen och måltillströmningen under åren fram till 1980.

Vid det senaste årsskiftet funns, som jag nyss nämnde, ca 26 700 mål i kammarrätterna. Visserligen var 4 300 av dessa mål fastighetstaxeringsmål, men även om dessa till viss del kan avgöras som s. k. seriemål kräver de ändå en viss handläggning. Det kan därför inte vara riktigt att bortse från dessa mål när man gör en prognos om den framtida målsituationen. Att ca 6 000 körkortsmål av engångsnatur avgjordes under 1974 och 1975 har såvitt jag kan se ingen betydelse för den nuvarande balansen i kammarrätterna.

Vilken måltillströmning har man då att räkna med under de närmaste åren?

Jag konstaterar till en början att när det gäller måltillströmningen bortses det i interpellationssvaret i princip från de allmänna fastighetstaxeringsmål och körkortsmål av engångsnatur som beaktades i redogörelsen för målbalanserna. En sådan beräkningsmetod utgör inte en lämplig grund för en säker bedömning av den framtida situationen i kammarrätterna. Fastighetstaxeringsmålen har förvisso medfört att måltillströmningen minskat avsevärt beträffande andra skattemål från länsdomstolarna, och det föreligger således enligt min mening en uppdämning av andra skattemål i dessa domstolar.

Jag kan i detta sammanhang nämna att antalet balanserade mål i länsdomstolarna har ökat från ca 97 000 mål vid halvårsskiftet 1974 till mer än 150 000 mål vid halvårsskiftet 1976. Dessa förhållanden måste givetvis beaktas vid bedömningen av den framtida tillströmningen av mål till kammarrätterna.

Justitieministerns redovisning av måltillströmningen under åren 1972–1976 har, även bortsett från nu nämnda omständigheter, över lag hållits i underkant. Sålunda torde tillströmningen för 1973 uppgå till ca 18 500 mål, för 1974 till ca 19 300 mål och för 1975 till ca 21 000 mål. I denna beräkning har hänsyn inte tagits till de körkortsmål av engångsnatur som kom in under 1974 och 1975. För år 1976 får man med hänsyn till fastighetstaxeringen räkna med en normal tillströmning av 23 000 mål i stället för de 24 400 mål som kom in till kammarrätterna.

Domstolsverket har i sina petita för budgetåret 1977/78 räknat med en procentuell ökning med ca 8 %. Denna siffra motsvarar enligt min bedömning väl den ökning som har skett under de senaste åren. Utgår man från en ökning med 8 %, kan den förväntade ökningen i måltillströmningen för år 1977 beräknas till ca 1 800 mål. Detta innebär att ca 25 000 mål kan beräknas komma in till kammarrätterna under 1977 i stället för, som justitieministern för sin del anger, 22 000 mål. Här föreligger således en betydande skillnad mellan å ena sidan justitieministerns och å andra sidan mina och domstolsverkets bedömningar. Det bör slutligen här beaktas att ökningen under senare år inte har varit konstant utan har företett en stigande tendens.

När det slutligen gäller målavverkningen anger justitieministern inledningsvis en genomsnittlig kapacitet på 1 130 mål per avdelning. Detta

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kammarrättsorga-
nisationen*

resultat har enligt justitieministern nåtts trots de omflyttningsvakanser och andra störningar i arbetsrytmen som följt av utbyggnaden av kammarrättsorganisationen. För de närmaste åren däremot antas kapaciteten stiga till ca 1 200 mål per avdelning.

Inte under något år sedan 1972, då vi fick förvaltningsrättsreformen, har någon kammarrätt mig veterligt uppnått en sådan kapacitet. Under den period som nu är i fråga blir det dessutom en helt ny kammarrätt som får gå igenom alla de initialsvårigheter som är förknippade med uppbyggnaden av en kammarrätt. Jag syftar här på kammarrätten i Jönköping, som har börjat sin verksamhet den 1 januari 1977 och som föreslås utbyggd med en avdelning under det kommande budgetåret. När det gäller avverkningen inom kammarrätterna är därför enligt min uppfattning justitieministerns bedömning alltför optimistisk.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att den målsättning som justitieministern ställt upp enligt min mening inte kan uppnås inom ramen för den nuvarande och föreslagna kammarrättsorganisationen. Tvärtom kräver målsättningen en utbyggnad av organisationen, och denna bör, menar jag, ske genom att en kammarrätt inrättas i Malmö.

Jag vill i detta sammanhang framhålla den ståndpunkt som justitieutskottet intagit i fråga om en utbyggnad av kammarrättsorganisationen genom inrättandet av en ny kammarrätt i södra Sverige. Efter ett inledande resonemang om måltillströmning och målbalans säger utskottet:

”Mot denna bakgrund anser utskottet att frågan om behovet av en ytterligare utbyggnad av kammarrättsorganisationen bör bli föremål för fortsatt uppmärksamhet. Ett särskilt spörsmål utgör den av utskottet förra året aktualiserade tanken på inrättandet av ytterligare en kammarrätt i södra Sverige. Frågan härom, som bör övervägas även om en utbyggnad av kammarrättsorganisationen inte visar sig nödvändig, sammanhänger nära med domkretsindelningen för kammarrätterna och – i ett längre perspektiv – hovrätterna. Såvitt gäller kammarrätterna kan enligt utskottets mening åtskilliga skäl anföras för en ändrad indelning, framför allt i vad gäller södra Sverige.”

Enligt mitt förmenande finns således, herr talman, ett behov av att bygga ut den nuvarande kammarrättsorganisationen för att uppfylla den målsättning som justitieministern ställt upp. Utbyggnaden bör, som jag ser det, ske genom att en kammarrätt med kansliort i Malmö inrättas. Domkretsen för denna kammarrätt bör i enlighet med de principer som justitieutskottet ställt upp sammanfalla med hovrättens. Genom en lämplig fördelning av de avdelningar som finns i kammarrätten i Göteborg och med hänsyn till domkrets och befolkningsunderlag samt i viss mån ett tillskott av avdelningar kan – det är jag övertygad om – en rationellt fungerande kammarrätt inrättas för södra Sverige.

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! Jag skall lämna några korta svar på speciella punkter som herr Jönsson i Malmö tog upp.

I fråga om måltillströmningen är det så, enligt de uppgifter jag har fått från domstolsverket, med vilket jag har samrått, att det under 1976 kom in – om man bortser från mål angående den allmänna fastighetstaxeringen och från körtkortsutbytesmål – ca 19 600 mål. Men i den beräkning som enligt interpellationssvaret genomförts för att bedöma den framtida måltillströmningen har jag av vissa skäl funnit det rimligt antaga att det under år 1977 kommer in omkring 22 000 vanliga mål och de mål som återstår från 1975 års allmänna fastighetstaxering. Den siffran är alltså tilltagen så, att det finns en marginal för de saker som herr Jönsson talar om.

I fråga om beräknad avverkning av mål på varje avdelning har man enligt vad jag har fått upplysning om från domstolsverket och kammarrätterna, särskilt kammarrätten i Jönköping, väl räknat med att kunna avgöra 1 200 mål per år och avdelning. Det är alltså den siffra som jag har räknat med i interpellationssvaret.

Men det är klart att man noggrant måste följa utvecklingen både i fråga om tillströmningen av mål och i fråga om avverkningen av mål. Det kan ju föranleda att man kommer till andra slutsatser.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! När det gäller de statistiska uppgifterna och den förväntade måltillströmningen har vi tydligen något olika uppfattningar. Jag tror inte att det tjänar någonting till att vi ytterligare gräver ner oss i siffror – framtiden får väl utvisa vem av oss som bedömer utvecklingen rätt.

Som framgår redan av inledningen till min interpellation är jag ute efter att få till stånd en plan för kammarrättsorganisationens utbyggnad. Den planen hemställde riksdagen om, som fru Kristensson har sagt, redan i fjol. Personligen har jag, på grundval av det underlag jag här har redovisat, uppfattningen att den planen kommer att innebära att vi får en kammarrätt för södra Sverige. Jag hoppas givetvis att kansliorten då blir Malmö, som har hovrätt och är en centralort för de befolkningsrika södra delarna av vårt land.

När vi 1976 beslutade om en förläggning av kammarrätten till Jönköping gav jag i ett särskilt yttrande uttryck för uppfattningen att den rättssökande allmänhetens intresse av närhet till domstolen bör tillmätas avgörande vikt vid valet av kansliort för kammarrätt. Detta är ett krav som är särskilt angeläget i fråga om förvaltningsdomstolarna, som ju är satta att betjäna allmänheten. I allt fler av de mål som handläggs vid dessa domstolar vill klaganden utnyttja sin rätt att personligen inställa sig inför domstolen och där muntligen lägga fram sina synpunkter.

Malmö är centralort för de tätbefolkade sydliga länen. Det finns goda kommunikationer med närliggande tätorter och landsbygd. Det finns även domstolsadministrativa skäl som talar för en lokalisering av en kammarrätt till Malmö. Jag vill härmed instämma i det yrkande om

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

bifall till justitieutskottets hemställan som redan har framförts av fru Kristensson.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Ny kommunallag m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:25 med anledning av propositionerna 1975/76:187 om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m. och 1976/77:1 om minskad statlig detaljreglering av kommunerna samt motioner.

I propositionerna 1975/76:187 och 1976/77:1 hade regeringen (kommundepartementet) föreslagit att riksdagen skulle anta de vid propositionerna fogade lagförslagen.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1975/76:187 anfördes följande:

”I propositionen föreslås en enhetlig kommunallag med nya bestämmelser som syftar till att stärka medborgarnas inflytande. Till grund för förslagen ligger ett omfattande utredningsarbete som har utförts av utredningen om den kommunala demokratin och kommunallagsutredningen.

Den nya lagen bygger på principen att kommuner och landstingskommuner skall lämnas största möjliga frihet att anpassa sina arbetsformer till de lokala förhållandena. Den nyligen genomförda kommunindelingsreformen har skapat förutsättningar för att minska detaljregleringen i de nuvarande kommunallagarna. Den nya kommunallagen avses gälla för samtliga kommuner och landstingskommuner. Den ersätter den nuvarande kommunallagen, kommunallagen för Stockholm och landstingslagen. Den får i högre grad än de nuvarande lagarna karaktär av ramlag. Åtskilliga detaljfrågor som f. n. regleras i lag skall enligt förslaget kunna regleras av kommunerna och landstingskommunerna själva. Härigenom har det blivit möjligt att låta de allra flesta bestämmelserna i lagen få generell giltighet. Några särregler har dock måst behållas för Stockholms kommun.

Propositionen innehåller förslag på en rad punkter som berör de förtroendevaldas arbetsförutsättningar och medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande i den kommunala verksamheten. I ett representativt system är de förtroendevaldas arbetsförutsättningar och partiernas roll

centrala frågor. Rätt till ledighet från anställning för fullgörande av kommunala uppdrag föreslås.

Vidare föreslås vidgade möjligheter till ersättning för kostnader som har föranletts av förtroendeuppdrag. Bl. a. skall kostnader för barn tillsyn kunna ersättas. Arvoden till de förtroendevalda skall enligt förslaget, liksom hittills kunna utgå endast med enhetliga belopp, dvs. utan hänsyn tagen till den enskilde förtroendevaldes förlorade arbetsförtjänst. Möjligheterna att senare pröva ett system med differentierad ersättning hålls dock öppna.

I propositionen framhävs de beslutande organens, dvs. kommunfullmäktiges och landstingets, centrala ställning. För landstingskommunernas del innebär förslaget att förvaltningsutskottets möjligheter att företräda landstinget begränsas samt att beredningen i utskott görs frivillig. För både kommuner och landstingskommuner föreslås vidare vissa förändringar i fråga om de beslutande organens arbetsformer. Motioner skall sålunda i princip behandlas inom ett år och kravet på beslutförhet sänks från två tredjedels till enkel majoritet. Suppleantsystemet i kommunfullmäktige görs vidare obligatoriskt i likhet med vad som redan nu gäller för landsting.

För att införa väljarna klarare markera ansvarsförhållandena har många kommuner och landstingskommuner valt att införa något slag av majoritetsmarkeringar. I propositionen föreslås inga lagändringar för att införa några av de mest långtgående alternativ som har behandlats i den allmänna debatten. Mot sådana lösningar talar framför allt svårigheterna att skapa tillräckliga insynsmöjligheter för minoriteten. Däremot anges det i propositionen som en utgångspunkt att den politiska majoriteten skall ges möjlighet att markera ett huvudansvar för den kommunala verksamheten samtidigt som minoriteten ges goda arbetsmöjligheter. Hur detta skall ske i det enskilda fallet måste avgöras lokalt. Arvode skall kunna ges till minoritetsföreträdare som inte har uppdrag som ordförande i nämnd. Vidare skall ersättare kunna utses för ordförande för att man inte skall behöva få skifte i den politiska ledningen, om någon ordförande blir långvarigt sjuk. Av samma skäl skall man kunna utse andre vice ordförande i alla nämnder.

Bl. a. för att förhindra att ett parti som har förlorat valet ändå skall kunna besluta om budgeten för det kommande året föreslås åtgärder för att åstadkomma ett snabbare genomslag. Förslaget innebär att den nyvalda beslutande församlingen börjar sin mandatperiod redan den 1 november. Det har inte bedömts möjligt att låta reformen omfatta också nämnderna. I anslutning till förslaget föreslås också att reglerna i vallagen om utseende av supplanter för kommunfullmäktige ändras så att sammanräkningen skall kunna ske snabbare än hittills. Vidare föreslås att budgetfristerna för landstingskommunerna förlängs så att de kommer att stämma överens med vad som gäller för kommunerna.

Det föreslås att ansvaret för informationsverksamheten i princip skall åligga kommunstyrelsen resp. förvaltningsutskottet. Väsentliga önskemål

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

om ökade insatser för att göra förvaltningen mer lättillgänglig och för att underlätta den idéförankrade informationen genom partier och övriga folkrörelser anses kunna uppnås utan ytterligare regler i lag.

De kommunägda företagen svarar för en anseilig del av den kommunala verksamheten. För att öka möjligheterna till insyn och inflytande föreslås att de ledamöter i företagens styrelser som skall utses av kommun eller landstingskommun skall kunna väljas proportionellt.

I propositionen behandlas även lokala organ som kommundelsråd och institutionsstyrelser. Erfarenheterna från de kommuner som har prövat kommundelsråd är blandade och i de kommuner som har inrättat institutionsstyrelser har försöksverksamheten ännu pågått alltför kort tid för att några bestämda slutsatser skall kunna dras. Några särskilda bestämmelser föreslås därför inte när det gäller lokala organ.

I propositionen avvisas tanken på att införa ett kommunalt folkomröstningsinstitut. Däremot föreslås en bestämmelse i den nya kommunallagen som syftar till att klarlägga rättsläget i fråga om sådana opinionsundersökningar som redan förekommer i vissa kommuner."

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen *1976/77:1* anfördes följande:

"I propositionen föreslås bl. a. ändrade regler för de kommunala och landstingskommunala specialreglerade nämnderna. Den grundläggande principen bakom förslagen i propositionen är att kommunernas och landstingskommunernas handlingsfrihet skall ökas liksom deras möjligheter att anpassa verksamhetsformerna efter lokala förhållanden. Genom förslagen skapas större enhetlighet och enkelhet i nämndorganisationen. De nya reglerna innebär att förslagen i prop. 1975/76:187 om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m. slår igenom också i de specialreglerade nämnderna. Detta sker genom att bestämmelserna i den nya kommunallagen, som innehåller ett minimum av särregler och detaljföreskrifter, görs tillämpliga också på dessa nämnder. Flertalet särbestämmelser i specialförfattningarna om nämndernas organisation och arbetsformer föreslås utgå. Det innebär bl. a. att alla nämnder skall kunna väljas proportionellt och att frågan om nämndernas sammansättning och utomstående närvarorätt vid nämndsammanträden avgörs av kommunerna och landstingskommunerna. Dessa får också en större frihet att bestämma vilka nämnder som skall inrättas och hur uppgifterna skall fördelas mellan nämnderna. Gemensam personaladministration och egendomsförvaltning kommer att kunna anordnas för alla nämnder. Skyldigheten att underställa länsstyrelsen vissa nämnders beslut om bl. a. delegation och beslut om plan för ålderdomshem slopas. Vidare föreslås att institutet jordbruksstämma avvecklas."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:451 av herr Björk i Gävle (c),
1975/76:911 av herrar Romanus (fp) och Petersson i Röstånga (fp),
1975/76:913 av herr Schött (m), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om tilläggsdirektiv för utredningen om den kommunala demokratin innebärande krav på utredning beträffande förutsättningarna för en beslutsförsamling på lokal nivå enligt vad som anförts i motionen,

1975/76:921 av herr Åkerfeldt (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde översyn av den landstingskommunala kompetensen, så att landsting fick rätt att bevilja lånegarantier till enskilda för uppförande och/eller upprustning av fritidshus på landsbygden,

1975/76:1980 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (punkterna 9–11) yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om dels förslag till sådan ändring i kommunallagen att kommuner gavs möjlighet att inrätta direktvalda kommunalråd i enlighet med vad som anförts i motionen 1975/76:1979, dels tilläggsdirektiv till utredningen om den kommunala demokratin beträffande möjligheterna att inom nämndorganisationen tillskapa ytterligare distriktsnämnder, dels förslag till sådan ändring i kommunallagen att kommun gavs möjlighet att anordna rådgivande folkomröstning,

dels den med anledning av propositionen 1975/76:187 väckta motionen 1976/77:5 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att innebörden i 3 § kommunallagen även borde avse rätt för kommun att bedriva ordinär företagsverksamhet i enlighet med vad som i motionen anförts,

2. att riksdagen uttalade att den i 10 och 39 §§ kommunallagen inskrivna rättigheten till ledighet från anställning för uppdrag även förutsattes omfatta skyldighet för arbetsgivare att garantera att arbetsvillkoren ej försämrades för den som innehade förtroendeuppdrag,

3. att riksdagen uttalade att vid tillämpningen av de i propositionen förordade arbetsvillkoren för oppositionen alla minoritetsgrupper tillförsäkrades goda arbetsmöjligheter,

4. att riksdagen beslutade anta förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620) med tillägg av ett nytt andra stycke i 2 kap. 9 §, innebärande att nio tiondelar av de kommunala valkretsmandaten skulle vara fasta och resten utjämningsmandat, och med borttagande av andra meningen i 14 kap. 15 a § (3-procentsspärren vid landstingsval),

5. att riksdagen beslutade anta förslag till kommunallag vad avsåg 23 § med tillägg av bestämmelser om rådgivande folkomröstning och kommunalråd och 29 § med viss utvidgning av interpellationsrätten till att omfatta även kommunägda företag,

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:70 av herr Bergman (s),

1976/77:76 av herr Wååg m. fl. (s),

1976/77:568 av herr Biörck i Värmdö (m) och

1976/77:572 av herr Granstedt m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag till sådana lagändringar att offentlighetsprincipen kom att gälla för kommunala och landstingskommunala bolag och stiftelser samt att verksamheten i sådana företag kunde bli föremål för interpellationer och enkla frågor i kommunfullmäktige resp. landsting.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med anledning av propositionerna 1975/76:187 och 1976/77:1 och med avslag på motionen 1976/77:5 fjärde att-satsen anta de i bilagor 1-34 till betänkandet intagna lagförslagen och förklara motionen 1976/77:5 femte att-satsen besvarad med vad utskottet anfört,

2. avslå motionerna 1975/76:451, 1975/76:911, 1976/77:5 första och andra att-satserna, 1976/77:70, 1976/77:76 samt 1976/77:568,

3. förklara motionerna 1975/76:913, 1975/76:921, 1975/76:1980 punkterna 9-11, 1976/77:5 tredje att-satsen och 1976/77:572 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) vilka

dels ansett att utskottets yttrande i avsnittet "De beslutande organen" i den allmänna motiveringen beträffande frågan om delegation av fullmäktiges beslutanderätt bort ha av reservanterna angiven lydelse och att sista stycket i specialmotiveringen till 1 kap. kommunallagen bort utgå,

dels ansett att utskottets förslag till 1 kap. 5 § tredje stycket kommunallagen bort utgå,

2. av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) vilka

dels ansett att utskottets yttrande i avsnittet "De beslutande organen" i den allmänna motiveringen beträffande frågan om det s. k. ställföreträdarskapet för landstingets förvaltningsutskott bort ha av reservanterna angiven lydelse,

dels ansett att utskottets förslag till 1 kap. 5 § tredje stycket kommunallagen bort ha av reservanterna föreslagen lydelse,

3. av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) vilka

dels ansett att utskottets yttrande i avsnittet "Omröstningar och opinionsundersökningar" i den allmänna motiveringen bort ha av reservanterna angiven lydelse och att utskottets specialmotivering till 2 kap. 18 § kommunallagen bort utgå,

dels ansett att utskottets förslag till 2 kap. 18 § kommunallagen bort ha av reservanternas föreslagen lydelse.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herr Fiskesjö (c) och fru Hammarbacken (c) beträffande frågan om kommunallagens terminologi m. m.,

2. av herr Tarschys (fp) beträffande frågorna om kommunallagens terminologi, de heltidsengagerade förtroendemännens ställning, suppleanternas inträde i styrelsen och andra nämnder och kommunal folkomröstning m. m.,

3. av herrar Björck i Nässjö (m) och Schött (m) beträffande frågan om beslutförhetskravet i kommuner och landsting,

4. av herrar Björck i Nässjö (m) och Schött (m) beträffande frågan om landshövdingens närvarorätt vid landstingets sammanträden,

5. av herr Fiskesjö (c) och fru Hammarbacken (c) beträffande frågan om viss närvarorätt vid sammanträden med styrelser och nämnder.

Herr BOO (c):

Herr talman! I det betänkande som nu ligger på kammarens bord behandlas dels propositionen om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m., dels propositionen om minskad statlig detaljreglering av kommunerna, dels också ett antal motioner i vissa angränsande kommunala frågor.

Utskottets beredning av ärendet har varit mycket omfattande. Sålunda har sedan slutet av oktober, när behandlingen påbörjades, utskottet ägnat sig åt detta ärende vid inte mindre än 24 sammanträden. Denna ingående behandling av konkreta frågor har, vågar jag påstå, varit av stort värde för samtliga utskottets ledamöter, som ju också har en betydande kommunal erfarenhet.

Låt mig också i detta sammanhang uttala att utskottets kansli har gjort ett kunnigt och stort arbete.

Det är med stor tillfredsställelse som jag nu kan konstatera att utskottets förslag läggs fram under stor enighet. När det gäller den principiella synen på den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin i vårt land står alla riksdagspartier enade. Detta är självfallet av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen. Till de skiljaktigheter i bedömningen av vissa frågor som redovisas i detta betänkande skall jag återkomma senare.

Innan jag går över till några av de väsentligaste sakfrågorna som tas upp i betänkandet vill jag säga något om själva ikraftträdandet. De i propositionerna framlagda lagförslagen avsågs alla träda i kraft den 1 januari 1977. På grund av ärendets omfång och komplicerade natur, inte minst från lagteknisk synpunkt, och den knappa tiden för riksdagsbehandling under hösten fann utskottet att den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet inte kunde hållas. Härvid beaktades även behovet av rimlig tid för information om den nya lagstiftningen, som också är en viktig

fråga. Enligt utskottets förslag skall den nya kommunallagen – liksom alla övriga lagar som samtidigt ändras eller upphävs – träda i kraft den 1 juli 1977. Från denna tidpunkt skall alltså den nya kommunallagen gälla och ersätta såväl den nuvarande kommunallagen och kommunallagen för Stockholm som landstingslagen.

I några delar har det emellertid bedömts vara lämpligt att de nya bestämmelserna kunde träda i kraft redan den 1 januari 1977 och därmed tillämpas från den nya mandatperiodens början efter förra årets allmänna val.

Utskottet tog därför, som bekant, i höstas initiativ till sådana ändringar i de nu gällande kommunallagarna att även landstingen fick möjligheter att utöka sina presidier med en andre vice ordförande och vidare att kommunfullmäktige resp. landstingen fick möjlighet att utöka kommunstyrelsernas, förvaltningsutskottens och övriga nämnders presidier med en andre vice ordförande. Samtidigt infördes en möjlighet för dessa styrelser och nämnder att utse en ledamot som ersättare för ordföranden, om denne på grund av sjukdom eller annars för längre tid är hindrad att fullgöra sitt uppdrag. Sedan riksdagen antagit lagändringarna har dessa trätt i kraft den 1 januari 1977.

De förslag som riksdagen i dag har att ta ställning till bygger på principen att kommunerna och landstingen skall lämnas största möjliga frihet att själva bestämma över sina arbetsformer och anpassa dem till de lokala förhållandena. Den nya kommunallagen blir därför ett slags "ramlag" med de grundläggande och principiellt viktiga reglerna för kommunernas och landstingens verksamhet. Åtskilliga detaljfrågor som f. n. regleras i lag skall i fortsättningen kunna regleras av kommunerna och landstingen själva, t. ex. i arbetsordningar och reglementen.

Ett väsentligt led i reformarbetet har varit att stärka de folkvalda beslutande församlingarnas, dvs. kommunfullmäktiges resp. landstingets, ställning. Bl. a. ur kommunaldemokratisk synvinkel är det angeläget att likformighet råder över hela landet i fråga om principerna för de beslutande organens arbetssätt. Vissa bindande regler om dessa organ måste därför ges i lag. Som exempel kan jag peka på bestämmelserna om minsta antalet fullmäktige, om suppleanter och deras tjänstgöringsrätt, om beslutsförhet och jäv, om beredningstvång, bordläggning och beslutsförandet samt om rätten att väcka motioner eller interpellationer och enkla frågor.

Jag vill särskilt framhålla betydelsen av vissa lagbestämmelser som skyddar viktiga minoritetsintressen. Detta gäller främst rätten att få till stånd proportionella val och rätten att få till stånd bordläggning av ärenden samt möjligheten att hindra att ett ärende som inte är berett eller upptaget på föredragningslistan ändå avgörs av majoriteten vid ett sammanträde.

En av de få frågor där det beklagligtvis inte har gått att få full enighet i utskottet gäller förslaget att avskaffa det s. k. ställföreträderskapet för landstingets förvaltningsutskott. Vi inom utskottsmajoriteten menar – liksom bl. a. en enhällig demokratiutredning, en stor majoritet av lands-

tingskommunerna och också Landstingsförbundet – att ställföreträdarskapet av principiella kommunaldemokratiska skäl bör avskaffas. Även föredragande statsrådet framhåller i kommunallagspropositionen att alla frågor av större allmän betydelse bör redovisas och diskuteras i de beslutande folkvalda församlingarna.

Propositionens förslag innebär emellertid en fortsatt möjlighet för förvaltningsutskottet att, oavsett frågornas betydelse, utöva ett ställföreträdarskap i de fall då landstingets beslut inte anses kunna avvaktas. Utskottet kan, som sagt, av principiella skäl inte godta detta. Tvärtom vill utskottet, genom att ställföreträdarskapet slopas, skapa garantier för att ställningstagande till frågor av allmänt intresse alltid föregås av en offentlig behandling och att samtliga partier som är representerade i fullmäktige kan medverka vid avgörandet. Den formella skillnaden i kompetens mellan kommunstyrelsen och förvaltningsutskottet upphör sålunda, och förvaltningsutskottets ställning kommer att bli mer lik kommunstyrelsens.

Av praktiska skäl – främst för att ge de berörda landstingen tid att överväga utformningen av delegationsbestämmelser m. m. – föreslår utskottet att det nuvarande ställföreträdarskapet skall få finnas kvar i ytterligare drygt ett år, dvs. till den 1 juli 1978.

I likhet med praktiskt taget alla remissinstanser som har uttalat sig för ett slopande av ställföreträdarskapet anser utskottets majoritet att en sådan åtgärd kräver en lämpligt avvägd möjlighet till delegation av beslutanderätt från fullmäktige till styrelsen eller nämnderna. Vi anser också att det bör framgå direkt av kommunallagen att en sådan delegationsmöjlighet finns i stället för att den som hittills skall behöva "tolkas in i" eller härledas från ett förvaltnings- eller verkställighetsuppdrag.

Samma principiella skäl som har anförts för att avskaffa ställföreträdarskapet talar emot en alltför vidsträckt delegationsmöjlighet. Alla viktigare finansiella beslut, liksom alla beslut av principiell eller generell natur, måste alltså fattas av fullmäktige. Avsikten är att fullmäktiges beslut om delegation liksom hittills skall gälla främst s. k. rutinärenden. Som ett viktigt hjälpmedel när det gäller att fastställa vilka ärenden som skall anses vara av rutin karaktär har vi pekat på de s. k. normalreglementena för kommunstyrelsen och förvaltningsutskottet, som Kommunförbundet resp. Landstingsförbundet upprättar och tillhandahåller.

Utskottet anser också – i likhet med demokratiutredningen och flertalet remissinstanser – att den föreslagna delegationsbestämmelsen bör tillämpas med stor restriktivitet. Några väsentliga förändringar för kommunernas del i förhållande till vad som nu "tolkningsvägen" kan anses gälla bör inte komma i fråga. För landstingen bör utvecklingen i allt väsentligt bli motsvarande den i kommunerna. Utskottet framhåller också att det inte torde finnas anledning att räkna med att kommunerna eller besvärinstanserna kommer att ställas inför några större problem när det gäller att bedöma i vilken utsträckning som delegation får förekomma. Utvecklingen i praxis bör dock följas med fortsatt uppmärksamhet.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

En annan fråga, som utskottet här ägnat stor uppmärksamhet och som har föranlett vissa ändringar i förhållande till propositionens förslag, gäller interpellationsinstitutet. Denna fråga har också tagits upp i ett flertal motioner. Ett enhälligt utskott anser att det är värdefullt att ökade möjligheter skapas för att i fullmäktige diskutera frågor som rör verksamheten i kommunala bolag m. m. Redan med de nuvarande bestämmelserna i kommunallagarna finns vissa möjligheter att få till stånd interpellationsdebatter rörande de kommunala bolagen. Men för att ytterligare underlätta detta föreslår utskottet att ordföranden i styrelsen får möjlighet att överlämna en till honom framställd interpellation till en av fullmäktige utsedd ledamot i styrelse för aktiebolag, ekonomisk förening eller stiftelse för att vederbörande skall besvara interpellationen.

Beträffande frågan om s. k. kommunal folkomröstning, dvs. opinionsundersökningar av olika slag bland kommunens medborgare, anser utskottet att sådana omröstningar eller undersökningar i vissa fall kan vara lämpliga som ett led i beredningen av ett särskilt ärende av stor betydelse. Självfallet måste de i omröstningen ställda frågorna rymmas inom ramen för den kommunala kompetensen. Resultatet av en sådan omröstning kan få stor betydelse för beslutet i en viss fråga, men det är alltid de förtroendevalda ledamöterna i fullmäktige som har det fulla ansvaret för beslutets innehåll. Utskottet föreslår ingen formalisering av själva omröstningsförfarandet utan anser att kommunerna resp. landstingen själva i de särskilda fall då sådana omröstningar blir aktuella bör närmare utforma de bestämmelser som reglerar omröstningsförfarandet.

Däremot anser utskottsmajoriteten – i likhet med bl. a. utredningen – att det i kommunallagen bör tas in en uttrycklig bestämmelse om att den kommunala valnämnden får anlitas för att genomföra en sådan omröstning. Eftersom valnämnden är en specialreglerad kommunal nämnd, vars uppgifter framgår av vallagen, får en sådan begäran från fullmäktige inte komma i konflikt med nämndens övriga arbetsuppgifter. Valnämnden bör kunna vägra sin medverkan endast på objektiva grunder. För att ett landsting skall få möjlighet att använda en valnämnds resurser skall dessutom krävas att vederbörande kommunfullmäktige först ger sitt tillstånd till detta.

Utskottet har även tagit upp andra frågor som gäller möjligheterna att få till stånd en vidgad medverkan och ett ökat lokalt inflytande för medborgarna mellan valen. Detta gäller dels en fördjupad kommunikation via partier, andra folkrörelser, sammanslutningar och lokala grupper, dels förändringar i den kommunala organisationen genom inrättande av exempelvis särskilda kommundelsorgan och lokala styrelser vid institutioner. Några nya bestämmelser i kommunallagen föreslås dock inte. Vi framhåller bl. a. att dessa frågor är särskilt komplicerade och erinrar om att det i regeringsförklaringen sägs att kommunerna skall ges möjligheter att inrätta distriktsnämnder och direktvalda kommundelsråd samt att den frågan skall utredas.

Frågan om den kommunala organisationens lokala förankring genom

direktvalda kommunaldelsorgan hänger, som jag ser det, intimt samman med frågorna om utvärdering av kommunindelningsreformen, den gemensamma valdagen och de treåriga mandatperioderna. Vi har haft dessa frågor uppe till diskussion i kammaren så sent som den 17 november förra året, och det är nu intressant att notera att frågorna de senaste dagarna tagits upp till en ganska livlig pressdebatt. Det visar att den uppfattning som i grunden varit centerns linje nu intresserar allt fler. Jag finner det naturligt att dessa frågor prövas i anslutning till frågan om direktvalda kommunaldelsorgan. Ett skäl härför är bl. a. att det inte kan bli någon bra lösning om man skall ha fyra val vid samma tillfälle.

När det gäller den kommunala styrelseordningen föreslår utskottet, som redan sagts, att bestämmelsen om proportionella val skall ges en ännu mer vidgad tillämpning. Minoriteten skall sålunda kunna få till stånd proportionella val även inom styrelsen och nämnderna. Från centern noterar vi med tillfredsställelse den eniga uppslutningen kring detta förslag. Det är en linje som centern länge har drivit. Detta med proportionalitetsvalens utökning har vi ansett särskilt viktigt då organ med särskild beslutanderätt, dvs. efter delegation, inrättas. Även för organ med uppgifter endast på beredningsstadiet är det betydelsefullt att minoritetens berättigade krav på insyn och inflytande kan tillgodoses genom möjligheten att få garanterad representation också i dessa organ. Utskottets förslag innebär samtidigt en ändring i 1965 års lag om proportionellt valsätt.

Jag skulle också i det här sammanhanget vilja notera den stora ändring som de föreliggande förslagen medför i form av snabbare valgenomslag. Det främsta motivet för att åstadkomma ett snabbare valgenomslag är att den tillträdande majoriteten skall kunna påverka utformningen av budgeten för nästkommande år. Den växling för de beslutande organen som nu föreslås ske den 1 november är ett uttryck för vad jag nyss nämnde.

Inom utskottet har vi haft mycket ingående resonemang om ett ännu snabbare valgenomslag i kommunerna. Vi har diskuterat möjligheten att tillämpa samma principer där som vid riksdagsvalet. Dessa resonemang redovisas i betänkandet. Utskottet har dock till slut stannat för propositionens förslag om den 1 november. Införande av ett snabbare valgenomslag för styrelser och nämnder har varken utredning, proposition eller utskott velat föreslå. Det skulle försvåra partiernas nominering.

Jag kan självfallet inte i detta översiktliga inledningsanförande gå närmare in på den mängd av olika sakfrågor som har tagits upp vid utskottsbehandlingen utan får här nöja mig med att också peka på att den nya kommunallagen ger bättre möjligheter för de förtroendevalda att fullgöra sitt arbete. Dels föreslås sålunda lagbestämmelser om rätt till ledighet från anställning – både av heltids- och av deltidnatur – för fullgörande av kommunala uppdrag, dels föreslås vidgade möjligheter till ersättning för kostnader som har föranletts av förtroendeuppdrag. Bl. a. skall kostnader för barntillsyn och särskilda kostnader för han-

dikappade kunna ersättas. I dessa, liksom i flertalet övriga hänseenden, står utskottet enigt bakom de framlagda förslagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet 25.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även jag vill börja mitt anförande med att uttrycka min glädje över den stora enighet som vi har nått fram till. För den som tillhör konstitutionsutskottet ligger det nära till hands att jämföra med behandlingen av grundlagsärendena. När det gäller dessa har vi alltid haft ambitionen att få så stora majoriteter som möjligt bakom beslutade ändringar. Vi lyckades med detta när vi antog 1974 års regeringsform.

Formellt har kommunallagen inte grundlagskaraktär. Reellt är kommunallagen dock något av en grundlag för kommunerna. Även den innehåller spelregler för det politiska livet. Vi får utgå från att vi i vissa fall är oeniga om politikens innehåll. Men det är av stort värde att vi är eniga om formerna för det kommunala livet, och det är vi nu. Jag har haft ambitionen att verka i den riktningen. Jag vill gärna uttrycka min glädje över den stora enigheten.

Enigheten grundlades i utredningen om kommunal demokrati, där man nådde fram till en betydande enighet även i tidigare starkt kontroversiella frågor. Propositionen om kommunal demokrati kunde departementschefen i betydande utsträckning bygga på förslagen från demokratiutredningen, självklart med beaktande av de synpunkter som utvecklades i remissvaren. Till grund låg även det arbete som utförts av kommunal-lagsutredningen och som av remissinstanserna bemöttes mycket välvilligt.

Propositionen om minskad statlig detaljreglering för kommunerna knöt an till strävanden, som ofta fått stöd här i riksdagen, inte minst i betänkanden från konstitutionsutskottet, att öka kommuners och landstingskommuners handlingsfrihet och därmed ge kommunerna större möjligheter att anpassa verksamhetsformerna efter lokala förhållanden.

Inom konstitutionsutskottet har vi varit angelägna om att nå så stor enighet som möjligt. Även jag vill vitsorda grundligheten i behandlingen. En del förändringar har skett i förhållande till båda propositionerna, väsentligen av formell karaktär. Utskottet har även tagit hänsyn till synpunkter och förhållanden som blivit kända sedan propositionerna skrevs.

Socialdemokraterna i utskottet har inte haft ambitionen att rädda alla formuleringar i propositionernas lagtexter och motiveringar. När vi har resonerat fram och tillbaka i utskottet har vi dock i allmänhet stannat för dessa lagformuleringar. Framför allt har det blivit få ändringar i sak. Man kan därför säga att den socialdemokratiska regeringens båda propositioner nu blir riksdagens beslut. Det innebär att socialdemokratin sätter sin prägel på den kommunreform som 1977 års riksdag om en stund kommer att besluta.

För mig är det två sidor av denna reform som betyder mest. Den

ena har utskottets ordförande redan pekat på, nämligen att vi vidgar den kommunala självstyrelsen. Den fortsatta debatten kommer troligen att ganska litet röra sig om proposition 1976/77:1, och därför vill jag gärna erinra om den stora betydelse som den propositionen har för den kommunala självstyrelsen. Den ger en starkt ökad handlingsfrihet åt kommuner och landstingskommuner.

Som Karl Boo redan har påpekat, innehåller den nya kommunallagen ett minimum av särregler och detaljföreskrifter. Genom det beslut riksdagen av allt att döma kommer att fatta med anledning av proposition nr 1 slår denna ordning igenom även i de specialreglerade nämnderna, vilket icke hade varit fallet om inte denna proposition lagts fram.

Jag vill gärna också fästa uppmärksamheten på att utskottet har tagit ytterligare steg mot den ordningen att kommunen själv skall bestämma formerna för sin verksamhet. Särskilt vill jag peka på att den gamla tvistefrågan om mandattiderna för presidierna i fullmäktige fått sin lösning i överensstämmelse med den kommunala självbestämmanderättens principer. Kommunen får själv avgöra om presidiet skall väljas på ett år eller för hela valperioden.

Den andra sidan av reformen som jag vill tillmäta mycket stort värde är att demokratin på det kommunala området förstärks och fördjupas med bevarande av den representativa formen. Genom den representativa formen är det möjligt att förena effektiviteten i demokratin och i verksamheten. Ännu för några årtionden sedan avgjordes de kommunala ärendena i flera kommuner på stormöten. Kommunalstämmorna var sådana stormöten. Den formen av demokrati var ineffektiv. Tillfälligheter bestämde i hög grad besluten.

Under det besök som konstitutionsutskottet företog i Schweiz för ett par år sedan fick vi tillfälle att studera de kommunala folkomröstningarna där. De var ineffektiva från demokratins egen synpunkt genom att slummen så lätt bestämde utgången. Vid enstaka tillfällen kunde deltagarantalet vara mycket högt. Vanligen var det dock lågt. Systemet förde också med sig ineffektivitet från en annan synpunkt. Det innebar nämligen en stor handlingsoförmåga hos kommunerna.

Det är med tillfredsställelse jag nu konstaterar att ingen i samband med denna reform har föreslagit införande av beslutande folkomröstningar. Inte heller har någon föreslagit rådgivande kommunala folkomröstningar i detta ords egentliga betydelse. Tanken skymtar i ett särskilt yttrande av Daniel Tarschys. I det förklarar han att en "väsentlig landvinning är att kommunala folkomröstningar nu blir lagliga". Men jag har varken i utskottets lagtext eller utskottets motivtext hittat orden kommunala folkomröstningar. De omröstningar och opinionsundersökningar som lagen nu öppnar möjligheter till och som Karl Boo nyss talade om är inte de kommunala folkomröstningar som man tidigare har pläderat för från denna talarstol.

Inom ramen för den representativa demokrati som 1977 års kommunallag befäster öppnas stora möjligheter att engagera ett ökat antal med-

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

borgare i den kommunala verksamheten. Meningen är att de politiska partierna och andra folkrörelser skall spela en mycket större roll än nu och att det främst genom dem skall finnas många och täta kontakter i båda riktningarna mellan väljarna och de valda. Det kan utvecklas en mycket fin form av kommunal mellanvalsdemokrati genom dessa förbindelser. Såvitt jag förstår är vi fullständigt eniga om detta inom utskottet. Vi är också eniga om att det bör finnas förtroendemannaorgan under nämndnivå. Det kan vara institutionsstyrelser, alltså organ som är knutna till bestämda institutioner, idrottsanläggningar, barnstugor, skolor etc. Det kan också vara kommundelsorgan, dvs. organ som har en geografisk förankring.

Vi har tidigare från riksdagens talarstol fått höra att det skulle obligatoriskt i kommunerna inrättas direktvalda kommundelsråd med beslutande och förvaltande uppgifter, och någon gång har också de som ivrat häftigast för detta förklarat att det var dålig demokrati om man inte hade sådana organ. I dag anser alla att konsekvensen av självstyrelseprincipen är att varje kommun skall besluta om det skall inrättas kommundelsorgan eller inte. Ingen i utskottet föreslår heller att det skall inrättas sådana organ som är direktvalda och som har beslutande eller förvaltande uppgifter. Man har även på borgerligt håll blivit medveten om att en sådan ordning innesluter svåra principiella och praktiska problem, exempelvis vilka uppgifter som skall åvila kommundelsorganen, vilka beslut sådana organ skall kunna fatta utan att ha en självständig beskattningsrätt – något som ingen vill ge dem – och hur förvaltningsuppgifter skall kunna överlämnas till dem när kommunerna har en uppdelning av dessa efter funktionerna och inte efter geografin. Den komplicerade karaktären av detta underströks nyss av herr Boo.

Då vi nu genomför en mycket stor kommunaldemokratisk reform kan vi alltså konstatera att de borgerliga inte tagit med vissa av de saker som åtminstone två av de borgerliga partierna ivrigt propagerat för både här i riksdagen och ute i landet, däribland kravet på kommunala folkomröstningar och obligatoriska direktvalda kommundelsråd med beslutande och förvaltande uppgifter. När jag talar om åtminstone två av de borgerliga partierna beror det på att jag tycker att centerpartisterna här i kammaren har iakttagit en viss försiktighet i dessa frågor – en försiktighet som klart kom till uttryck i det anförande vi nyss lyssnade till. Försiktigheten har dock inte varit lika stor ute i landet.

Såvitt jag förstår har också centerpartisterna givit upp kravet på totalproportionalitet. Det kravet fanns i den centerpartistiska reservationen till betänkandet från kommunala demokratiutredningen, och under remissbehandlingen återkom centerpartiet i landsting och primärkommuner till kravet. Det är säkerligen många kommunala förtroendemän och tjänstemän som har haft ett svårt huvudbry med att finna den konkreta meningen i detta krav.

Nu står vi alla i utskottet bakom kravet att man skall kunna tillämpa proportionalitetsprincipen vid val av arbetsutskott. För mig har det inte

känts på något sätt besvärande att vara med om ett sådant beslut i utskottet. Men det betyder att centerpartisterna har gett upp kravet på proportionalitet när det gäller presidier, kommunalråd, landstingsråd osv. Jag anklagar dem inte ett ögonblick för att de avstått från detta krav efter den undervisning de fått ute i landet och inom konstitutionsutskottet om de praktiska svårigheter som är förenade med att förverkliga denna tanke.

På grund av att utskottet i så hög grad följt den socialdemokratiska regeringens förslag och självfallet också på grund av strävandena att nå största möjliga enighet har vi trots vår minoritetsställning kunnat begränsa oss till tre reservationer. De kommer senare att mera utförligt behandlas av andra socialdemokratiska talare, men jag skall något beröra dem. De gäller närmast den tekniska utformningen av vissa lagbestämmelser. Men de hör även samman med självstyreprincipen som vi håller hårt på. Det är ett genomgående drag i reformen att fullmäktige skall ha den politiska beslutanderätten. Som vi framhåller i vår reservation är det från demokratisk synpunkt väsentligt att kommunfullmäktiges och landstingets ställning som beslutande organ inte urholkas. Därför bör möjligheterna att delegera beslut inte vidgas utöver vad som f. n. gäller. Såvitt jag förstår är vi eniga på den punkten, men jag vill gärna markera denna ståndpunkt från vår sida.

När vi motsätter oss den delegationsregel som majoriteten föreslår är anledningen just den att vi är rädda för att regeln leder till att beslutanderätten i ökad utsträckning kommer att delegeras bort från kommunfullmäktige och landsting. Det är knappast möjligt att förse denna paragraf med de inskränkningar beträffande delegationsrätten som är nödvändiga utan att man antingen gör det omöjligt för kommunerna att klara vissa uppgifter eller att kommunerna överträder delegationsreglerna eller att man vidgar delegationsrätten. Enligt vår mening är det därför bättre att inte ha någon regel utan nöja sig med att hårt trycka på restriktiviteten i fråga om delegationsmöjligheten.

Att vi i begränsad utsträckning vill behålla det s. k. ställföreträderskapet för landstingets förvaltningsutskott hör delvis samman med denna syn på delegationen. Även med ett ökat antal landstingsmöten i förhållande till nuläget – och jag skall inte dölja att jag tycker att man i landstingen i allmänhet bör ha flera än de fyra möten som det talas om i lagtexten – blir det nödvändigt för förvaltningsutskottet att vid vissa tillfällen besluta. Jag förstår att man här kommer att hänvisa till de möjligheter som delegationsregeln öppnar, och det hade naturligtvis varit helt omöjligt att ta bort ställföreträderskapsregeln och inte föra in en delegationsregel.

Det finns emellertid två risker med den av majoriteten föreslagna ordningen. Den ena är att man genom delegationsregeln ger förvaltningsutskottet befogenheter som man med skäl kan säga att landstinget med sin ställning som beslutande organ bör ha kvar. Den andra risken är att det uppstår betydande svårigheter för landstingskommunen att klara

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

uppgifter beträffande vilka förvaltningsutskottet inte i kraft av sitt ställföreträdarskap kan fatta beslut.

Jag skall förstås inte överdriva riskerna. De kommer emellertid i remissvaren fram på ett sådant sätt att jag för min del inte har ansett mig kunna hålla fast vid min tidigare mening, nämligen att ställföreträdarskapet skulle kunna upphävas. Det ligger även i linje med självbestämmandetanken att landsting som önskar bevara ställföreträdarskapet skall ha rätt till detta.

Reservationen 3 bygger också i hög grad på synpunkter som kommit fram i remissvaren. Egentligen är jag förvånad över att det inte blivit enighet om den lösning som presenteras i reservationen. Den gäller valnämndernas medverkan i kommunala opinionsundersökningar av omröstningskaraktär. Det är uppenbart att nämndernas ledamöter representerar en kunnsighet och erfarenhet som det kan vara värdefullt för kommunen att ta i anspråk. Det finns emellertid både principiella och praktiska invändningar mot att valnämnderna som sådana fungerar vid dessa opinionsundersökningar. Det är specialreglerade kommunala nämnder med uppgifter som uteslutande regleras i vallagen. Redan detta gör det betänkligt att de skall ha uppgifter vid sidan av de ordinarie uppgifterna vid de allmänna valen. Deras auktoritet kan försvagas om de i vissa fall står som ansvariga för förrättningar som är betydligt mindre formbundna än de allmänna valen. I vissa fall skall vallagens regler gälla för deras medverkan, i andra de regler kommunen själv ställer upp.

Den ordning vi föreslår innebär att det finns möjligheter för en kommun att utse ledamöterna i den kommunala valnämnden till ledamöter i en kommitté för undersökningens genomförande. En landstingskommun kan på samma sätt utse ledamöterna i de kommunala valnämnderna till ledamöter i lokala kommittéer. Varje ledamot avgör själv, om han ställer sig till förfogande eller inte, och det behöver aldrig uppstå svårigheter med kostnadsersättningar från landstingskommuner till primärkommuner o. d. Inte heller kan en kommun säga nej till ett landsting, som vill genomföra en opinionsundersökning av viss karaktär, om man i denna kommun av det ena eller andra skälet motsätter sig detta. Enligt min mening är det en betydligt bättre lösning som presenteras i reservationen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de vid utskottets betänkande fogade reservationerna.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Johanssons i Trollhättan refererande anförande skulle jag kanske inte ha anledning att göra några kommentarer. Med tanke på att han så starkt betonar att det är propositionen som har varit vägledande i alla delar, vill jag ändå bara erinra om att utskottet på bl. a. tre väsentliga områden – i ett fall enigt och i två fall med majoritetsbeslut – förordat förändringar av betydande kommunaldemokratiskt innehåll.

Det gäller för det första avskaffandet av ställföreträdarskapet för landstingets FU kompletterat med lagbestämning av delegationsinstitutet. Det gäller för det andra omröstningsförfarandet för att utröna och få fram opinioner vid beredning av ärendena för beslut. I dessa två fall är det fråga om majoritetsförslag. På s-sidan ger man uttryck för vissa avvikande uppfattningar i sina diskussioner, men också i dessa frågor är vi i de grundläggande delarna eniga.

För det tredje gäller det tillämpningen av proportionalitetslagen också vid inomkommunala val. Det är en utomordentligt betydelsefull reform, som nu utskottet enigt står bakom. Den garanterar minoriteten den berättigade insyn i beredningen av ärendena som ur kommunaldemokratisk synpunkt är av stor betydelse. Det har ju förekommit upprörande exempel – om också få – där man kommit fram till ställningstaganden som verkligen inte gjort det lätt för minoriteter att verka.

Med anledning av att herr Johansson sedan något kommenterar och nästan ironiserar över att centern har avfallit från sitt tidigare uttalande om att proportionalitetstillämpningen borde gälla också presidievalen vill jag erinra om den lag som gäller fr. o. m. den 1 januari och som medför att vi i alla nämnder och styrelser också kan få en andre vice ordförande. De uttalanden som riksdagen gjort i anslutning till detta garanterar minoriteternas inflytande också i presidieavseende.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid de tre punkter som Karl Boo tog upp.

När det gäller de två första, om ställföreträdarskap och valnämnd, är vi inte helt eniga. Hade vi varit det hade vi självklart inte reserverat oss. Men det finns en enighet i grundsynen, som jag ändå vill markera. Och den enighet som finns i dessa två frågor bygger på propositionen.

Beträffande tillämpningen av proportionalitetsmetoden vet vi att vi under hela debatten i utredningen om den kommunala demokratin och sedan i olika remissinstanser haft delade meningar om detta. Jag har från början tyckt det vara beklagligt att vi inte kunde arbeta oss fram till någon enighet. Hade Karl Boo och jag lyckats göra det redan i utredningen tror jag att vi båda skulle ha funnit detta värdefullt. Men vi lyckades inte. När sedan saken behandlades i utskottet fann vi varandra i en lösning, och den är jag tillfredsställd med. Jag ställer mig helt bakom vad utskottet här föreslagit och uppfattar det inte som någonting som strider mot den principiella syn jag har och som också kom till uttryck i propositionen.

Om Karl Boo uppfattade mig på det sättet att jag ironiserade över att centerpartiet ändrat ståndpunkt, så måste jag säga att det inte var någon ironi från min sida. Tvärtom var jag glad över att centern på denna punkt hade kommit till samma slutsats som jag. Framför allt vill jag understryka att vi alla är överens om att minoriteten skall ha möjlighet till insyn och inflytande på det kommunala området. Det gick

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

igen i utredningens betänkande. Det uttalades av flera remissinstanser. Det bar upp propositionen. Och det kom till klart uttryck i utskottets betänkande.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller proportionalitetslagens utökning att gälla också inomkommunala val vill jag bara erinra vännen Hilding Johansson om att i utredningen om den kommunala demokratin var vi från centern ensamma om en reservation i den riktningen. Hilding Johansson tillhörde majoriteten, som icke där var beredd att göra ett ställningstagande för utökning av proportionalitetslagens tillämpning i inomkommunala val.

Jag vill också ytterligare understryka att när det gäller minoritetens rätt till bl. a. insyn i presidierna vid det beredningsarbete som eventuellt sker där, så finns det ett starkt uttalande här i utskottsbetänkandet att om presidierna skall vara beredningsorgan skall proportionalitetsreglerna tillämpas också vid val av dessa presidier. Det är en styrka.

Beträffande de heltidsengagerade förtroendemännen och val av dessa vill jag säga att vi ifrån centern genom hela diskussionen haft den meningen i debatten att de heltidsengagerade även från minoritetssidan skall vara förankrade i den kommunala organisationen. Nu har vi inte fått den meningen fastlagd i det här förslaget, men vi har ändå fått inskrivet att oppositionsråd skall kunna inrättas och därmed ge möjligheter att ta del av förberedande diskussioner i beslutsfrågor.

Till sist bara något om direktvalda kommunaldelsråd. Vi har från centern aldrig förordat att de råden skulle vara obligatoriska. Vi har i alla diskussioner genom åren förordat att man skulle utreda och sikta mot rätten för kommunerna att inrätta direktvalda kommunaldelsråd – men att de skulle vara fakultativa.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kommunaldelsråden gjorde jag ett undantag för centern i riksdagen redan i mitt förra inlägg. Däremot har jag faktiskt ute i kommunerna mött centerpartister som har förfäktat en annan mening.

Vad sedan gäller frågan om proportionaliteten kunde Karl Boo med all rätt erinra om att centern var ensam om sin ståndpunkt i kommunala demokratiutredningen. Men Karl Boo gav oss inte budet att man skulle avse bara arbetsutskottet, utan jag fattade hela debatten där så, att det som för honom var det centrala var att man fick proportionalitet i fråga om landstingsråd, kommunalråd och presidier. När man i utskottet kom fram till detta kände jag därför ingen som helst svårighet att godta tanken att man skulle ha proportionalitet i arbetsutskotten.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Behovet av förändringar i kommunallagen för att förstärka medborgarinflytandet i kommunerna har länge framstått klart. Vissa steg

tas i denna riktning genom förslagen i proposition 1975/76:187 och konstitutionsutskottets betänkande med anledning av propositionen och hithörande motioner. I vissa avseenden tvckar man dock att ta nödvändiga steg för att lagen skall få angivet innehåll. Den ovanligt långdragna utskottsbehandlingen av ärendet förefaller mer ha berott på en tidsödande teknisk genomgång av lagbestämmelserna än på verkligt principiella motsättningar mellan de partier som ingår i konstitutionsutskottet. I själva verket framträder inga avgörande skillnader mellan utskottsmajoritet och reservanter.

Det är angeläget att de förtroendevaldas arbetssituation förbättras och att medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande i den kommunala verksamheten ökar. För att så skall bli fallet behövs säkert längre gående åtgärder än de som nu föreslås. Rätten till ledighet för fullgörande av kommunala uppdrag är betydelsefull liksom de föreslagna ersättningsreglerna, bl. a. i fråga om barn tillsynen. Det är beklagligt att inte utskottet är berett att biträda vpk-motionens tankegång om åtgärder för att arbetsköparna inte skall kunna försämrats arbetsvillkoren för den som innehar förtroendeuppdrag. Där finns ett reellt problem, som borde angripits i detta sammanhang. Till detta återkommer jag.

De åtgärder som föreslås för att framhäva de beslutande organens centrala ställning är befogade. Delegationsrätt bör begränsas så långt som möjligt. Det är den öppna debatten som skall främjas om man vill öka allmänhetens insyn och inflytande över kommunalpolitiken.

Fortfarande behäftas förslagen om minoritetens ställning med en uppdelning i majoritet och minoritet utifrån synsättet om ett socialdemokratiskt parti och ett borgerligt block. Detta gäller tydligen också replikskiftet mellan herrar Karl Boo och Hilding Johansson för en stund sedan i kammaren. Alltför liten hänsyn tas till andra partibildningar. Det finns partier som inte ingår i detta mönster och som med den proportionella valmetoden inte blir företrädare i olika kommunala organ. I vpk-motionen har vi pekat på att alla de i minoriteten ingående partierna måste tillförsäkras goda arbetsmöjligheter. Detta är en viktig demokratisk fråga. Det hade varit angeläget med klarare markeringar på detta område. Nu blir det som hittills en fråga för bedömning i varje kommun och varje landsting hur problemet skall lösas. Vi anser inte motionen besvarad med utskottets skrivning.

Det är bra att valgenomslaget blir snabbare för att förhindra att en tidigare majoritet i realiteten styr även efter valet. Detta gäller bl. a. budgetfrågorna, men det kan också gälla andra viktiga frågor. Det visar de borgerliga partiernas agerande i Göteborg efter 1976 års val.

Beträffande de förtroendevaldas villkor finns anledning att uppmärksamma konstitutionsutskottets påpekande att olika grupper i samhället har olika möjligheter att engagera sig i det lokala politiska arbetet. Utskottets erinran om att detta kan leda till att vissa gruppers intressen får en sämre representation kan beläggas med exempel från vilken kommun som helst. Tyvärr är det oftast arbetarna i industrin och på liknande

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

områden som blir underrepresenterade. Därför är det beklagligt att utskottet inte vågat sig på att ta ställning till vårt yrkande att rätten till ledighet skall förenas med kravet på att arbetsvillkoren inte får försämrats för den som innehar förtroendeuppdrag. Detta är en mycket viktig fråga om man vill uppnå vad utskottet talar för, nämligen likartad representation för olika grupper i samhället. Det är just arbetarna som blir diskriminerade i detta sammanhang.

Som positivt ser jag förslaget att ersättning skall kunna utgå till partiernas utbildning i kommunala frågor. Den kommunala utbildningen kan nämligen inte enbart ses som formella tekniska ting, utan måste tillmätas stor vikt för att man bättre skall kunna formulera de politiska alternativen i den kommunala debatten. Därför bör partierna själva få ökade möjligheter till utbildning.

Vpk:s yrkande om att interpellation skall kunna framställas även till ordförande i kommunens bolag eller stiftelse liksom till av kommunen utsedd representant i sådant bolag eller sådan stiftelse är betydelsefullt för att skapa verklig insyn i hela den kommunala verksamheten. Visst kan detta delvis ske, som utskottet föreslår, genom att ordföranden i styrelsen ges möjligheter att överlämna interpellation till av fullmäktige utsedd ledamot. Men räcker detta för att, som utskottet gör, anse motionen besvarad? Utskottet diskuterar ganska ingående hithörande frågor, men avstår från att ta det steg som vi från vpk förordat för att skapa bättre insynsmöjligheter.

Den ofta diskuterade frågan om kommunaldelsråd besvaras försiktigt. De borgerliga partierna, som ofta sagt sig vara anhängare av kommunaldelsråd, gömmer sig som vanligt bakom regeringsdeklarationen – denna deklaration som tydligen anses kunna ersätta konkreta handlingar genom att nämna frågorna! Hur kommunaldelsråd bör utses och vilka uppgifter de skall ha är alltså alltså alltjämt en öppen fråga. De många frågor som rests i samband med diskussionen om kommunaldelsråd har inte fått något svar. Borde inte svaren ges vid behandlingen av reglerna för kommunal demokrati?

Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion pekat på möjligheten att som ett led i beredningen av ärendet använda rådgivande folkomröstning. Även denna fråga hanteras med den försiktighet som kännetecknar utskottets behandling av frågor som innebär avgörande förändringar i förhållande till nuvarande ordning. Det hade varit önskvärt med klarare uttalanden till förmån för folkomröstning. Utskottet verkar nämligen enigt om vad som skrivs till förmån för kommunala omröstningar. Den fråga där de borgerliga och socialdemokraterna delat sig, nämligen användningen av valnämnd vid omröstning, kan knappast vara den principiellt tyngsta.

Till Övriga frågor hänför utskottet ett par av vpk-motionens yrkanden, nämligen att kommunerna skall få rätt att bedriva ordinär företagsverksamhet i konkurrens med privata företag samt valsättet vid val till lands- ting och kommuner.

Det är riktigt som utskottet skriver, att yrkandet om rätt för kommuner att bedriva ordinär företagsverksamhet "innebär en väsentlig utvidgning av den kommunala kompetensen i förhållande till gällande rätt". Det är just denna utvidgning som vi finner angelägen. Vi anser nuvarande rättspraxis otidsenlig och stridande mot en progressiv kommunalpolitik. Det måste anses vara angeläget för kommunerna att kunna medverka i sysselsättningspolitiken i helt annan omfattning än hittills. Genom att medel ur AP-fonderna ställs till förfogande skulle en sådan vidgad kommunal kompetens bli mycket betydelsefull.

Beträffande valsättet har riksdagen nyligen behandlat en vpk-motion med samma innebörd som den nu aktuella motionen. Helt kort innebär vårt yrkande att vid val till kretsindelad kommun skall ett system med utjämningsmandat tillämpas – dock utan spärregel, det vill jag betona. Vidare skall den numera tillämpade 3-procentsspärren vid landstingsval slopas. Vi har i andra sammanhang utförligt redovisat vår inställning till spärrar vid val såväl till riksdag som till kommunala församlingar. Jag kan därför nöja mig med att endast betona att varje sådan spärr har som följd att rösterna får olika värde, och detta måste anses strida mot demokratiska strävanden.

Herr talman! Vi noterar de positiva förbättringarna i förslaget till ny kommunallag men anser det starkt befogat med de förändringar och kompletteringar vi förordat i motion 1976/77:5, och jag ber därför att få yrka bifall till motionen.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Inledningsvis vill jag framhålla att det är ett värdefullt, imponerande och omfattande utredningsarbete, utfört av utredningen om den kommunala demokratin och kommunallagsutredningen, som ligger till grund för den proposition om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m., vilken behandlas i konstitutionsutskottets nu förevarande betänkande. Givetvis kan jag i mitt anförande beröra endast vissa delar av detta.

Med tillfredsställelse vill jag då först konstatera att politisk enighet råder om det väsentliga i den nya lagstiftningen. Man är överens om införandet av en enhetlig kommunallag, gemensam för landsting och kommuner, och om den nya lagens karaktär av ramlag, som lämnar största möjliga frihet för landsting och kommuner att reglera detaljfrågor med hänsyn till skiftande lokala förhållanden.

Enighet råder också om åtgärder för att stärka medborgarnas inflytande, att förbättra deras möjligheter till insyn och deltagande i den offentliga verksamheten. Således lagfästs rätten till ledighet från anställning för fullgörande av kommunalt uppdrag och möjligheten till ersättning för kostnader för barntillsyn och särskilda kostnader för handikappade, förtroendeuppdrag.

Utskottet betonar vikten av att ersättningen till de förtroendevalda bestäms till sådan nivå att ingen av ekonomiska skäl skall vara förhindrad

att åtaga sig kommunala förtroendeuppdrag. Allt detta är riktigt och nödvändigt, då dessa uppdrag efter kommunindelingsreformen och den kraftiga expansionen av den kommunala verksamheten blivit alltmer krävande.

Med rätta har i sammanhanget från något håll framhållits att ekonomisk ersättning ej räcker för att få det hela att fungera. Nej, politisk verksamhet kräver i sitt väsen ett personligt engagemang för samhällets utveckling och ett accepterande av att fritid måste avsättas för exempelvis diskussioner och möten. Sådana karaktärsegenskaper, nödvändiga för politiskt aktiva, kan – menas det med rätta – svårigen tillföras medborgarna genom lagstiftning.

Kommunaldemokratiutredningen underströk de beslutande församlingarnas centrala roll och föreslog som en konsekvens härav att nuvarande bestämmelse om ställföreträdarkapet för landstingets förvaltningsutskott skulle slopas. Detta förslag tillstyrktes av majoriteten av landstingen liksom av Landstingsförbundet. Förslaget uppfattades som naturligt bl. a. med hänsyn till det ökade antal landstingssammanträden – minst fyra per år – som avses komma till stånd enligt den nya kommunallagen. Det är mot denna bakgrund anmärkningsvärt att nu utskottets socialdemokratiska ledamöter i reservation förordar möjligheten att behålla ställföreträdarkapet för landstingets förvaltningsutskott. För den som ivrar för kommunal demokrati och som finner frågornas förankring i de beslutande organen väsentlig är enligt min uppfattning en sådan ordning principiellt inte godtagbar.

Jag finner det glädjande att ett enigt utskott i fråga om den kommunala styrelseordningen mycket starkt framhåller nödvändigheten ur kommunaldemokratisk synpunkt av att minoritetens arbetsförutsättningar garanteras i lagen. Utskottet tar alltså avstånd från tanken på ett system med fullt utvecklat majoritetsstyre och föreslår i stället bestämmelser som ger minoriteten rätt att få till stånd proportionella val inte bara till nämnderna utan också till särskild avdelning, arbetsutskott eller liknande organ inom styrelsen och de övriga nämnderna.

I sammanhanget vill jag här gärna med särskilt gillande återge vad utskottet vidare anför på denna punkt:

”Utskottet vill slutligen erinra om att de verkligt avgörande förutsättningarna för minoritetens arbetsmöjligheter i styrelserna och nämnderna inte skapas av olika slag av minoritetsskyddsregler utan av majoritetens förståelse för och generösa inställning till minoritetens berättigade önskemål på inflytande och insyn.” Det är angeläget att våra kommunalpolitiker oavsett partitillhörighet beaktar vad utskottet här anför.

En viktig nyhet i den nya kommunallagen, som jag endast hinner nämna och kommentera med att jag finner den klart positiv, är bestämmelsen om ett snabbare valgenomslag för fullmäktige, nämligen från den 1 november valåret i stället för som nu från den 1 januari påföljande år. För Stockholms kommun gäller som tidpunkt för valgenomslaget oförändrat den 15 oktober valåret.

Såväl kommunaldelsorgan som lokala institutionsstyrelser är enligt utskottets mening inslag i den kommunala organisationen som är värdä stor uppmärksamhet.

Beträffande institutionsstyrelserna tillstyrker utskottet en fortsatt försöksverksamhet.

Beträffande kommunaldelsorganen – deras arbetsuppgifter, sammansättning och valsätt – förordar utskottet ytterligare överväganden och erinrar samtidigt om att det i regeringsförklaringen framhålles att kommunerna skall ges möjligheter att inrätta distriktsnämnder och direktvalda kommunalrådsråd.

En välkommen nyhet i den nya lagen är bestämmelsen i 2 kap. 18 § om rätt för fullmäktige att som ett led i beredningen av ett ärende få – genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande – inhämta synpunkter från medlemmarna i kommunen eller landstingskommunen. Därvid får valnämnden i kommunen anlitas, om ej nämndens verksamhet i övrigt hindras därigenom.

Som vi hört kan utskottets socialdemokrater ej biträda förslaget om anlitage av valnämnden utan anför häremot skäl som jag ej hinner gå närmare in på men som inte övertygat utskottets övriga ledamöter.

Frågor som berör de kommunala företagen har föranlett bl. a. följande uttalanden från utskottets sida, vilka jag ber att få starkt understryka:

”Enligt utskottets mening är det angeläget att de förtroendevalda liksom övriga kommuninvånare i så stor utsträckning som möjligt får insyn i och inflytande över den verksamhet som bedrivs av kommunen resp. landstingskommunen.”

Vidare:

”Det är sålunda väsentligt att kommunal verksamhet inte undandras medborgarnas insyn genom att verksamheten bedrivs i bolagsform eller i stiftelser eller ekonomiska föreningar. I enlighet med utskottets allmänna inställning att den kommunala verksamheten bör präglas av öppenhet och tillgänglighet för medborgarna är det viktigt att pröva de regler och den praxis som i dag gäller för verksamhet som bedrivs i dessa former.”

Och slutligen:

”I avvaktan på resultatet av en allmän översyn av de kommunala och landstingskommunala företagens rättsliga ställning tillstyrker utskottet de förslag som framförs i propositionen rörande val av styrelseledamöter och revisorer i dessa företag. Sålunda kommer --- kommunerna och landstingskommunerna att kunna utse alla styrelseledamöter i helkommunala företag. Vidare föreslås i den nya kommunallagen att lagen om proportionellt valsätt görs tillämplig på val av styrelseledamöter och revisorer. Detta bör på ett verksamt sätt kunna öka möjligheterna till insyn och inflytande.”

Så ett par ord om de båda särskilda yttranden som kollegan Björck i Nässjö och jag fogat till betänkandet.

I det första framhåller vi att det efter tillkomsten av ett obligatoriskt

Onsdagen den
16 mars 1977.

*Ny kommunallag
m. m.*

suppleantsystem och övrig lagstiftning som avser att underlätta för medborgarna att åta sig kommunala uppdrag bör vara naturligt att behålla kravet på högsta möjliga närvaro i fullmäktige. Vi anser således att beslutförhetskravet i kommun och landsting liksom nu skall vara närvaro av minst två tredjedelar av ledamöterna. Den sänkning av beslutförhetskravet till mer än hälften av ledamöterna som utskottet förordat kan inte tolkas som annat än ett minskat närvarokrav. Vi anser därför att utskottet bort som beslutförhetskrav för fullmäktige föreslå närvaro av minst två tredjedelar av ledamöterna.

I det andra särskilda yttrandet erinrar vi om att kommunallagsutredningen på sin tid föreslog att en motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen i 29 § landstingslagen om landshövdingens eller avdelningschefs yttranderätt borde behållas som en särregel för landstingen. Vi beklagar att föredragande statsrådet och utskottet inte följt detta förslag, då enligt vår uppfattning hittills gällande ordning inneburit en naturlig och värdefull samordning mellan länsstyrelsen och landstingskommunen.

Herr talman! Till slut vill jag endast uttala tillfredsställelse över att vi fått en ny, enhetlig kommunallag, i vilken många gamla önskemål – varav flera framförts i tidigare moderatmotioner – blivit tillgodosedda. Men jag vill också uttala tillfredsställelse över den stora enighet som präglat utskottsarbetet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi har i dag att ta ställning till ett förslag om enhetlig kommunallag. Det ligger ett omfattande och uthålligt arbete bakom det här förslaget, och jag vill börja med att tacka alla dem som på olika stadier tagit del i det arbetet. Ett sådant tack måste delvis riktas långt bakåt i tiden; mycket i det här förslaget går tillbaka på äldre förlagor. Karl Boo och Lars Schött har talat en del om de nyheter som nu införs; jag kan i stort sett instämma i deras synpunkter och värderingar. Men låt mig påminna också om allt det gamla som finns kvar, för det är på sätt och vis ännu märkligare att så mycket återstår av den ordning som skapades för 115 år sedan genom 1862 års kommunalreformer.

Redan den reformen var ett steg mot enhetlig kommunalstyrelse. Den gjorde rent hus med allehanda lokala variationer och föreskrev *en* form för landskommuner och *en* form för städerna. Fastän institutionerna hade olika namn – allmän rådstuga, stadsfullmäktige och drätselnämnd i stad, kommunalstämma, kommunalfullmäktige och kommunalnämnd på landet – var det grundläggande mönstret i stort sett detsamma.

Det dröjde ända till 1953 innan skillnaden mellan stad och land kunde plånas ut. Då fick vi en enhetlig kommunallag för alla kommuner utom Stockholm, men den gällde bara primärkommunerna. Nu går vi alltså ett steg längre och skapar en lag som täcker både primärkommuner och landsting. Mer enhetligt än så här lär det knappast bli – såvida vi inte

med tiden kan få bort även de särbestämmelser för Stockholm som ännu bryter harmonin i den nya lagen. Men annars har vi nog efter 115 år kommit så långt vi kan komma mot enhetlighet.

Har det verkligen varit värt att sträva efter det målet? Är det ett värde att ramarna är desamma för alla kommuner och landsting i landet? Jag vill för min del svara ja på den frågan, men jag gör det inte utan tvekan. En kommun med 10 000 invånare kan inte styras på samma sätt som en kommun eller ett landsting med 500 000 eller 1 miljon invånare.

För att få in alla under en hatt har vi därför tvingats skapa en kommunallag som är mycket generell till sin karaktär – en ramlag som får fyllas med varierande innehåll i olika kommuner och landsting. Här saknas i många fall detaljerade regler och anvisningar – dem får kommunerna själva arbeta fram. Detta är en styrka men kanske också i vissa situationer en svaghet; liksom hittills kommer de kommunala förtroendemännen ofta att förgäves söka ledning i den oförbindligt toleranta kommunallagen. Här finns inte bara regler om vad man "måste" och "bör" göra utan också åtskilliga anvisningar om vad man "får" göra i de kommunala organen. Låt oss hoppas att den handlingsfriheten lockar många kommuner till friska experiment, för det är bara så som den kommunala självstyrelsen kan utvecklas mot större vitalitet. Det finns i dag mycket som är skevt och stelt och föråldrat i den kommunala organisationen och i de kommunala organens arbetsformer, men det är huvudsakligen skevheter som inte påbjuds av kommunallagen utan som vidmakthålls genom lokalt vanetänkande. Inom de ramar som den nya kommunallagen drar upp finns det betydande möjligheter för kommuner och landsting att själva utveckla den kommunala demokratis former.

Från liberal synpunkt noterar vi med tillfredsställelse att flera av de krav som vi länge har drivit har fått en relativt positiv behandling i den nya kommunallagen. När vi i slutet av 1960-talet tog upp debatten om närdemokrati fick vi ofta höra att det var "fel debatt" som vi förde, en debatt som inte rörde människors problem. Nu märker vi en mycket större förståelse för de förslag som vi länge har framfört. Det gäller t. ex. insynen i kommunala stiftelser och bolag. Utskottet ställer sig vidare positivt till kommunalråd, men på grund av frågans komplicerade natur har det inte varit möjligt att lägga fram konkreta förslag om hur direktvalda kommunalorgan skall kunna organiseras. Attityden till opinionsundersökningar och folkomröstningar är också relativt positiv, även om man här hade kunnat gå avsevärt längre. Skall den kommunala folkomröstningen verkligen bli det stimulerande inslag i den kommunala självstyrelsen som den har alla förutsättningar att bli, då krävs det enligt min uppfattning en ordentlig lag som klargör hur frågorna skall formuleras och hur omröstningarna skall genomföras. Med improvisationer lär det kommunala folkomröstningsinstitutet aldrig kunna fungera på ett tillfredsställande sätt.

Herr Johansson i Trollhättan nämnde, om jag hörde riktigt, att socialdemokratin hade satt sin prägel på den reform som vi nu antar. Jag

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

vill inte missunna honom den uppfattningen, men för egen del har jag en något annan bild av den idépolitiska bakgrunden. Om man jämför folkpartiets programskrift "Demokrati och medinflytande" från 1969 med den kommunaldemokratiska utredningens huvudbetänkande från 1975 och med skrivningen i utskottets betänkande tror jag att man kommer att finna betydande likheter. Jag hyser förståelse för att socialdemokraterna har en gammal aversion mot en del uttryck, att de ogärna talar om kommunaldelsråd och föredrar kommunaldelsorgan, att de hellre ser uttryck som omröstning eller opinionsundersökningar av omröstningskaraktär än uttrycket folkomröstningar, men för min del finner jag språkbruket mindre väsentligt. Kan vi med sådana små terminologiska justeringar få en uppslutning bakom de tankar som vi länge har fört fram har vi från vår sida inte några invändningar.

Jag nämnde att den nya kommunallagen grundas på ett omfattande arbete. Den grundas också på den debatt som har förts under det senaste decenniet och vars mest allmänt accepterade slutsatser har kommit till uttryck i den kommunaldemokratiska utredningens huvudbetänkande 1975. Det är enligt min mening naturligt att en så viktig lag som kommunallagen baseras på värderingar och verklighetsbedömningar som är förankrade i ett brett politiskt spektrum. Från den synpunkten är det förslag som ligger framför oss en bra lag.

Därmed är inte sagt att den i alla avseenden är tidsenlig. Jag tror det var Carl Lidbom som häromåret i en proposition förklarade att den lag som han då föreslog egentligen redan var föråldrad. Det ödet tror jag att många statsråd kommer att råka ut för framöver – lagstiftningsprocessen är helt enkelt så långsam och sävlig att samhällsutvecklingen inte sällan hinner springa vidare medan hovrättsjuristerna putsar på sina paragrafer. Ibland skymtar man i lagstiftningsögonblicket nya och komplicerade problem, som ännu inte kunnat analyseras och som än mindre blivit föremål för någon samstämmig bedömning av alla de intressegrupper som är inblandade i den sega svenska beslutsprocessen. Det är därför inget underbetyg när jag säger att den nya kommunallagen, trots att den i stort sett är den bästa som i dag kan antas, ändå i vissa avseenden redan ter sig föråldrad. Vi bygger vidare på den grund som lades 1862, men villkoren för den lokala och regionala självstyrelsen har i grunden rubbats genom de senaste decenniernas expansion av den kommunala verksamheten.

I de gamla landskommunerna var den kommunala självstyrelsen verkligen en självförvaltning – det var förtroendemännen själva som utförde flertalet av de göromål man beslutade om. Ännu omkring 1950 fanns det på många håll bara någon handfull anställda ute i kommunalstugorna – om ens det. I dag har vi fått en omfattande kommunal arbetsmarknad och stora förvaltningar, som ansvarar för skilda verksamhetsområden.

När 1953 års kommunallag antogs sade Nils Herlitz här i riksdagen, att den mest markanta förändringen under senare årtionden hade varit de olika facknämndernas framväxt. Skall man fälla ett motsvarande om-

döme i dag framstår fusionerna, expansionen, professionaliseringen, specialiseringen och framväxten av en långsiktig eller flerårig planering som de mest påtagliga utvecklingstendenserna under senare årtionden. Men dessa verkligt omvälvande förändringar har satt förhållandevis obetydliga spår i den lagtext vi nu behandlar. Vi tycks fortfarande utgå från att den kommunala demokratin skall fungera ungefär som förr, trots att pappershögarna växer till berg framför de kommunala förtroendemännen och trots att många insatser som tidigare bedömdes och i viss utsträckning också verkställdes av de förtroendevalda nu med nödvändighet måste överlåtas på det kommunala yrkesfolket.

Jag tror att vi under de kommande åren nödgas arbeta mer med de här problemen och i det sammanhanget åter se över kommunallagen. Det är dock inget argument mot att nu anta en lag, som i väsentliga avseenden innebär en modernisering av gällande regler och som öppnar nya vägar för kommunaldemokratiska initiativ på det lokala och regionala planet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom det kommer upp flera socialdemokratiska talare efter mig, skall jag nöja mig med att ta upp en diskussion med Daniel Tarschys på en punkt.

När jag sade att socialdemokratin hade satt sin prägel på detta förslag, utgick jag ifrån vad som stod i propositionen. Sedan jag lyssnat till anförandena här måste jag fortfarande säga mig att man i stort sett har godtagit förslagen i propositionen. Undantagen har Karl Boo och jag resonerat med varandra om tidigare.

Den idépolitiska bakgrunden är här gemensam för liberaler och socialdemokrater: hävdandet av den kommunala självstyrelsetanken och demokratin. Jag underkänner inte alls de bidrag man på detta område har lämnat från liberalt håll. Men låt oss hålla fast vid att detta är en gemensam grundval när vi går att resonera om dessa frågor.

De tankegångar som förts fram från vissa liberaler har ju inte slagit igenom; man har inte haft kraft och förmåga att själv i förslag konkretisera detta. Ta t. ex. frågan om direktvalda kommunalråd med beslutande och förvaltande uppgifter! Under de år vi resonerat om detta har man ju haft chansen att presentera ett förslag. Folkpartiets ledamot i den kommunala demokratiutredningen hade kunnat göra detta, men han talade bara i allmänna ordalag om det. Under remissbehandlingen hade man också kunnat presentera ett förslag, men det har inte skett.

De opinionsundersökningar, som det nu gäller, är någonting helt annat än kommunala folkomröstningar. Kanske ändå Daniel Tarschys och jag som statsvetare kunde vara överens om att reservera detta begrepp för de omröstningar, om vilka det talas i regeringsformen. De omröstningar som kan ske som ett led i beredningen kan inte jämföras med de omröstningar vi haft exempelvis om tjänstepensioneringen och i rusdrycksförbudsfrågan.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om den gemensamma idébakgrunden för socialdemokrater och liberaler har jag ingen annan uppfattning än herr Johansson i Trollhättan.

Vad gäller omröstningar står det i lagtexten: "Fullmäktige får besluta att som ett led i beredningen av ett ärende som tillhör fullmäktiges handläggning skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstingskommunen. Detta kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande." Jag har för min del inte uppfattat att det skulle vara någon skillnad mellan omröstning och folkomröstning. Om herr Johansson i Trollhättan vill förklara vari den skillnaden består, så skall jag tacksamt lyssna till honom.

Vad gäller kommunaldelsorgan eller kommunaldelsråd vill jag förtydliga en punkt som tidigare var uppe till debatt. Från folkpartiets sida har vi aldrig krävt obligatoriska kommunaldelsråd. Vi har lagt fram förslag om fakultativa kommunaldelsråd, men vi har inte lyckats få gehör för önskemålen om utredning. Det är ju ändå så, herr Johansson i Trollhättan, att det huvudsakligen är regeringen som behärskar den svenska utredningsapparaten. Vi har inte fått stöd för våra förslag om att utreda frågan om kommunaldelsråd. Sedan kravet nu förts in i regeringsförklaringen hoppas vi att få till stånd en utredning, som lägger grunden till möjligheter för kommunerna att utse kommunaldelsråd eller kommunaldelsorgan – låt oss inte strida om orden.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kommunaldelsråden måste jag hävda att det i den kommunala demokratiutredningen fanns en ledamot från folkpartiet som säkert hade fått all den juridiska hjälp han kunde ha behövt om han velat utforma ett detaljförslag om kommunaldelsråden. Men så skedde inte.

Vad sedan gäller folkomröstningar är jag i den situationen att jag kan hänvisa till det särskilda yttrande som herr Tarschys själv har avgivit. Han säger att det inte räcker med en allmän bestämmelse om att "omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande" får arrangeras. Han vill ha klara regler om hur frågorna skall formuleras och omröstningar genomföras. Det skall inte vara regler som den enskilda kommunen ställer upp, utan regler som skrivs in i kommunallagen. Det är en väldig skillnad mellan det och att en kommun som ett led i en beredning får företa opinionsundersökningar av olika slag.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte svara för vad ledamöter från folkpartiet föreslagit eller inte föreslagit i olika offentliga utredningar. Däremot kan man gå till riksdagsprotokollen och konstatera att vi flera gånger begärt en offentlig utredning om kommunaldelsråd och att sådana förslag från vår sida avslagits.

Vad gäller 2 kap. 18 §, så är jag fullkomligt nöjd med den lydelse som finns. Jag har inte alls begärt ett ytterligare förtydligande av den paragrafen. Men vad jag har sagt är att för att den regel som nu instiftas skall kunna få reell verkan behövs det en speciell lag om hur folkomröstningar skall genomföras. Genom en sådan lag kan man få klara regler om hur frågor skall formuleras och omröstningar genomföras. Vi kan inte lämna åt kommunerna att själva improvisera i varje särskilt fall.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag vill inte inför kammaren dölja att jag efter regeringsskiftet undrade över vad som skulle komma att ske med propositionen om kommunal demokrati och ny kommunallag. Under valrörelsen framfördes gång på gång från folkpartiet att det som föreslogs i propositionen var otillräckligt. I konserthuset i Göteborg framträdde Per Ahlmark och konstaterade att en borgerlig regering skulle dra tillbaka, som han sade, "den otillräckliga propositionen om kommunal demokrati". Folkpartiledaren ansåg att propositionen "snabbt måste förbättras med förslag, som bryter människornas maktlöshet i de nya kommunerna". Jag kan försäkra att jag tillhörde dem som med stort intresse avvärdade dessa både snabba och revolutionära förslag från folkpartiet. Men jag kan konstatera att av detta stolta tal blev egentligen platt intet.

För egen del påpekade jag att propositionen vilade på en mycket bred enighet både i kommunaldemokratiutredningen och bland remissinstanserna. Det skall noteras att kommunaldemokratiutredningens och kommunallagsutredningens betänkanden hade varit föremål för ett av de bredaste remissförfaranden som vi någonsin haft i det här landet. Totalt var drygt 400 remissinstanser inblandade, däribland alla kommuner och landstingskommuner. Detta tycktes inte göra något större intryck på folkpartiets ledning före valet – däremot tydligen efter valet, för i utskottet har dessa proklamationer krympt samman till en långdragen detaljgranskning av det juridiska materialet.

Som redan konstaterats har det rått en mycket bred enighet i utskottet. Några politiska meningsskillnader har inte uppstått. Den socialdemokratiska gruppen har funnit anledning uttala annan mening bara i ett par mera praktiskt betingade frågor. Det är ett erkännande till kommunaldemokratiutredningen, som har gjort ett förtjänstfullt arbete. Det visar också att den framlagda socialdemokratiska propositionen stod sig väl när den slagordsmässiga borgerliga kritiken konfronterades med verkligheten.

Jag har alltid ansett att det har ett värde i sig att man kan vara överens om arbetsformerna. Det är i fråga om det politiska innehållet som vi har en skyldighet inför väljarna att redovisa våra olika ståndpunkter. När det gäller frågor om den kommunala organisationen och formerna för det kommunala arbetet tror jag att medborgarna uppskattar att vi eftersträvar samlade lösningar.

Till en kommunministers vardag hör att ständigt ha en mängd kon-

takter med kommunalfolk från alla partier. Under min tid i kommundepartementet behandlades därvid mycket ofta just de kommunaldemokratiska frågorna. För egen del upplevde jag emellertid en oerhörd klyfta mellan det sätt varpå borgerliga rikspolitiker närmade sig de här frågorna och den opinion som fanns ute i kommunerna och landstingskommunerna.

Som anges i propositionen ingår reformeringen av den kommunala demokratin och ny kommunallag i ett kommunalt reformprogram, som den tidigare regeringen arbetade efter. En första utgångspunkt i det programmet var att kommunerna och landstingskommunerna skall tillförsäkras en fortsatt stark ställning med ett ökat kommunalt ansvar och en ökad handlingsfrihet. Genom kommunindelningsreformen har möjligheter skapats för en fortsatt utveckling i denna riktning. Detta innebär emellertid inte att övergripande rättvisekrav mellan olika delar av landet kan eftersättas. Statsmakterna bör så långt möjligt ange ramarna för de samlade samhällsinsatserna. Inom dessa ramar bör kommunerna och landstingskommunerna ha stor frihet att utifrån de lokala förutsättningarna forma och förverkliga samhällsbyggandet.

Denna huvudtanke är en väsentlig utgångspunkt i propositionen. Den nya kommunallagen får alltså karaktären av ramlag. En betydande handlingsfrihet lämnas till kommunerna och landstingskommunerna att utveckla arbetsformerna allt efter de lokala eller de regionala förutsättningarna.

Jag noterar med tillfredsställelse att den borgerliga majoriteten i utskottet icke haft någonting att erinra mot denna beskrivning av propositionens syfte och innehåll.

Likaså är det denna utgångspunkt som ligger bakom den tidigare regeringens arbete för en minskad statlig detaljreglering av kommunernas och landstingskommunernas verksamhet. De nu framlagda förslagen gäller de kommunala och landstingskommunala nämndernas organisation och arbetssätt samt frågan om underställning hos statlig myndighet av vissa beslut. Ett led i detta arbete var tillsättandet av en särskild decentraliseringsutredning som successivt gör en genomgång av olika samhällsområden. Fortlöpande har delbetänkanden och konkreta förslag presenterats.

En andra utgångspunkt för reformeringen är ett utvidgat samspel mellan stat och kommun på samhällsplaneringens område och en fortsatt demokratisering av den statliga länsförvaltningen. I en särskild proposition föreslogs ett ökat inflytande för länsinvånarna på länsstyrelsens sammansättning. Samtidigt annonserades fortsatta åtgärder i syfte att åstadkomma en vidgad medverkan från medborgarnas sida när det gällde den planering som samordnas på den statliga nivån och framför allt att ge planmaterial en mera tillgänglig utformning. Syftet skulle vara att finna vägar till ett utvidgat medborgarinflytande genom medverkan av kommunerna och landstingskommunerna samt genom ökade möjligheter för partier och övriga folkrörelser att engagera sig i dessa frågor.

Den tredje utgångspunkten för ett reformprogram gällde medborgarinflytandet i kommuner och landstingskommuner. I detta sammanhang skall också ses översynsarbetet som syftar till att förstärka folkrörelsernas arbetsmöjligheter. Slutligen kan nämnas utredningsarbetet om medborgarnas kontakter med myndigheter, den s. k. antibyråkratiutredningen.

Samtidigt som detta reformprogram utarbetades var det en hejdlös kritik från den borgerliga oppositionen. Huvudinvändningen var att det var otillräckligt och endast skrapade på ytan, men några konkreta förslag till åtgärder kom sällan fram i kritiken. Mest rörde det sig om allmänt gnäll. Decentraliseringsutredningen sades ha alldeles för begränsade uppgifter. En formlig kampanj fördes av folkpartiet och moderaterna för att misskreditera folkrörelsearbetet. Folkrörelserna skulle kvävas i socialdemokraternas famntag och inlemmas i statsapparaten.

Arbetet med avbyråkratiseringen betecknades av folkpartiledaren som "kosmetika". Justitieutskottets ordförande fru Kristensson talade om en "slasktratt", och moderatledarens förtrogne Carl Bildt framhöll att byråkratins problem inte kunde lösas av en arbetsgrupp – det visade sig sedermera att det behövdes fyra.

Men vad har då skett sedan de borgerliga flyttade in i kanslihuset inom de frågor som behandlas av kommundepartementet? Jo, på punkt efter punkt har man fortsatt efter exakt samma riktlinjer som tidigare. Decentraliseringsutredningen fortsätter med samma direktiv, arbetet med den minskade statliga detaljregleringen likaså. Folkrörelsearbetet: ingen ändring. Antibyråkratiseringsarbetet: samma direktiv men i stället i byråkratiserad form.

Detta är naturligtvis en tillnyktring på den borgerliga kanten. Men vart tog alla de stolta proklamationerna vägen? Hur kan det komma sig att de hittills inte har resulterat i några nya initiativ på de här områdena? Visserligen kommer en strid ström av pressmeddelanden som förkunnar att nu har nya utredningar tillsatts. I själva verket har det enbart gällt formen för arbetet. Jag har hittills inte lyckats upptäcka något nytt innehåll. Det ingår väl inte i informationspolicyn att redogöra för att man i huvudsak fortsätter på den tidigare regeringens arbete, men det bör ändå framhållas åtminstone här, tycker jag.

Genom fullföljandet av det kommunaldemokratiska arbetet och införandet av en ny kommunallag har ett stort och viktigt steg tagits på det kommunala området. Bakgrunden är den betydande omvandling som den kommunala verksamheten har genomgått. Genomgripande förändringar har skett i fråga om den kommunala verksamhetens omfattning och inriktning. Antalet ärenden har mångfaldigats under några decennier, och samtidigt har de kommunala frågorna blivit mera komplicerade och tidskrävande till sin karaktär. De förtroendevalda har fått ökade arbetsuppgifter.

Som demokratiutredningen redovisar har även kommunindelningsreformen förändrat förutsättningarna för den kommunala demokratin. Forskningen har visat att effekterna är både positiva och negativa. Antalet

förtroendevalda har minskat kraftigt. Minskningen av antalet nämnder har reducerat de förtroendevaldas antal ytterligare. Sammantaget kan detta ha lett till ett ökat avstånd mellan väljare och valda.

En motsatt effekt enligt forskningsresultaten är en ökad politisk aktivitet i de större kommunerna. Partierna har en livligare aktivitet internt och i förhållande till medborgarna. Allt detta gör det lättare för medborgarna att uppmärksamma partipolitiska skillnader i kommunalpolitiken.

Vid en jämförelse med andra länder hävdar sig den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin i vårt land väl. Utan överdrift borde man kunna säga att vi har ett av de mest decentraliserade systemen som finns i dag. De kommunala demokratifrågorna ägnas en betydande uppmärksamhet i kommunerna och landstingskommunerna.

De förändrade arbetsförutsättningarna motiverar emellertid att arbetsformerna för den kommunala demokratin ständigt utvecklas.

Huvudtanken i propositionen är att man skall fördjupa den representativa demokratin. Det skall ske genom förbättrade förutsättningar för ett aktivt informations- och åsiktsutbyte mellan medborgare och förtroendevalda även mellan valen. Syftet bör vara att ge medborgarna ökade möjligheter till direkt medverkan och möjligheter till inflytande över de kommunala frågorna.

Särskilt viktigt är att man underlättar arbetet för de politiska partierna, eftersom de har en särställning när det gäller att erbjuda ökade möjligheter för medborgarna att utöva inflytande.

Även övriga folkrörelserns betydelse för demokratin i vårt land måste uppmärksammas. Folkrörelserna kännetecknas av bred medborgerlig förankring under demokratiska former. På partierna ankommer alltid att göra de slutliga avvägningarna. Folkrörelsernas roll består främst i att utgöra ytterligare ett forum för debatt.

Demokratiutredningen har visat att det finns en stor andel medborgare som inte aktivt deltar i samhällsarbete. Det finns även grupper som inte känner till sina rättigheter eller vet hur man påverkar beslutsfattare. Åtgärder för att förbättra de s. k. informations- eller resurssvaga gruppernas ställning är av central betydelse för den kommunala demokratin.

Det är den här allmänna grundsynen som kommer till uttryck i propositionen och dess förslag och som sedan går igen i utskottsbetänkandet.

Mot bakgrund av den breda enigheten i sakfrågorna finns det ingen anledning för mig att kommentera de enskilda förslagen mera ingående. Däremot kan det vara motiverat att på några punkter göra vissa allmänna kommentarer.

De förtroendevaldas och partiernas arbetsmöjligheter har fått en central behandling. Det motiveras av de avsevärt förändrade arbetsförutsättningarna, framför allt i samband med att den kommunala verksamheten har ökat. I propositionen-uppmärksammas grupper, såsom kvinnor och ungdomar, som är underrepresenterade bland de kommunalt förtroendevalda. På ett förtjänstfullt sätt har demokratiutredningen beskrivit de hinder

av olika slag som gör att det är svårt för vissa att engagera sig i kommunalpolitiken. Konflikten mellan förtroendeuppdrag samt hem och fritid är stark.

På den här punkten, liksom när det gäller de handikappades möjligheter att medverka i det kommunala livet, anvisas olika vägar till förbättringar. De förtroendevaldas arbetsförutsättningar måste emellertid följas upp i kommuner och landstingskommuner.

När det gäller den kommunala styrelseordningen har det som bekant förts en intensiv debatt under de senaste åren. I ökad utsträckning har man funnit det naturligt att de politiska ansvarsförhållandena markeras klarare. Den lösning som nu kommer att gälla, enligt utskottets förslag, är från socialdemokratisk utgångspunkt tillfredsställande. Kommunerna och landstingskommunerna ges möjlighet att markera var det politiska ansvaret ligger. Samtidigt ges minoriteten-oppositionen möjligheter till insyn. Viktigt är emellertid också att man inom ramen för de möjligheter som nu kommer att finnas i den nya kommunallagen ger oppositionen goda resurser, goda arbetsmöjligheter. Särskilt när det gäller den här frågan är det emellertid motiverat att kommunerna och landstingskommunerna har valfrihet att själva finna sina former.

En annan huvudfråga som diskuterats under lång tid är hur man skall få till stånd en vidgad medverkan från flera medborgare. Demokratiutredningen skisserade tre vägar: via partier och folkrörelser, via lokala organ, via omröstningar och opinionsundersökningar. Av dessa är, som tidigare nämnts, vägen över partierna och övriga folkrörelser den väsentligaste. Men det hindrar inte att det också kan finnas anledning att pröva möjligheter att skapa nya lokala organ och den vägen utöka antalet förtroendevalda.

Olika modeller prövas som bekant i kommunerna. För egen del har jag framhållit att vi här måste ha en öppen attityd och pröva oss fram. Det sker ju också numera i rätt stor utsträckning. Det finns försök både med institutionsstyrelser vid skolor, daghem, fritidsgårdar etc. och med kommunalråd som omfattar ett geografiskt område. Som nyligen redovisats i en artikel i Kommunal tidskrift har man fått fram positiva erfarenheter av institutionsstyrelser, främst på fritidssidan.

När det gäller kommunalråden har ju erfarenheterna hittills varit mera blandade. Men från t. ex. Göteborg har rätt positiva erfarenheter redovisats, åtminstone från kommunalråden i ytterområdena.

Här skall man nog ha klart för sig att det allmänt sett rör sig om en svår problematik. Det är svårt att avgränsa en lämplig kompetens. För egen del har jag haft den största tilltron till de s. k. institutionsstyrelserna men tycker gärna att olika modeller skall prövas.

Om omröstningar och opinionsundersökningar kan jag fatta mig mycket kort. Vad som nu sker är att det klargörs i kommunallagen att aktiviteter av detta slag kan förekomma. På den punkten har jag bland de kommunalt förtroendevalda närmast mött förvåning. Väldigt många har inte insett att rättsläget varit oklart. De har trots att möjligheter

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

funnits redan. Därför är det enligt vår mening bra att ett klarläggande görs. Vi anser att det är onödigt formalistiskt, och i vissa avseenden klart olämpligt, att föra in regler i lag om valnämnden, när samma effekt kan nås genom att man i varje enskilt fall utser en fakultativ nämnd.

Slutligen vill jag, herr talman, än en gång uttala min tillfredsställelse över att arbetet med de kommunaldemokratiska frågorna nått så här långt. Nu återstår emellertid ett intensivt arbete ute i kommunerna och landstingskommunerna. Det är självfallet allas vår förhoppning att de riktlinjer som dras upp av riksdagen och de idéer och uppslag som redovisas i anslutning till lagstiftningen skall utvecklas vidare. Det är dock endast genom aktiva insatser i kommuner och landstingskommuner som en utveckling av den kommunala demokratin kan komma till stånd.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi tycks från folkpartiets sida ha vållat Hans Gustafsson vissa besvikelser under de senaste månaderna. Han har suttit i utskottet och väntat på revolutionära förslag. Jag undrar då om inte Hans Gustafsson bör besinna att det knappast är i utskottet som revolutionerna tar sin början. De är utmärkta organ i och för sig, men de är inte särskilt revolutionära. De stora förändringarna i samhället måste givetvis förberedas genom utredningar. Den nya regeringen har tillsatt en mängd nya utredningar för att arbeta med frågor på byråkrati- och demokratiområdet. Jag tycker det är ganska mycket begärt av Hans Gustafsson att man efter fem månader också skall ha kommit fram med en mängd konkreta förslag. Vi har satt i gång, och jag kan från folkpartiets sida lova att vi kommer att fortsätta att arbeta med de kommunala demokratifrågorna.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar den öppna attityd som föredragande statsråd har anlagt i debatten här i kammaren när det gäller propositionen 187 och de ändringar som utskottet har gjort av propositionens innehåll.

Jag vill också understryka, liksom tidigare, att det är värdefullt att det finns en stor enighet om de regler som skall gälla i det kommunala arbetet. Det är självklart också inom de reglerna partiernas skyldighet att redovisa sina konkreta politiska alternativ.

När det gäller samspelet mellan kommunalpolitik och rikspolitik är det väsentligt att man har detta med i det stora blickfånget. Jag vill understryka och notera att för centerns del betyder en förstärkning av den kommunala verksamheten att vi förverkligar den decentralistiska inriktning som partiet har som övergripande mål. Därför har det varit partiet angeläget att genom åren verkligen arbeta för att förstärka den kommunala självstyrelsen och ge den ökade resurser.

Beträffande fortsatt utredningsarbete tycker jag att det är väsentligt att vi nu har fått en fortsatt utredning om utvecklande av länsdemokratin. Vi kommer ju senare i dag att ånyo diskutera den fråga som ingår i

den förändring av val till länsstyrelse som den nya regeringen tog initiativ till och som riksdagen i höstas beslutade om. Jag förvånar mig över – det vågar jag säga redan nu – att socialdemokraterna inte kan acceptera att den första väsentliga biten av reformverksamheten i fortsättningen på detta område får ligga fast.

När det gäller folkrörelserna och deras möjligheter är det angeläget att understryka att vi självfallet skall se till att folkrörelserna får de bästa förutsättningarna att fritt och på eget initiativ under egna villkor driva den opinionsverksamhet som är så viktig i demokratin.

Låt mig till sist säga beträffande antibyråkratiutredningen, som skall fortsätta och förstärkas, att det är viktigt att den inte bara blir en klagomur utan att vi också måste fullfölja den och göra förändringar så att människorna känner mera samhörighet och har lättare att komma i kontakt med samhället.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först för moderaternas del än en gång uttala vår glädje över den stora enighet som här i dag föreligger vid tillkomsten av den nya kommunallagen. Jag måste dock uttala förvånning över att man från socialdemokratiskt håll i debatten har velat nedvärdera betydelsen av de omröstningar och opinionsundersökningar som i framtiden skall kunna äga rum enligt bestämmelsen i 2 kap. 18 §.

Vad gäller kommunalutredningen tillåter jag mig återge vad moderata samlingspartiets representant i kommunalutredningen anförde. Ledamoten Åstrand har avlämnat särskilt yttrande angående kommunalutredningen. I yttrandet anges att han i utredningen hävdade att betänkandet skall utmynna i en mycket bestämd *rekommendation* till kommunerna att inrätta kommunalutredning. Vidare att kommunerna skall kunna *delegera berednings- och beslutsuppgifter* till kommunalutredning, samt att dessa organ skall avspeglade *den politiska strukturen* i olika kommunalutredningar. På kort sikt accepteras det indirekta valsystemet; och på lång sikt ges ett bestämt förord för direktvalda kommunalutredningar.

Herr talman! Jag har med dessa referat velat klargöra moderaternas inställning i den här frågan.

Till slut vill jag än en gång uttala glädje över den stora enighet som råder här om det väsentliga i den nya kommunallagen. Jag tycker vi skall slå vakt om den enigheten och inte i onödan skapa motsättningar.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Tarschys menade att det var att begära för mycket att man på några månader skulle kunna lägga fram stora och revolutionerande förslag när det gäller den kommunala demokratin.

Jag kan dela den meningen, men det innebär också att herr Tarschys säger att folkpartiledaren inte visste vad han talade om när han var i Göteborg. Där talade han nämligen om att propositionen skulle dras tillbaka och snabba förslag skulle framläggas som bryter maktlösheten för

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

människorna i de nya kommunerna.

Jag har i och för sig ingenting emot den beskrivningen av hans insats i denna fråga.

Sedan säger herr Tarschys att revolutionerna inte tar sin början i utskotten. Det är möjligt, men det är ju inte heller så att frågan om en fördjupning av den kommunala demokratin – eller, som folkpartiet ibland har kallat den, närdemokratin – har tagit sin början i utskottsarbetet. Folkpartiet har ju farit land och rike kring under ett tiotal år och försökt framställa sig som de som mer än några andra har lösningen på den kommunala demokratis problem. Ni har älskat att framställa andra som mindre intresserade av att skapa kanaler för medborgarnas inflytande i förhållande till myndigheterna. När ni nu har farit omkring på det sättet borde ni inte ha kommit så tomhänta till ett konstruktivt arbete som ni har gjort i det här fallet. Och då avser jag inte bara fyra månaders arbete i utskottet utan de nära nog fem år som folkpartiet satt i den kommunaldemokratiska utredningen utan att presentera ett enda konstruktivt förslag på denna punkt.

Vad sedan gäller herr Tarschys hänvisning till att man nu har tillsatt en mängd utredningar som skall förverkliga det som inte hitintills har varit möjligt vill jag säga att det är bra att herr Tarschys ställer upp på det. Jag har emellertid här klargjort att utredningarna arbetar efter praktiskt taget exakt samma direktiv och med samma syfte som den förutvarande regeringen hade redovisat, och jag har heller inte – med kännedom om den kommunala erfarenhet och den realism som jag vet att min efterträdare besitter i dessa frågor – haft någon anledning att vänta mig att frågorna skulle få en annan behandling.

När det gäller frågan om länsdemokrati, som herr Boo tog upp, skall jag be att få återkomma till den i den efterföljande debatten.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi under tio år och längre har farit land och rike runt och talat om kommunal demokrati. Om man jämför det vi under den långa opinionsbildningen har sagt med vad som i dag genomförs, tror jag att man kan finna en förklaring till att vi liberaler är relativt tillfredsställda med det här förslaget. Man kan då möjligen också få en förklaring till att herr Gustafsson i Ronneby låter litet irriterad.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt så att herr Tarschys vill karakterisera det förslag som den socialdemokratiska regeringen lagt fram som ett folkpartistiskt förslag. Jag tror inte att han har underlag för en sådan monopolisering av förslaget. F. ö. konstaterar ju herr Tarschys att förslaget är bra – så uppfattade i varje fall jag honom – och därmed erkänner han samtidigt att folkpartiledaren var ute i ogjort väder när han talade om att propositionen skulle dras tillbaka därför att den var otillräcklig och att han i stället skulle lägga fram ett förslag som snabbt bröt män-

niskornas maktlöshet.

Jag är, herr talman, utomordentligt tillfredsställd över att detta beslut kan tas med så stor enighet som kammaren tydligen är beredd att redovisa. Det talar för att de litet abstrakta och orealistiska diskussioner som har förekommit i de kommunaldemokratiska frågorna under en följd av år, då det ena partiet har framställt sig som mer demokratiskt än det andra, nu borde kunna gå mot sitt slut och att vi i stället i framtiden kan föra en realistisk och konstruktiv debatt om hur vi skall fördjupa och ytterligare utveckla den kommunala demokratin. På den punkten tror jag liksom herr Tarschys att vi inte heller i och med detta är framme vid något slutmål. Det är möjligt att vi kan få behov av att skapa en ny kommunallag, men i varje fall har vi fortlöpande behov av att fortsätta en diskussion om hur vi skall fördjupa den kommunala demokratin.

Herr NYQUIST (s):

Herr talman! Såväl konstitutionsutskottets ordförande som dess vice ordförande har redan påtalat den enighet, som i väsentliga stycken förelegat vid behandlingen av detta stora ärende, en enighet som känns tillfredsställande. Flera utskottsledamöter har väl också praktisk erfarenhet av arbete i såväl kommunfullmäktige som landsting och det har otvivelaktigt underlättat många ställningstaganden, när det gällt att vidga den kommunala självstyrelsen och slå vakt om den representativa demokratin.

Från socialdemokratiskt håll har vi emellertid funnit att konstitutionsutskottets majoritet på några punkter har avvikit från propositionen på ett sätt som vi inte kan biträda. Jag skall i fråga om ett par av punkterna anföra några av våra skäl till reservation, dock inte när det gäller delegationsrätten och dess begränsning, som ju utskottets vice ordförande redan har behandlat.

Jag vill först ta upp frågan om det s. k. ställföreträdarskapet som landstingets förvaltningsutskott hittills ägt att utöva. Jag beklagar att utskotts-majoriteten vill ta bort detta ställföreträdarskap, och det gör jag av praktiska skäl. Vi anser att det finns goda skäl att följa propositionen. Redan enligt nu gällande bestämmelser skall landstingen hålla det antal möten som är motiverat med hänsyn till föreliggande arbetsuppgifter. Av tillgängligt material framgår att antalet landstingsmöten per år är i stigande. Verksamheten har även under den senaste tioårsperioden vuxit starkt. Landstingen har då i allt större omfattning på olika områden engagerat sig i en mer långsiktig planering. Inte minst mot den bakgrunden har det ansetts angeläget att underställa landstingsmötena ett ökat antal frågor, även om respektive förvaltningsutskott genom ställföreträdarskapet skulle ha kunnat träffa avgöranden. Det är väl heller inte så att ställföreträdarskapet har föranlett kompetensvister mellan landstingsmöte och förvaltningsutskott, utan det har bidragit till en effektiv förvaltning av landstingens verksamheter.

En allmän iakttagelse är vidare att beredningen av ärenden blir alltmer

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

tidskrävande. Vissa ärenden kräver emellertid snabba ställningstaganden, och med samrådsförfarandet – som man måste bedöma som mycket betydelsefullt – kan det uppstå lägen där ett avvaktande av landstingsmötets ställningstagande skulle medföra problem. Jag vill i det sammanhanget erinra om vad som sägs i lagförslaget, nämligen att det bör vara minst fyra landstingssammanträden om året. Detta bör då jämföras med vad som är praxis ute i kommunerna, där man oftast har kommunfullmäktigesammanträde varje månad. Våra landstingsområden är helt olika, både i fråga om geografi och struktur. Därför är det lämpligast att det enskilda landstinget får frihet att avgöra frågan om ställföreträderskap. Det skall då ge föreskrifter om och i vilken utsträckning ställföreträderskapet får användas samt förordna att de beslut som förvaltningsutskottet fattar på grundval av föreskrifterna skall anmälas för landstinget. Med erfarenhet från den utveckling vi redan känner, anser jag alltså inte att det finns någon anledning att befara missbruk av fortsatta möjligheter till ställföreträderskap.

Reservanterna har ju för övrigt särskilt understrukit vad föredragande statsrådet anfört om att ställföreträderskapet bör reserveras för fall när landstingets beslut inte kan avvaktas eller när det är fråga om ärenden som inte har principiell betydelse eller annars är av större vikt.

Nästa reservation som jag finner skäl att säga några ord om gäller en principfråga. S-reservanterna anser inte att valnämnderna i sin egenkap av valnämnder bör kunna anlitas vid sådana opinionsundersökningar och omröstningar som det här är fråga om. Det är för all del så att i valnämnderna finns en betydande erfarenhet av praktiska frågor som hör till ett val. Valnämnden är emellertid en specialreglerad kommunal nämnd, vars uppgifter uteslutande regleras i vallagen. Dess speciella funktion och auktoritet får inte rubbas. Därför bör den inte heller som valnämnd biträda vid mindre forbundna kommunala opinionsundersökningar.

Om man följer den i propositionen föreslagna lagtexten blir det möjligt för kommuner och landstingskommuner att utnyttja den tidigare nämnda erfarenheten, som finns hos kommunala valnämnder, genom att i varje särskilt fall utse nämndens ledamöter till en kommitté, som ansvarar för undersökningens genomförande. Därigenom tillvaratar man dess erfarenheter, men man undviker samtidigt de svårigheter som följer en medverkan av valnämnden som sådan.

Jag vill slutligen, herr talman, betyga att det känns glädjande att ha varit med om att, efter några årtionden som kommunalman, besluta om denna lag. "Denna oförbindligt toleranta kommunallag", sade herr Tarschys. Men jag tror på kommunalmännens goda omdöme vid agerande inom lagens ramar. Ja, jag tror mer på erfarenhet och omdöme hos praktiskt arbetande kommunalmän än på unga statsvetares verbala elegans, som kanske inte är parafad med någon praktisk erfarenhet alls.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de föreliggande socialdemokratiska reservationerna.

Herr KINDBOM (c):

Herr talman! I denna del av debatten vill jag uppehålla mig vid några av de frågor som är väsentliga för den kommunala demokratis utveckling och som delvis har berörts även tidigare i debatten. Dessutom kommer jag att något kommentera de skiljaktiga meningar som finns.

Vikten av att slå vakt om den kommunala självstyrelsen och utveckla den kommunala demokratin står i centrum när det gäller det betänkande som vi nu behandlar. Jag vill också erinra om att de frågorna står i centrum i det kommunaldemokratiska program som centern antog för ett par år sedan. Jag behöver inte i sak upprepa vad som tidigare sagts om orsakerna till kommuners och landstingskommuners förändrade situation. Vi har emellertid i betänkandet också fastslagit att enighet inte har rått i alla delar om de förändringar som har skett. Partiernas roll i den kommunala demokratin är värd uppmärksamhet. Den kommunallag som vi i dag tar ställning till är, liksom tidigare kommunallag, *neutral i förhållande till de politiska partierna*. Lagen känner endast de politiska partierna indirekt genom hänvisning till exempelvis vallag och lag om proportionellt valsätt. Ändå är det genom de politiska partierna som den kommunala demokratin skall förverkligas. Därför är det viktigt att partierna kan svara mot de krav som ställs på dem i ständigt förändrade situationer. Partistödet utgör här en mycket väsentlig del av det stöd som erfordras för att partierna skall kunna fylla sin funktion.

I betänkandet liksom i propositionen och i utredningen tidigare talas om vad som har skett på det här området. Antalet kommuner har minskat, antalet förtroendevalda har minskat till uppskattningsvis en femtedel i förhållande till vad som gällde före 1952. Detta har då inneburit en utveckling i riktning mot ett mer utpräglat representativt system. Personkontakterna mellan väljare och valda samt medborgarnas möjlighet att själva aktivt delta i det kommunalpolitiska arbetet har minskat. Partierna och de förtroendevalda har fått en mer central roll och ett större ansvar för information och fortlöpande kontakt med medborgarna.

Det sägs också i detta sammanhang att i takt med den utökade kommunala verksamheten ställs allt större krav på förtroendemännens kompetens och tid. Någon kompetensregel för förtroendemännen finns emellertid inte, men det jag finner angeläget att understryka här är att de förtroendevalda måste ges bättre möjligheter att verka – bl. a. på så sätt att de erhåller ersättning i enlighet med uttalanden som görs i proposition och betänkanden, något som också skall gälla den utbildning partierna bedriver för sina förtroendevalda.

Tidigare har vi konstaterat att det har skett vissa övergrepp, som vi kan kalla det, på de politiska partiernas möjlighet att fylla den uppgift jag tidigare talade om. Partier har utestängts på ett sätt som inte har gagnat den roll de skall spela i den politiska beslutsprocessen. Det är därför man med särskild stor tillfredsställelse kan notera den vidgning av det proportionella valsättets tillämpning som nu beskrivs i betänkandet och som är fastslagen i lagregleringen.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

Jag vill säga att socialdemokraterna i varje fall inte satt sin prägel på den här delen. Jag vill också erinra om en sak när det gäller det som tidigare diskuterades, alltså möjlighet till proportionell fördelning av presidieposterna. Den frågan har prövats av utskottet på det sättet att lagtext har varit framme som, såvitt jag har kunnat finna, varit hållbar vad avser en lösning även av frågan om proportionaliteten när det gäller presidierna. Med de mycket väsentliga vidgningar som vi har fått när det gäller möjligheten att återopa proportionellt val även inom kommunala nämnder och styrelser har vi inte nu funnit det angeläget att fullfölja de krav vi tidigare haft. Men det har alltså presenterats en möjlig lösning i utskottet. Om man inte beaktar de uttalanden utskottet gjort i övrigt om presidiernas roll finns det en möjlighet att gå vidare på den här vägen.

De hel- och deltidsengagerade förtroendemännens roll har också varit föremål för debatt. Det tas emellertid inte in någonting om det i kommunallagen. Jag finner det väsentligt att understryka, när man talar om kommunalrådets situation och vill jämföra den med borgarrådets situation, att det inte bara är de heltidsengagerade s. k. kommunalrådets roll som bör uppmärksammas: Det finns rader av deltidsengagerade förtroendemän ute i våra kommuner, och det är väsentligt att man inte gör någon åtskillnad på dessa punkter utan betraktar dem som förtroendemän, väsentliga för den kommunala verksamheten, och gör deras förutsättningar så likvärdiga som möjligt.

Det längre avståndet mellan de valda och de enskilda, som de valda representerar, aktualiserar också en diskussion om den lokala förankringen. Någon kanske vill göra gällande att ett ökat inslag av kommunaldelsorgan står i strid med vad jag tidigare sagt om de politiska partiernas roll. Det finns ingen anledning att förutsätta att så skulle vara fallet. Det antal frågor som är och bör vara föremål för debatt är nämligen så stort, och frågorna är så komplexa, att det finns utrymme för bådadera.

Regeringsdeklarationen har lyft fram frågan om direktvalda distriktsnämnder och kommunaldelsorgan. Eftersom utskottet anser att det behövs ytterligare utredning om kompetensfrågor och valförfarande konstaterar man att man inte nu kan lösa dessa frågor. Det innebär emellertid inte att möjligheten till vidgad lokal förankring är stoppad. Kommunaldelsorgan kan ges karaktären av beredning. Med det följer då interpellationsrätt till ordförande i fullmäktige. De kan ges rätt att väcka frågor i fullmäktige osv. Det är alltså väsentligt att kommunerna väljer den lösning som de själva finner lämpligast. Utskottsmajoriteten har också anslutit sig till denna uppfattning, och i den fortsatta debatten om kommunaldelsorganens ställning blir kommunernas egna önskemål avgörande.

En fråga som inte alls har tagits upp i den här debatten men som jag något vill beröra är revisionen. De föreslagna nya reglerna är värda uppmärksamhet. Även de utgör en del av den demokratiska kontrollen, genom förtroendemännens möjligheter till insyn. Rätten till proportionella val införs. Revisorerna skall följa verksamheten under hela man-

datperioden, och i själva verket får de en mandatperiod på tre och ett halvt år. Vidare skapas klarhet beträffande revisorernas egen förvaltning, så därvidlag behöver det alltså inte längre finnas några frågetecken.

Sedan vill jag även, herr talman, något beröra de skiljaktigheter som tagits upp i reservationerna och de påpekanden som gjorts i de särskilda yttrandena. När det gäller ställföreträdarskapets avskaffande noterade jag att Hilding Johansson utgick ifrån en principiell ståndpunkt, medan herr Gustafsson i Ronneby och herr Nyquist anförde praktiska skäl. Utskottsmajoriteten har anfört principiella skäl för borttagandet av ställföreträdarskapet och praktiska skäl för införandet av en delegationsregel. På den punkten är det viktigt att ha klart för sig att socialdemokraternas reservation inte gäller det ställföreträdarskap som förvaltningsutskotten har i dag.

Vad föreslår då socialdemokraterna? Den här delen fanns ju också med i propositionen. Jo, socialdemokraterna menar att det bör finnas ett begränsat ställföreträdarskap. Det skall omfatta endast vad som anges i reglemente för förvaltningsutskottet eller i särskilt beslut av landstinget. Anlägger man då de principiella synpunkterna på de beslutande organens ställning, frågar jag mig vari skillnaden består, om man fastställer förvaltningsutskottets befogenheter i reglemente eller om uppgifterna bestäms genom ett delegationsbeslut. Jag tror att det här mer rör sig om ord än om realiteter, eftersom vi inte på något sätt diskuterat det ställföreträdarskap som landstingets förvaltningsutskott har i dag.

Beträffande det särskilda yttrandet om den kvalificerade majoriteten, som herr Schött berörde, vill jag framhålla att det ju nu finns nya regler. Vi gör suppleantskapet obligatoriskt. Det har funnits exempel på att man i den kommunala församlingen utnyttjat tredjedelsregeln för att omöjliggöra beslut. Jag vill också i detta sammanhang hänvisa till vad jag sade om partiernas roll. Det finns ingen anledning att ifrågasätta att partierna inte vill uppfylla kraven. Det föreligger ju också skyldighet att redovisa verksamheten för väljarna.

När det gäller landshövdingens ställning har förslaget karaktären av ramlag. Vi har skalat bort exklusiva närvarorätter i annan speciallagstiftning, och det finns ingen anledning att i detta sammanhang ha den detaljföreskriften kvar.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess helhet.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag har fäst mig vid att konstitutionsutskottet presenterar sitt betänkande nr 25 under titeln "Ny kommunallag m. m.". Av det framgår att man i detta sammanhang i begreppet "m. m." vill inbegripa den kommunala demokratin. Det känns onekligen litet snopet efter all diskussion om den kommunala demokratin att konstitutionsutskottet inte fått med den i rubriken till sitt betänkande. Det är ändå så att det i den ena propositionens rubrik står "kommunal demokrati och ny kom-

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

munallag". Detta sagt med all respekt för kommunallagen.

Åtskilliga gånger under den tid som vi arbetat i utredningen om kommunal demokrati har jag känt mig frestad att gå in i någon av de många debatterna i kammaren om den ena eller den andra delfrågan. Jag har motstått den frestelsen, men vid detta tillfälle vill jag som utredare framföra några synpunkter i all korthet.

Av den långa handläggningstiden efter utredningens överlämnande som skedde på våren 1975 – först i kommundepartementet efter remisstidens utgång för utarbetande av propositionen och därefter i riksdagen hos konstitutionsutskottet, som t. o. m. valde att skjuta ärendet över årsskiftet – kunde man få den föreställningen att det skulle bli stora förändringar. Men då jag i dag har försökt tränga in i betänkandet finner jag inte någonting sådant utan tvärtom en nästan total uppslutning omkring utredningsförslaget. Då tar jag hänsyn till att man tvingats eller ansett sig tvungen att skjuta upp en del frågor för ytterligare bearbetning, t. ex. evighetsfrågan om kommunalstyrelserna som man är angelägen om att belysa och vidareutveckla men som man väl inte har någon slutlig lösning på ens i dag.

Naturligtvis är det tillfredsställande för utredarna, som faktiskt eftersträvat att finna samlande lösningar, att konstatera att deras förslag i huvudsak har godtagits även i den vidare handläggningen. Jag är emellertid den första att medge att möjligheten att finna sådana samlande lösningar naturligtvis ligger i den grundläggande ordning som rekommenderades redan i direktiven till utredningen, nämligen att överlåta till den enskilda kommunen att göra avvägningar när det gäller tillämpningen både i principiella och i praktiska frågor för att finna den lösning som är bäst på varje ort med hänsyn till de förhållanden som där råder.

Ta t. ex. frågan om styrelseskicket eller valet mellan olika markeringsavdelningar av den politiska majoriteten resp. vaktsländet om minoriteten! Där ges nu ett vitt utrymme för olika modeller. Vi vet att det finns olika uppfattningar de olika kommunerna emellan, och kanske också inom kommunerna, om hur majoriteten skall markeras resp. hur man skall tillgodose minoriteten.

Det betyder också något annat, nämligen att man har vida ramar för handlingsmönstret och att ansvaret för att vidmakthålla och vidareutveckla den kommunala demokratin läggs i många händer. Det tror jag är en stor fördel och styrka. Det ligger främst på partierna att ta sig an denna för svenskt samhällsliv så nödvändiga uppgift.

Kontakten mellan väljare och medborgare å ena sidan och de valda representanterna å den andra måste utvecklas och stärkas. Här krävs det både medvetenhet och vilja men också resurser, som ytterst skall garanteras av samhället. Som jag ser det skapas bättre sådana garantier genom det förslag som i dag föreligger.

Åtskilligt av det material, bl. a. av forskningskaraktär, som utredningen lät framställa kan utnyttjas ännu mycket mera än som hittills har skett. Jag tänker t. ex. på den Forsellska utredningen Förtroendevalda och par-

tier i kommuner och landsting, som presenterades i betänkandet SOU 1975:18. Där belyses på ett mycket bra sätt bl. a. det dilemma som åtskilliga valda representanter befinner sig i då de skall utöva sitt uppdrag på fritid, under tidspress och jämsides med fullgörande av ett förvärvsarbete och dessutom när de kanske har ansvar som familjemedlemmar, kanske är ansvariga för småbarn.

Det här är inte oviktiga frågor om man ser till representationen. Det är visat hur dåligt den överensstämmer med väljarkåren antingen man ser det yrkesmässigt, könsmässigt, åldersmässigt e. d. Representativiteten kanske ändå är bra – det har för all del visats – men politiskt sett och ur allmän synpunkt måste vi se till att inte bara få en rekrytering till olika poster utan också ha arbetsformer så att vederbörande kan vara kvar på de uppdrag han valts till. Omsättningen är faktiskt mycket stor i dag, framför allt bland de unga nyrekryterade.

Markeringen av den stora betydelsen av de s. k. professionella politikerna har utskottet låtit komma fram i ett särskilt yttrande. Jag tycker på något sätt att det är bra. Det vittnar ju om en ganska bra avvägning i fråga om vad som har störst betydelse, och den avvägningen är tydligen gjord av utskottet. Man kan inte beklaga minskningen av antalet förtroendevalda och samtidigt negligera arbetssituationen för de många förtroendevalda. Utredningen lade mycket stor vikt vid deras roll och deras förutsättningar, och jag finner att utskottet har följt upp de tankegångarna. Jag kan nu bara uttrycka den förhoppningen att partierna och deras ungdomsorganisationer, kvinnoorganisationer och vad de kan ha för resurser tar sig an i synnerhet den här aktiveringen. I den nya kommunallagen har man fått instrumenten och utrymme för de särskilda stödåtgärder som förutsätts för att underlätta och förbättra de förtroendevaldas insatser.

På ett område – det gäller informationen om samhällsplaneringen – hade utredningen att lägga fram ett särskilt förslag, och det arbete som detta föranledde har också redovisats i ett särskilt betänkande. Där finns modeller och mönster för hur man skall gå till väga. Jag tror att också det betänkandet faktiskt har fått för litet uppmärksamhet. Debatten pågår naturligen alltfört om de här frågorna. Och det skulle vara bra om ett sådant här arbete som både kostat möda och jag tror gett gott resultat inte glöms bort i arkiven utan verkligen används. Det finns kunskaper där, som behöver tillföras debatten.

Måtte nu denna viktiga fråga tas om hand av de enskilda kommunerna, av Kommunförbundet, av partierna och av olika folkrörelser. Här är ett ofta uppmärksammat område inom politiken som påstås vara försummat. Det kommer att visa sig om utredningen och statsmakterna kunnat föra utvecklingen framåt till båtnad för ett ökat inflytande för de vanliga människorna när det gäller planeringen av det framtida samhället.

Avslutningsvis vill jag notera att det myckna talet om kommundelsråd inte lett till så mycket konkret – inte ens när vi fått en annan majoritet i utskott och riksdag. Jag förmodar att det klena utbytet av sådan verk-

samhet dämpat ivern. Jag tror för min del inte att frågan om kommunaldelsråd är någon avgörande faktor för den kommunala demokratin. Vad som spelar stor roll är innehållet i politiken men också formerna för hur förslag och åtgärder förbereds, hur besluten förankras i vida kretsar och hur människorna informeras om alla nyttigheter – det är avgörande för att levandegöra den kommunala demokratin.

Fru HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Den nya kommunallagen, som vi behandlar i dag, har ju som utskottets ordförande redan sagt formen av en ramlag. Den ger alltså uttryck för principer som kommuner och landsting skall rätta sig efter. Detaljregleringen däremot – den praktiska tillämpningen – överlåter man i hög grad till de lokala beslutsfattarna. Enligt den målsättningen ger vi kommunal- och landstingsmän en rimlig chans att arbeta efter gemensamma linjer men med en anpassning till vars och ens egna, lokala förhållanden.

Förhållandet principer – praktisk tillämpning kan tyckas vara utan komplikationer men kan i vissa fall ge anledning till eftertanke och kommentarer. Det jag hade tänkt ta upp gäller utomståendes närvarorätt i nämnder och styrelser i allmänhet men också samma rätt i ett särskilt fall.

Först något om de allmänna bestämmelserna! I ett särskilt yttrande har Bertil Fiskesjö och jag kommenterat §§ 7 och 15 i lagens tredje kapitel. De bägge paragraferna behandlar rätten och möjligheten för andra än nämndledamöter att vara närvarande vid nämndens sammanträden. Det kan gälla tjänsteman, expert eller förtroendeman med speciell anknytning till nämndens område. Den som själv varit ledamot av en nämnd vet att det många gånger är praktiskt att kalla en utomstående som har detaljkunnande i en viss fråga för att få ett bättre underlag för beslut som skall fattas. Antalet hel- och deltidsanställda förtroendemän med visst ansvarsområde har ökat under de senaste åren, och jag kan tänka mig att det finns ett behov av att ledamöter och vederbörande kommunalråd kan ge och få information i budgetfrågor eller annan långsiktig planering, för att ta några exempel.

I vårt särskilda yttrande har vi berört skillnaderna mellan paragraferna, och jag skall därför bara sammanfatta. I 7 § bedömer nämnden själv behovet av att utomstående är närvarande och beslutar från fall till fall. Vederbörande får delta i överläggningen men har inte rätt att få egen mening antecknad till protokollet. Det tycker jag är rimligt och praktiskt, och det understryker dessutom nämndens suveränitet. Enligt 15 § däremot kan fullmäktige ge generell rätt för viss person att närvara vid sammanträden i nämnd eller styrelse, och där ges också rätt att delta i diskussionen, men med den utvidgningen att man här har rätt att få egen mening antecknad till protokollet. Förutom den sistnämnda principiellt intressanta skillnaden flyttas där alltså initiativet från nämnd till fullmäktige. I en del kommuner kan följden bli en belastning av näm-

dens arbete i stället för tvärtom. Oberoende av frågans art kan alltså de heltidsanställda förtroendemännen komma att dominera debatten på de övrigas bekostnad.

Principen att ge och ta information är alltså enbart av godo, men vi har i vårt särskilda yttrande velat peka på att den praktiska användningen av den principen kan få icke önskvärda följder. Vi hoppas alltså – i konsekvens med tanken att nämnden är suverän – att fullmäktige tillämpar sina befogenheter enligt 3 kap. 15 § ytterst restriktivt.

Närvarorätten behandlas också i propositionen 1976/77:1 om minskad statlig detaljreglering i kommunerna. Där blir det också konflikt mellan principer och praktisk tillämpning i ett särskilt fall, nämligen beträffande distriktsläkares skyldighet att under vissa omständigheter närvara vid hälsovårdsnämndens sammanträden. I propositionen föreslås att den skyldigheten skall upphöra – enligt den allmänna principen att nämnden har förmåga att själv avgöra när och vilka utomstående som skall kallas. Å ena sidan vet vi att i dag – när den gamla bestämmelsen fortfarande gäller – är förhållandena i kommunerna mycket olika när det gäller samarbete mellan medicinsk expertis och hälsovårdsnämnd. Eftersom rätten att kalla utomstående fortfarande finns kvar kan man kanske tycka att problemen inte behöver bli så stora i fortsättningen heller, men å andra sidan har hälso- och miljövårdsfrågorna kommit i förgrunden mer och mer, både av nödvändighet och av allmän målsättning. Vi får praktiskt taget varje dag rapporter genom TV och tidningar om vår miljö, de allra flesta med utropstecken eller frågetecken efter.

Alla är vi överens om att det är bättre att förebygga problem än att bota dem. Vi talar om hygienens betydelse – livsmedelshygien och omgivningshygien är ett par exempel. Uppräkningen kan bli mycket lång.

Det finns ett behov av att samla mycket kunnande på det här området för att minska risker och bygga upp en sund miljö i vidaste bemärkelse. Hälsovårdsnämnden har här ett stort ansvar, och jag tycker att det är viktigt att påpeka att sloandet av den här detaljbestämmelsen inte skall tas till intäkt för att ambitionerna från samhällets sida minskar – tvärtom. Jag citerar: "Enligt utskottets mening bör emellertid frågan kunna lösas på annat sätt än genom en bestämmelse i hälsovårdsstadgan. Utskottet förutsätter att denna fråga kommer att övervägas närmare i annat sammanhang." Jag tror också att man vinner mera genom att sätta in den här frågan i ett större sammanhang. Hälsovårdsfrågor och miljöfrågor har kommit att bli mycket viktiga inslag i samhällsdebatten, och vi vet att arbete pågår på många håll i en positiv riktning. Det arbetet bör stöttas på alla fronter.

Herr talman! Jag ber avslutningsvis att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Fru STÅLBERG (s):

Herr talman! Genomförandet av förslagen i propositionen om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m. kommer att innebära väsentligt

förändrade förutsättningar inte minst för den landstingskommunala verksamheten. Framför allt kommer förslagen att förändra arbetsformerna vid landstingsmötet. Som kommunaldemokratiutredningen visar har landstingens arbetsformer inte i någon väsentlig utsträckning förändrats trots det kraftigt ökade ansvar som landstingskommunerna erhållit under de senare decennierna. Vanligen sammanträder landstingen endast vid ett fåtal tillfällen per år. Arbetet är dessutom mycket starkt koncentrerat till det landstingsmöte som infaller på hösten, då nästkommande års budget behandlas.

Mot denna bakgrund är det självfallet mycket betydelsefullt att det sker en reformering av landstingens arbetsformer. Det är således en naturlig utveckling att landstinget sammanträder mera regelbundet, dels därför att medborgarnas möjligheter att följa verksamheten därigenom kan öka, dels med hänsyn till den nuvarande omfattningen och inriktningen av ärendena. Denna fråga diskuteras också i dag i många landsting som ett led i strävandet att stärka landstingsmötets ställning.

Detta har även varit en viktig utgångspunkt i kommunaldemokratiutredningens arbete. Ett av huvudförslagen i utredningen var att avskaffa förvaltningsutskottets s. k. ställföreträdarskap, dvs. den rätt som utskottet i dag har att träda in i landstingets ställe.

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrkte i princip förslaget, däribland Landstingsförbundet och 15 landstingskommuner. Praktiskt taget samtliga betonar dock att detta på ett eller annat sätt måste knytas till en mera omfattande delegation än den som i dag tillkommer kommunfullmäktige.

Sju landstingskommuner avstyrkte att ställföreträdarskapet skall slopas. Bl. a. framhölls från Västerbottens och Norrbottens läns landstingskommuner de långa reseavstånden, som medför svårigheter och kostnader om landstinget snabbt måste fatta beslut.

I propositionen tillmättes denna synpunkt en stor betydelse, och därför föreslogs att ställföreträdarskapet inte helt borde avskaffas, men dess användning starkt begränsas. Departementschefen föreslog därför att ställföreträdarskapet skulle behållas för situationer där behov uppkommer av snabbt beslutsfattande.

Utskottsmajoriteten har emellertid frångått propositionen i denna del. Framför allt har det skett med den principiella motiveringen att de frågor som har stor allmän betydelse alltid bör behandlas av de högsta kommunala beslutande organen. Reservanterna har i princip ingen annan uppfattning.

De mycket starka invändningar av praktisk natur som kommit till uttryck från vissa av landstingskommunerna, främst i landets norra delar, anser reservanterna vara välmotiverade, och de måste ur praktisk synpunkt beaktas. Ett sådant hänsynstagande kan enligt reservanternas uppfattning ske i enlighet med propositionens förslag utan att den tidigare angivna principen allvarligt åsidosätts.

Vi beklagar att majoriteten inte velat tillmötesgå en så pass betydelse-

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

sefull landstingskommunal opinion.

Jag har själv fått påstötningar från mitt eget landsting, Jämtland, där man uttalat sin oro för detta. Denna oro finns, såvitt jag har kunnat utröna, inom alla partier i de landsting det här gäller. Jag har också informerats om att lokala politiker tagit kontakt med företrädare för utskottsmajoriteten. Det besked man då skall ha fått är att det här inte behöver bli något bekymmer, för man kan i stället använda delegationsinstitutet, som då alltså skulle få en vidare tillämpning än den som i dag gäller i primärkommunerna.

Detta är emellertid en helt annan version än den vi har fått vid utskottsbehandlingen. Där har vi fått ett mycket klart uttalande från både utskottsmajoriteten och sekretariatet om tolkningen av den nya delegationsregeln. Då har det hetat att införandet av denna regel inte ändrar något i sak. Samma praxis som i dag finns i primärkommunerna skall gälla även fortsättningsvis i landstingen.

I utskottsbetänkandet heter det också: "Några väsentliga förändringar för primärkommunernas del i förhållande till vad som nu 'tolkningsvägen' kan anses gälla bör inte komma i fråga. För landstingskommunernas del bör utvecklingen i allt väsentligt bli motsvarande den i kommunerna."

Det är viktigt att vi nu får ett klart besked i den här frågan, helst från utskottets ordförande.

Innebär utskottsmajoritetens förslag att vi avskaffar ställföreträderskapet, utan att vi ger landstingen möjligheter att tillämpa en vidsträcktare delegationspraxis än den som i dag anses gälla för kommunerna?

Vill utskottets ordförande svara ja eller nej på denna fråga? Svaret är naturligtvis oerhört viktigt för tillämpningen av den nya delegationsregeln ute i landstingskommunerna.

Herr BOO (c):

Herr talman! Jag vill bara kort säga att det som redovisats i utskottet belyser den här frågan i dess helhet. För majoriteten har avskaffandet av ställföreträderskapet för förvaltningsutskottet varit en stor kommunaldemokratisk åtgärd. Den delegation som nu också föreslås skola gälla för landstinget täcker alla de behov som finns för landstingens praktiska arbete.

Fru STÅLBERG (s):

Herr talman! Vad utskottets ordförande nu har anfört har inte gjort det hela klarare. Det råder samma ovisshet om vad delegationsregeln innebär för landstinget.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m. 1

Herr TALMANNEN: Propositioner ställs först särskilt beträffande de frågor som berörs i reservationer och motionsyrkanden, till vilka bifall yrkats

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

under överläggningen. Därefter företas utskottets hemställan i övrigt under detta moment till avgörande i ett sammanhang.

Delegation av fullmäktiges beslutanderätt (1 kap. 5 § tredje stycket KL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Johansson i Trollhättan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser delegation av fullmäktiges beslutanderätt röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 148

Ställföreträdarkapet för landstingets förvaltningsutskott (1 kap. 5 § tredje stycket KL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Johansson i Trollhättan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser ställföreträdarkapet för landstingets förvaltningsutskott röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 136
Avstår - 12

Valnämndens medverkan vid opinionsundersökningar och omröstningar (2 kap. 18 § KL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Johansson i Trollhättan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser valnämndens medverkan vid opinionsundersökningar och omröstningar röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 137
Avstår - 12

Rådgivande folkomröstning och kommunalråd (2 kap. 18 § KL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 5 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser rådgivande folkomröstning och kommunalråd röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 5 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 14
Avstår - 1

Viss utvidgning av interpellationsrätten (2 kap. 24 § KL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 5 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra

Nr 87

onsdagen den
16 mars 1977

Ny kommunallag
m. m.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ny kommunallag
m. m.*

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser viss utvidgning av interpellationsrätten röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 5 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295

Nej - 16

Uppdelning av de kommunala valkretsmandaten i fasta mandat och utjämningsmandat (2 kap. 9 § ValL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 5 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser uppdelning av de kommunala valkretsmandaten i fasta mandat och utjämningsmandat röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 5 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296

Nej - 15

Borttagande av 3-procentsspärren vid landstingsval (14 kap. 15 a § ValL)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 5 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 1 såvitt avser borttagande av 3-procentsspärren vid landstingsval röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 5 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 296
Nej – 14

Utskottets hemställan i övrigt
Bifölls.

M o m . 2 o c h 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 5 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 2 och 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 5 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 298
Nej – 14

§ 7 Förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:26 med anledning av motion om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:585 av herr Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att länsstyrelsens styrelse utöver ordföranden skulle bestå av 14 ledamöter, som förordnades av regeringen, av vilka 10 skulle representera de politiska partierna i länet och nomineras av dessa i proportion till partiernas röstetal i länet vid riksdagsvalet medan de fyra återstående ledamöterna skulle nomineras av arbetsmarknadens organisationer, att det för varje ledamot skulle utses en suppleant i samma ordning samt att denna ordning skulle gälla från den 1 januari 1978.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:585.

Reservation hade avgivits av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:585 skulle dels anta det av reservanterna framlagda förslaget till lag om upphävande av lagen (1976:891) om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse, dels hemställa hos regeringen att denna utsåg ledamöter i länsstyrelses styrelse fr. o. m. den 1 januari 1978 i enlighet med vad som anförts i motionen.

Fru CEDERQVIST (s):

Herr talman! Frågan om förtroendemannastyrelsens sammansättning i länsstyrelse har behandlats i riksdagen vid flera tillfällen under senare år. Enbart under 1976 diskuterades frågan här i kammaren vid två tillfällen.

Den 29 maj togs ett beslut med anledning av en av den dåvarande regeringen framlagd proposition, att länsstyrelsens styrelse skulle utökas till, förutom landshövdingen, 14 särskilt utsedda ledamöter.

Tio av de särskilt utsedda ledamöterna skulle representera de politiska partierna och nomineras av dessa. Antalet platser för varje parti skulle stå i proportion till partiernas röstetal i länet vid riksdagsvalet. De fyra återstående ledamöterna skulle ha erfarenhet från näringslivet och arbetsmarknaden i länet. Samtliga ledamöter skulle förordnas av regeringen.

Det hade varit rimligt, herr talman, att detta riksdagens beslut fått prövas innan det ändrades, men så blev ej fallet.

Under – som jag uppfattade det – stor brådska lade den nya borgerliga regeringen hösten 1976 fram en proposition om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse med innebörden att landstinget skall utse samtliga 14 ledamöter i styrelsen.

Samma brådska förmärktes i konstitutionsutskottet. När vi socialdemokrater i utskottet, enligt god demokratisk sed, ville sända ut propositionen på en snabbremiss, avvisades detta av den borgerliga majoriteten i utskottet. Som motivering anförde man att det ej fanns tid till detta.

De organisationer som enligt riksdagens tidigare beslut hade självständig nomineringsrätt gavs ej möjlighet att yttra sig över denna för dem så viktiga förändring. Organisationer som vi ansåg skulle vara remissorgan var bl. a. LO, TCO, SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen och Handelskamrarnas förbund.

Det var uppenbart att dessa organisationer kände oro för sina möjligheter till representation.

TCO:s presidium uppvaktade också utskottet och vände sig i skarpa

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

ordalag mot att näringslivs- och arbetstagarorganisationer inte i fortsättningen skulle ges rätt att nominera kandidater till länsstyrelsen. TCO, som är partipolitiskt neutral och även har detta inskrivet i sina stadgar, ville och kunde inte gå vägen över de politiska partierna för sin nominering och på så sätt tvinga fram ett partipolitiskt ställningstagande, dels av organisationen, dels av dem som skall representera organisationen.

Den borgerliga majoriteten i utskottet tog inte intryck av de starka och allvarliga betänkligheter som framfördes av TCO.

Vi socialdemokrater i utskottet hade genom en motion i anslutning till propositionen framfört våra synpunkter och yrkat på avslag, och vi reserverade oss också mot utskottsmajoritetens beslut. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottsmajoritetens förslag.

I dag, herr talman, är det åter dags för kammaren att behandla frågan om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse med anledning av en socialdemokratisk partimotion.

Detta är en angelägen fråga för oss socialdemokrater. För det första vill vi slå fast att länsstyrelsen är ett statligt organ. Det kan då ej vara rimligt att landstinget, som är ett kommunalt organ, skall utse 14 av 15 ledamöter i detta statliga organ.

För det andra anser vi att organisationerna på arbetsmarknaden bör ha rätt att självständigt nominera företrädare i styrelsen. Det vitsordas av alla att den kunskap och de synpunkter som företrädare för arbetsmarknadsorganisationerna tillfört beslutsfattandet i länsstyrelserna har varit av mycket stor betydelse.

Från oss socialdemokrater i utskottet framfördes i december vid behandlingen av detta ärende farhågor för att t. ex. TCO ej skulle komma att bli företräd i länsstyrelsernas styrelser.

Vid behandlingen av ärendet i år begärde vi därför att få en redovisning av sammansättningen av de nyvalda styrelseledamöterna i länsstyrelserna. Vi erhöll en förteckning så småningom, men en mycket knapphändig sådan. Det var svårt att utläsa i vad mån arbetsmarknadens organisationer kunde anses vara representerade i styrelserna.

Det kan dock konstateras att farhågorna beträffande TCO var välmotiverade. TCO har en svag representation. Visserligen finns bland ledamöterna tjänstemän, men endast ett mindre antal kan betraktas som direkta representanter för TCO. Detta leder i sin tur till att värdefull kunskap och viktiga synpunkter undandras vid ärendenas behandling i förtroendemannastyrelsen. Det leder i sin tur också till att länsstyrelsen får en sämre förankring hos viktiga medborgargrupper än som annars skulle vara fallet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen i utskotts-betänkandet.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar Mellqvist (s) och Andersson i Gävle (s).

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendemans-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Ett nytt kapitel i följetongen om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse ligger på våra bord. I resumén redovisas de olika turerna. Först beslutade riksdagen i överensstämmelse med den förutvarande regeringens förslag. Därefter framlade den nya regeringen ett förslag i enlighet med de borgerligas reservation vid det förstnämnda tillfället. Även detta förslag bifölls av riksdagen. Nu vill socialdemokraterna återgå till det första beslutet.

Från vpk biträdde vi den socialdemokratiska regeringens förslag, bl. a. med hänsyn till att förslaget var bättre än det ursprungliga med tredelad nominering och att landstingen och kommunerna såsom forum för regionalpolitiska debatter markerades. På en punkt anmälde vi annan mening, nämligen när det gällde särskild representation för det privata näringslivet, där vi yrkade avslag. Också den borgerliga regeringens förslag utgick från sådan representation, även om formellt ingen kvotering inskrevs. Också då framförde vi krav på att ingen särskild representation för näringslivet skulle förekomma.

Det kan finnas anledning till tveksamhet inför att ånyo ändra reglerna för länsstyrelsens sammansättning. Så avgörande är ändå inte skillnaderna mellan de båda modellerna. Med hänvisning till de tidigare ställningstagandena kommer likväl vpk att stödja reservationen. Uppfattningen att det privata näringslivet inte bör ha särskild representation kvarstår. Däremot finner vi det rimligt med särskild representation för löntagargenerationerna.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Som framgick av såväl Wivi-Anne Cederqvists som Nils Berndtsons anförande är det inte så länge sedan vi fattade beslut i riksdagen om länsstyrelsernas sammansättning. Det skedde den 1 december 1976, och vi hade då en lång diskussion om reformen. Jag skall inte här upprepa vad jag sade i alla mina inlägg den gången utan ber helt allmänt att få hänvisa till den debatt som då fördes. Nu skall jag inskränka mig till några korta kommentarer med anledning av den socialdemokratiska motionen och reservationen och vad som sagts i dag.

De nya länsstyrelsernas mandatperiod började löpa den 1 januari, och de har således varit i funktion endast ett par månader. Inte minst med hänsyn till den argumentation som socialdemokraterna förde i december tycker jag att det är mycket märkligt att de nu vill riva upp reformen. Ett av de argument som socialdemokraterna den gången drev med frenesi – för att inte säga indignation – var att vi djärvdes ändra på ett beslut, som med lottens hjälp drivits igenom så sent som våren 1976. Det framställdes som nästintill ett grundlagsbrott. Det ingav, för att citera socialdemokraternas talesman den gången, ”starka konstitutionella betänkligheter”.

Men detta starka fördömande av majoritetens handlingssätt den gången har inte hindrat socialdemokraterna från att väcka en motion om de

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

nya länsstyrelsernas avskaffande redan innan dessa knappt hunnit sammanträda en första gång. Nu var det således inte längre tal om att pröva hur en reform verkade, innan man föreslog att den skulle revideras. Det som ingav konstitutionella betänkligheter i december hade förändrats till ett högst vällovligt beteende i januari. Så snabbt snurrar således principernas klot i den socialdemokratiska riksdagsgruppen.

I motion och reservation påstår socialdemokraterna – och Wivi-Anne Cederqvist återkom till detta i sitt anförande – att tjänstemännen skulle vara underrepresenterade i de nya länsstyrelserna. Det påståendet förvånar mig verkligen. En genomgång av personsammansättningen i länsstyrelserna visar tvärtom att det finns gott om tjänstemän av olika kategorier. Den socialdemokratiska kritiken på den punkten har således inte stöd i verkligheten.

Vad man möjligen kan anmärka på, om man över huvud taget skall lägga sig i partiernas nomineringar till de nya länsstyrelserna, är enligt min mening att vissa länsstyrelser fått ett dominerande inslag av heltidsengagerade politiker – riksdagsmän, landstingsråd och kommunalråd. Det är framför allt socialdemokraterna som genom sina nomineringar bidragit till detta. I flera länsstyrelser tillhör huvudparten av socialdemokraterna denna kategori.

I socialdemokraternas motion och reservation återkommer påståendet från i höstas om landstingen som "överkommuner". I motionen sägs att den omständigheten att landstingen utser ledamöterna i länsstyrelsen kan medföra att landstingen kommer att uppfattas som överkommuner. I reservationen har man skärpt skrivningen. Där säger man att den nu införda ordningen "leder till att landstinget blir en 'överkommun'".

I reservationen är således motionens försiktighet på den här punkten borta. Landstinget blir en överkommun – det är helt klart, tycks man mena. Men någon bevisföring för detta påstående presteras inte, och det kan jag förstå eftersom det inte går att hitta några bevis. Landstingen stiftar inga lagar för kommunerna. Landstingen ger inga order till kommunerna. Socialdemokraternas påstående om landstingen som överkommuner är enbart förbryllande. Vad man är ute efter med sitt påstående är oklart. Om man helt allmänt tror att man skall kunna skrämman kommunerna med landstingen, så är man säkert ute i ogjort väder. I sak förhåller det sig ju så att kompetensfördelningen mellan landsting och kommuner inte ändrats på något sätt genom att landstingen utser ledamöterna i länsstyrelserna.

Eftersom socialdemokraterna så envist och kategoriskt återkommer med påståendet att länsstyrelsereformen inneburit att landstingen blivit överkommuner – tydligen då från den 1 januari 1977 – och eftersom jag inte lyckats begripa vad de menar med detta vill jag gärna fråga Wivi-Anne Cederqvist: På vad sätt har landstingen från den 1 januari 1977 blivit överkommuner? Det skulle vara intressant att veta.

I Wivi-Anne Cederqvists anförande fanns en del reminiscenser från i höstas. Jag har inte tänkt gå in på allt utan vill bara rätta till några

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

direkta felaktigheter. Wivi-Anne Cederqvist sade att majoriteten i utskottet vägrade remiss till några angivna organisationer på grund av att man inte hade tid med det. Detta var inte alls motiveringen, och det redogjorde jag för – tre gånger tror jag – i debatten den 1 december 1976. Motiveringen för att inte sända förslaget på remiss var att det redan hade remissbehandlats. Förslaget fanns med i länsberedningens betänkande, och det hade varit på remiss.

Det socialdemokratiska förslag som drevs igenom med lottens hjälp våren 1976 hade däremot icke varit på remiss. Men den gången var det ingen från socialdemokratisk sida som klagade över att förslaget inte var remissbehandlat. Det förslag som socialdemokraterna presenterade på den här punkten skilde sig nämligen på ett avgörande sätt från det förslag som länsberedningen hade framlagt.

Det var alltså inte brådska i utskottet som var orsaken – det var den omständigheten att förslaget redan var remissbehandlat som gjorde att vi inte sände det på remiss igen.

Wivi-Anne Cederqvist sade vad gäller behandlingen vid årets riksdag att man från oppositionens sida hade begärt in en förteckning över ledamöterna i de nya länsstyrelserna men att denna tyvärr var väldigt knapphändig. Det skulle, såvitt jag kan förstå, på något sätt vara en spark åt majoriteten som skulle ha vägrat minoriteten nödvändig eller önskad information. Men det stämmer ju inte med verkligheten. Vi tog in de redovisningar som socialdemokraterna begärde, och det krävdes inga ytterligare kompletteringar av de här sammanställningarna som togs in till utskottet.

Nils Berndtson motiverade inte sin anslutning till det socialdemokratiska förslaget med att han inte vill ha någon representation för näringslivet, men han motiverade sin skepsis mot modellen som sådan med detta. Jag vill påminna Nils Berndtson om att i det förslag som vi antog i höstas finns ingen särrepresentation för näringslivet – det är landstinget som utser samtliga ledamöter. Och om det skulle vara så att herr Berndtson vill ha någon alldeles speciell spärr inbyggd i nominerings- och valförfarandet mot en viss kategori i samhället, så måste ju Nils Berndtson försöka ange hur en sådan spärr skulle se ut. Jag tycker naturligtvis inte att den skall förekomma över huvud taget. Men herr Berndtsons invändning på den här punkten är mycket märklig.

Herr talman! Den positiva motiveringen för den reform som gäller från årsskiftet uppehöll jag mig utförligt vid i debatten i december förra året, och det finns ingen anledning, tycker jag, att nu upprepa vad jag då anförde. Några vägande invändningar mot reformen har inte framkommit. Den är ett steg i riktning mot ökad demokrati på det regionala planet, men – och det medger jag gärna – den innebär inte några större omvälvningar.

Om man har ambitionen att ge demokratin ytterligare genomslagskraft på länsplanet – och den ambitionen har vi sedan länge – får man gå vidare med ytterligare reformer över ett större sakpolitiskt fält. Ett ut-

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

redningsarbete för att möjliggöra detta har också dragits i gång av regeringen med berömvärd snabbhet. Utredningen om vidgad länsdemokrati skall överväga sådana förändringar som förlägger den politiska tyngdpunkten på det regionala planet till landstingen. Det kommittén i första hand skall ta itu med är den översiktliga regionala samhällsplaneringen. Arbetet skall bedrivas så att riksdagen kan ta ställning till delförslag redan under innevarande mandatperiod.

Man kan således konstatera att utredningsarbetet på det här området äntligen har fått den infiktning som centern krävt sedan början på 1960-talet, vilket jag hälsar med stor tillfredsställelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Fru CEDERQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Fiskesjö tog upp TCO:s representation i länsstyrelserna. Jag vill säga precis detsamma som i mitt huvudanförande, nämligen att jag kunde konstatera att farhågorna beträffande TCO var välmotiverade. TCO har en svag representation. Jag sade också att det visserligen finns tjänstemän bland ledamöterna – Bertil Fiskesjö sade olika sorters tjänstemän – men endast ett mindre antal kan trots allt betraktas som direkta representanter för TCO.

Jag minns mycket väl när TCO:s presidium i höstas uppvaktade utskottet, möjligen minns jag det på grund av att jag själv är TCO-are. Lennart Bodström sade då bl. a. att han trodde att LO säkert skulle bli representerat i länsstyrelserna på grund av sin nära samhörighet med det socialdemokratiska partiet. Han trodde också att arbetsgivarparten skulle bli representerad genom de borgerliga partierna men att TCO på grund av sin partipolitiska obundenhet inte skulle bli det. Jag konstaterade bara att så också blev fallet.

Sedan, Bertil Fiskesjö, har jag i mitt anförande inte nämnt ordet överkommun. Vad beträffar remissbehandlingen i höstas, när vi socialdemokrater begärde att förslaget skulle gå ut på remiss till de olika arbetsmarknadsorganisationerna, fick jag den uppfattningen – och jag har också för mig att det sades vid flera tillfällen – att det inte fanns tid, eftersom frågan skulle behandlas i kammaren i så god tid att länsstyrelserna hann väljas på grundval av det här förslaget. Jag sade också att vi så småningom fick redovisningen av personsammansättningen i de nyvalda styrelserna i länsstyrelserna. Den var knapphändig, och det var, herr talman, absolut ingen spark åt utskottsmajoriteten utan bara ett konstaterande.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Det förhåller sig ju så, att TCO inte har någon direkt representation i länsstyrelserna, och ingen annan organisation har det heller. Modellen är, som fru Cederqvist vet, att det är landstingen som utser samtliga utom landshövdingen. Men vad man kan konstatera, om

man går igenom personsammansättningen i länsstyrelsernas styrelser, är att det väl knappast finns någon annan kategori som är så väl företrädd runt om i landet som tjänstemannakategorin. Så jag har väldigt svårt att förstå klagomålen just på den punkten.

Beträffande talet om överkommun är det riktigt att Wivi-Anne Cederqvist inte berörde detta i sitt anförande, och det kan jag mycket väl förstå, men ordet finns med i motionen och reservationen. Eftersom jag hade att bemöta reservationen fanns det skäl att även ta upp det här begreppet, som socialdemokraterna länge använt sig av och som jag trodde att jag nu skulle få utrett. Jag kanske kan få det utrett så småningom, när Hans Gustafsson kommer upp i talarstolen.

Vad gäller det uteblivna remissförfarandet i höstas vill jag bara referera till vad jag tidigare sagt. Vi kunde konstatera att förslaget hade varit ute på remiss och att det därför inte fanns anledning att remittera det igen. Jag upprepar att det socialdemokratiska förslag som drevs igenom 1976 med lottens hjälp däremot icke hade varit ute på remiss.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! År 1970 beslöt statsmakterna om en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen. En av länsstyrelsernas huvuduppgifter blev att leda och samordna den regionala samhällsplaneringen. Samtidigt skedde en demokratisering i den meningen att en förtroendemannastyrelse infördes i länsstyrelsen.

Samma år tillsattes också länsberedningen för att sammanfatta och komplettera de tidigare utredningarna. Beredningens betänkande blev färdigt 1974. Huvudförslaget innebar att huvudmannaskapet för den samordnande regionala samhällsplaneringen skulle ligga på länsstyrelserna. Dessa skulle varje år redovisa aktuella frågor i anslutning till länsplaneringen för landstingskommunen och länets kommuner. Vidare föreslogs förändringar i länsstyrelsens sammansättning.

Något konkret alternativ kunde man från borgerligt håll inte redovisa i anslutning till länsberedningens betänkande. Man instämde till stora delar i resonemangen men sade att på längre sikt skulle huvudmannaskapet för samordnings- och planeringsuppgifter på regional nivå övergå till landstingskommunerna.

Vid behandlingen av den förutvarande regeringens proposition biföll riksdagen en reservation om fortsatt utredning av länsdemokratifrågorna. Som exempel på uppgifter som kunde föras över till landstingskommunerna angavs ansvaret för den regionala trafikplaneringen. Det uttalades också att landstingskommunerna borde ges vidgade uppgifter inom den regionala fysiska planeringen.

Den här problematiken är ju utomordentligt viktig när man diskuterar länsstyrelsens framtida roll och sammansättning. Socialdemokratin ser länsstyrelserna som ett väsentligt samordnande organ på länsnivån, som utgör en länk i samspelet mellan stat och kommuner resp. landstingskommuner. Därför är det principiellt viktigt att inte landstingskommu-

nerna får ställning av en överkommun. Det får de redan genom att de väljer länsstyrelsens förtroendemannastyrelse.

Samhällsplaneringen på länsnivån är en av de viktigaste uppgifterna för länsstyrelserna. I riktlinjerna för den fortsatta länsplaneringens framtida utformning i propositionen om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik, propositionen 1975/76:211, betonades starkt kraven på ökad information från länsstyrelsen till landstingskommunerna och kommunerna samt ett ökat samspel. Detta var ett led i en fortlöpande breddning och förankring av länsplaneringen. I det sammanhanget var det väsentligt att företrädare för arbetsmarknadens parter kunde bli representerade.

I den förutvarande regeringens förslag ingick också ett ökat inflytande för länsinvånare och på länsstyrelsens sammansättning genom partioorganisationerna.

I dessa strävanden att förankra länsplaneringen annonserades vidare i propositionen om kommunal demokrati, 1975/76:187, åtgärder för att ge planmaterialet en mera tillgänglig utformning och en utveckling av formerna för planarbetet. Syftet var att därigenom finna vägar till ett ytterligare utvidgat medborgarinflytande genom medverkan av kommunerna och landstingskommunerna samt genom ökade möjligheter för partier och övriga folkrörelser att engagera sig i dessa frågor.

Socialdemokratin har alltså en klar uppfattning om länsstyrelsens framtida roll. Samtidigt har vi angivit konkreta vägar för en ytterligare demokratisering av länsförvaltningens organisation och även för en vidgad medborgarförankring av den samordnande samhällsplaneringen på länsnivån.

Den här inriktningen kommer vi att driva i den nya utredningen om länsdemokrati.

Vad de borgerliga partierna har för planer för länsstyrelsens framtida roll är däremot höljt i dimma.

När de borgerliga partierna nu kom till regeringsmakten och skulle börja förverkliga sin länsdemokrati tycks man ha drabbats av eftertankens kranka blekhet. Nu är det inte längre så konkret att man talar om att man åsytar att flytta över ansvaret för länsplaneringen till landstingskommunerna. Frågan om huvudmannaskapet skymtar inte ens i direktiven. Nu talar man om att den nya utredningen skall inriktas på partiella reformer. Det gäller, säger man i direktiven, mera en fortlöpande utvecklingsprocess än en fråga om samlade genomgripande organisationsförändringar. Kommittén bör inte begränsa sina överväganden till formella frågor om huvudmannaskapet.

Snömos, kanske någon tycker. Så gick det alltså med det länsdemokratiska alternativet när det skulle konkretiseras.

Men nog är det väl märkligt att ett parti, som centerpartiet, som pläderat för sin länsdemokrati i nära 15 år, som har medverkat i tre utredningar och som nu får chansen att genomföra en fjärde utredning och där tala om vad man vill, inte kan ge ett enda besked om hur man tänker sig länsfrågorna i framtiden.

Nr 87

Ondsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendemannastyrelsen i
länsstyrelse*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

Men vore det någon reda med detta är tiden nu mogen att främst centern klarar ut vad det är man vill åstadkomma med sin länsdemokrati. Vad man nu lyckats åstadkomma är endast osäkerhet hos de anställda i länsstyrelserna. De frågar sig vad som är meningen med de statliga länsuppgifterna i framtiden. Skall länsstyrelserna avrustas både med planeringsuppgifter och domstolsgörömmål? Ja, vad återstår då? Behöver vi då ens en förtroendevald styrelse? Dessa frågor påverkar naturligtvis många andra frågor på länsstyrelserna, t. ex. rekryteringsfrågorna. Men regeringens intentioner är till ytterlighet oklara. Samtidigt som man tillsätter två utredningar, vilkas uppgift skall vara att avlöva länsstyrelserna uppgifter, låter man en tidigare aviserad administrativ utredning om planeringsenheternas arbete gå i gång. Om nu planeringsuppgifterna skall flyttas från länsstyrelsen, varför skall man då utreda de mer detaljbetonade frågorna om hur planeringsavdelningarna skall arbeta effektivt och olika planeringsformer samordnas?

Samma osäkerhet sprider sig i kommunerna. Skall nu landstingen bli överkommuner över primärkommunerna? Praktiskt taget varje vecka får jag frågor från folk med anknytning till länsstyrelserna och kommunerna om vad man kan vänta sig av detta.

Men sanningen är ju den att ingen vet. Regeringen har medvetet valt att vara suddig när det gäller dess avsikter.

Den socialdemokratiska regeringen formulerade ett reformprogram för samhällsorganisationen som utgick från decentralisering och minskad statlig detaljreglering, ökat medborgarinflytande och personalinflytande samt ökat samspel mellan stat och kommun.

I ett sådant program utgör länsstyrelserna en viktig länk mellan kommunal och statlig verksamhet. Samtidigt är ändamålsenliga länsstyrelser en förutsättning för att man på allvar skall kunna flytta ut beslutanderätten från de centrala myndigheterna. Utan ett klagörande om länsstyrelsernas roll i framtiden hänger hela decentraliseringsutredningens arbete i luften.

Mot den här bakgrunden vill jag nu uppmana kommunministern att här i dag eller inom den närmaste framtiden klargöra vilka intentioner man har i fråga om länsstyrelserna i framtiden. Om det är meningen att de skall avrustas bör detta sägas klart ut. Det har inte minst de anställda rätt att veta. Om det däremot är på det sättet att den s. k. länsdemokratin bara är en optisk förvillelse så vore det bättre att lägga grunden till en sakk Diskussion om samhällsorganisationen. Och då skulle vi säkerligen finna att uppfattningarna inte är så skiljaktiga. Då skulle det också vara möjligt att ge både länsstyrelserna, kommunerna och landstingskommunerna den arbetsro som de så väl behöver. Vi skulle då slippa nya uppslitande diskussioner om uppgiftsfördelningen mellan olika samhällsorganisationer. Det skulle säkert också vara till fördel både för de anställda och för medborgarna.

Herr talman! Låt mig så bara helt kort beröra ett par av de frågeställningar som herr Fiskesjö tog upp. Han ifrågasatte och ironiserade

över att socialdemokraterna var tvacksamma, för att inte säga negativa, när den borgerliga majoriteten i slutet av föregående år ändrade ett beslut beträffande val av ledamöter i länsstyrelsen som ännu inte hade tillämpats och införde ett nytt system. Han sade nu att det är ju precis det som socialdemokraterna klagade på då som de gör själva nu.

Det förhåller sig faktiskt inte på det sättet, herr Fiskesjö. Det beslut som togs av den borgerliga majoriteten har nämligen trätt i tillämpning, och det har då visat sig att flera av de farhågor vi hade för det beslut som fattades har bekräftats av de verkliga förhållandena. Det är skälet till att vi nu föreslår en ändring. TCO har ju inte uppvaktat och framfört sina synpunkter i den här frågan därför att organisationen tyckt att systemet är bra och ger en fullgod representation.

Dessutom har herr Fiskesjö inte sakligt rätt när han säger att tjänstemännen skulle vara den mest företrädde kategorin i länsstyrelserna. För det första kan man ju undra om det inte är lantbrukarna som är bäst företrädde och för det andra är påståendet inte riktigt i sak heller. En undersökning som vi har försökt göra – jag skall gärna medge för herr Fiskesjö att den inte är särskilt lätt att göra – visar att det i länsstyrelserna totalt kan vara ca 14 ledamöter och 25 suppleanter som kan hänföras till att ha direkt anknytning till TCO. Jag kan inte säga att detta är en exakt riktig bedömning av situationen, för den är svår att göra. Men redan det visar ju att vi ingalunda har fått den allsidiga representation som vi alla hade eftersträvat, utan att det har blivit på det sättet att viktiga synpunkter och erfarenheter, som skulle komma länsstyrelserna till del genom det beslut som majoriteten fattade, här har undandragits länsstyrelserna.

Sedan sade herr Fiskesjö, om jag fattade honom rätt, att han gärna skulle vilja ha bevis för att landstingen är eller tenderar att bli överkommuner över primärkommunerna. Ja men, herr Fiskesjö, vi förde ju en synnerligen lång diskussion om detta vid föregående tillfälle då frågan behandlades! Jag vill inte nu anknyta till hela den diskussionen för att inte ta kammarens tid i anspråk alltför länge. Men jag kan väl säga att det är alldeles uppenbart att det organ som utser samtliga ledamöter i ett annat organ redan av det skälet med vanligt språkbruk kan betraktas som ett överorgan. Det är ju det organet som skall utkräva ansvaret av ledamöterna och det organet som har möjlighet att påverka ledamöternas ställningstagande, eftersom det har den yttersta möjligheten att utkräva ansvar av dem. Redan av det skälet torde det vara helt uppenbart att valet av ledamöter i länsstyrelsen är en form för etablering av en överkommun.

Tillsammans med alla de övriga tankar som har förts fram vid diskussionerna tidigare är det alldeles uppenbart att man på borgerligt håll är på väg att etablera landstingen som primärkommunernas överkommuner. Och när herr Fiskesjö talar om vilka förslag som har varit på remiss och vilka som inte har varit det kan jag säga att om det förslag som den borgerliga majoriteten drev igenom hade varit ute på remiss

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

så hade i varje fall inte majoriteten lyssnat till remissvaren, eftersom majoriteten – 200 av landets 277 kommuner, om jag minns rätt – avstyrkte systemet därtill att man var rädd för att landstingen skulle etablera sig som överkommuner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller den sista frågan var det på det sättet att kommunerna enligt det socialdemokratiska alternativ som fanns i länsberedningens förslag gavs direkt representation. Jag sade redan i december att det var klart att den modellen tilltalade en del kommuner.

För att fortsätta bakifrån vill jag säga att jag fortfarande känner lika stor förvirring i fråga om på vad sätt den nya ordningen att utse länsstyrelse har lett till att landstingen har etablerat sig som överkommuner. Skulle man kunna tolka Hans Gustafsson på det sättet att landstingen var halvvägs överkommuner eller mellankommuner när de utsåg hälften av länsstyrelsernas ledamöter men att de nu, när de utser samtliga utom landshövdingen, har blivit överkommuner? Det skulle alltså vara enbart den omständigheten att länsstyrelsen rekryteras på ett visst sätt – utan några som helst förändringar av kompetensregler och kompetensfördelning i övrigt – som skulle göra situationen totalt annorlunda? Detta är för mig ett mysterium.

Hans Gustafsson hade räknat på tjänstemannarepresentationen och sade att man måste vara försiktig därvidlag, eftersom det ofta är svårt att tolka titlar och organisationstillhörighet i det material som finns. Jag instämmer med honom i detta, men hur han kunnat komma fram till siffran 14 för antalet tjänstemän i länsstyrelserna begriper jag inte. Jag gick igenom centerns representanter i länsstyrelserna och kom då upp till ett tal som pendlar omkring 12–13 enbart för centerpartiet. Om Hans Gustafssons siffra skulle vara riktig skulle detta innebära att alla de övriga bara hade satt in en enda tjänsteman i länsstyrelserna! Det stämmer inte med den förteckning som vi har fått.

Jag skall inte ta upp någon lång debatt om den fortsatta utvecklingen på länsdemokratiområdet. Det är en stor fråga, som vi har diskuterat många gånger, och centerns inställning är ju väl känd. Jag vill bara påminna om att det är självklart att vi inte kan göra de förändringar som vi önskar utan ett noggrant utredningsarbete. Man kan säga att utredningsarbetet har komplicerats; det har ju med nödvång kommit att bli mera omfattande än det skulle ha blivit, om man hade kunnat gå vidare på länsdemokratiutredningens betänkande 1968. Det ville vi, eftersom det hade varit en lämplig utgångspunkt, och sedan har vi vid riksdag efter riksdag föreslagit att länsberedningen skulle få ändrade direktiv och satsa på den länsdemokratiska modellen. Detta röstades ned av socialdemokraterna så länge de hade majoritet i riksdagen. Nu har vi fått en ny utredning, som enligt sina direktiv skall lägga om kursen i länsdemokratisk riktning.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fiskesjös förvirring kan jag antagligen inte göra mycket åt. Om han inte vill begripa att det organ som har att utse ledamöter i ett annat har något inflytande över det, så kan jag inte annat än konstatera det. Men det är som att säga att aktieägarna på en bolagsstämma inte skulle ha något inflytande i förhållande till ledamöterna av styrelsen för bolaget.

Jag kan inte förstå att herr Fiskesjö skall behöva bestrida detta faktum. Här skall alltså ledamöter som är utsedda av landstinget sitta i länsstyrelsens förtroendemannastyrelse för att i huvudsak fatta beslut som berör primärkommunernas planering. Är inte det etablering av en överkommun, då förstår jag inte över huvud taget hur det skall beskrivas.

När det gäller den mera övergripande diskussionen om den regionala planeringen och huvudmannaskapet för den delar jag herr Fiskesjös uppfattning att vi inte i dag kan ta upp en stor debatt i den frågan; det har vi ju haft tidigare. Jag kan bara fortsätta att hävda att de direktiv som har skrivits av den nya regeringen för den tillsatta utredningen har karaktären av snömos, och jag begriper det. Uppenbarligen har centerpartiet och andra börjat få kritik från sina egna kommunala förtroendeman för att de håller på att etablera landstingen som överkommuner, och det har gjort att de numera är betydligt försiktigare än de har varit tidigare.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte citera långa bitar ur direktiven till den nya utredningen, även om jag i och för sig kunde göra det; jag vill bara anknyta till resonemanget om överkommuner, som jag fortfarande inte förstår. Det har ju inte gjorts några lagändringar och inte heller några andra förändringar i kompetensfördelningen mellan kommuner och landsting, och ändå säger herr Gustafsson i Ronneby att landstingen har blivit överkommuner i och med att de utser alla i stället för hälften av ledamöterna i länsstyrelsen.

Det är givet att om man tar upp hela paketet, så kan man alltid börja diskutera kompetensfördelningen på olika nivåer. Ambitionerna i dag framgår av direktiven: "En annan förutsättning är att kommunernas ställning inte får försvagas genom en vidgad länsdemokrati. Syftet måste i stället vara att stärka den kommunala självstyrelsen i stort."

Direktiven är minsann inte heller i övrigt något snömos. Där anges på punkt efter punkt vilka frågor som utredningen skall hugga tag i, och där finns också ett tidsprogram, som jag nämnde i mitt första anförande. Riksdagen skall ha möjlighet att ta ställning till delreformer redan under innevarande mandatperiod.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fiskesjö säger nu att det inte kan vara tal om att etablera en överkommun, eftersom det inte har skett någon förändring i de lagar som reglerar kompetensförhållandena mellan primärkommuner

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

och landsting. Men de som sitter där som förtroendemannastyrelse har väl ändå att fatta beslut som i mycket hög grad är grundade på egna överväganden. Det är väl inte så, att varje beslut de fattar är i detalj reglerat i lagstiftning, utan det lämnas väl ett stort utrymme för deras egna överväganden. Eftersom de i första hand sysslar med planeringsuppgifter, där det gäller framtidsbedömningar och andra ting, är det alldeles självklart att de har en möjlighet att påverka förhållandena utan att det sker en ändring i lagstiftningen.

Sedan hänvisar herr Fiskesjö till att det skulle stå att kommunernas ställning inte bör försvagas. Ja, det var precis vad departementschefen skrev i den proposition som vi tog i slutet av föregående år och som reglerar val av ledamöter i länsstyrelses förtroendemannastyrelse, och jag tror alldeles säkert att han också menar det. Det är bara det att hans förslag leder till något helt annat, och det är det primärkommunerna har upptäckt. De upptäckte det i sina remissvar, de upptäcker det nu, och det har i sin tur resulterat i att den borgerliga regeringen har anlagt ett mycket försiktigare synsätt än vad den hade tidigare. Jag bara hoppas att det, efter hand som den här diskussionen går vidare, skall leda till att regeringen inte längre känner något behov av att driva den frågan, även om den har ett förflutet som jag förstår kan verka litet påträngande.

Får jag bara till sist säga, när herr Fiskesjö inte kunde godta den redovisning av representationen från tjänstemannasidan som vi har gjort, att jag har mitt material tillgängligt här och att jag gärna skall visa herr Fiskesjö det. Vi kan inte komma till något annat resultat än det som jag hade redovisat, men jag medger också att det finns en osäkerhetsmarginal.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Fiskesjö anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr TARSCHYS (fp):

Herr talman! För några månader sedan beslöt riksdagen att ledamöterna i länsstyrelsernas styrelser i framtiden skall utses av landstingen. Socialdemokraterna ville inte vara med om den reformen, bl. a. därför att den kom för tätt inpå en förändring, som redan tidigare var beslutad men ännu inte hunnit genomföras. "Det strider mot de traditioner som finns inom lagstiftningen att inte avvakta erfarenheter innan det vidtas förändringar", förklarade herr Johansson i Trollhättan m. fl. i motion 1976/77:15.

Det behövdes alltså 24 dagars erfarenheter innan socialdemokraterna väckte förslag om en ny förändring. Man vill nu riva upp det system vi stannade för i höstas och avlägsna fyra landstingsvalda ledamöter ur länsstyrelsernas styrelser.

Vi hade en lång palaver om den här frågan i december, och det finns ingen anledning att åter gå igenom alla argument för och emot. Jag skall inskränka mig till att peka på några besynnerligheter i socialdemokra-

ternas motion och reservation.

Den första besynnerligheten är att man tycks uppfatta den genomförda förändringen som ett opassande brott mot den demokratiska traditionen. Riksdagen har gått ifrån en tidigare fast etablerad praxis, heter det i herr Palmes motion. Detta är ju den klassiska konservativa invändningen mot alla förändringar i samhället. Vill man över huvud taget genomföra reformer, lär man aldrig kunna undvika att kollidera med äldre praxis. Men i det här fallet är det inte bara konservatism utan också en ganska konstlad konservatism, eftersom lekmannainslaget i länsstyrelserna infördes så sent som den 1 juli 1971. Fastare etablerad än så är alltså inte den praxis som socialdemokraterna talar om.

Det är inte heller så – som man velat antyda från socialdemokratiskt håll – att det skulle vara ett opassande avsteg från kutymen att ha lekmannastyrelser utan företrädare för arbetsmarknadens parter. Vem som helst kan konstatera i Statskalendern att det bara är ett mindretal av alla statliga verk som har sådana företrädare i sina styrelser. Därför är det högst egendomligt när utskottets socialdemokrater i reservationen beskriver den nu genomförda ordningen som en utmaning mot organisationerna. Är detta en utmaning mot arbetsmarknadens parter, så kan man med samma rätt säga att det är en utmaning att de inte är företrädare i tjugotals andra statliga organ.

Inför beslutet i höstas yppades det en del farhågor för att de nya styrelserna inte skulle bli tillräckligt representativa. Reservanterna hävdar nu att en genomgång av förteckningar som utskottet tagit del av över de av landstingen valda ledamöterna bekräftar dessa farhågor. Detsamma har sagts här i debatten. Särskilt tjänstemannasidan skulle vara underrepresenterad. Jag skulle gärna vilja ta del av den genomgång som herr Gustafsson i Ronneby refererar till. Såvitt jag kan bedöma finns det nämligen en omfattande representation av de mest skilda yrkesgrupper i länsstyrelsernas styrelser. Där finns arbetare, tjänstemän, lantbrukare, företagare, hemarbetande och heltidsengagerade kommunala förtroendemän. Vad tjänstemännen anbelangar besätter de, såvitt jag har kunnat bedöma, ungefär 30 % av alla platser i länsstyrelsernas styrelser. Och då har jag ändå inte räknat med alla de tidigare tjänstemän som följer sig under sådana beteckningar som kommunalråd, landstingsråd och riksdagsman, som t. ex. herr Gustafsson själv. Att det skall behöva saknas kunskaper och erfarenheter från näringsliv och arbetsmarknad i de nya styrelserna finns ingen anledning att befara.

Diskussionen om arbetsfördelningen mellan statliga ämbetsmän på länsplanet och folkvalda representanter är gammal – den har i själva verket pågått oavbrutet i över 150 år. Fram till mellankrigstiden var det framför allt de konservativa grupperna som slog vakt om det statliga inflytandet ute i länen. Vi mötte en liten reminiscens av denna hållning tidigare i dag under diskussionen om den nya kommunallagen, när herr Schött helt stilenligt försvarade landshövdingens rätt att delta i landstingsmötena.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Förtroendeman-
nastyrelsen i
länsstyrelse*

Men under de senaste 50 åren är det framför allt socialdemokraterna som har värnat om centralmakten och som i åtskilliga fall har gått emot krav på en vitaliserad regional självstyrelse. För oss liberaler däremot har den huvudsakliga färdriktningen ända sedan 1800-talet varit att stärka inslaget av folkligt inflytande på regional nivå. Därför är det också naturligt för oss att stödja de länsdemokratiska strävandena. Genom att ge länsstyrelsernas styrelser en konsekvent politisk sammansättning har vi flyttat fram positionerna ännu någon bit och underlättat framtida beslut om decentralisering av politiska beslut. Jag tror inte att det är omöjligt att betrakta de nya styrelserna på länsplanet som embryon till ett slags länsregeringar, som mycket väl skulle kunna ta slutgiltig ställning till en rad frågor som nu avgörs på regeringsplanet av jäktade statsråd.

Det är en förfelad idé att alla beslut skall fattas i Stockholm. Låt oss i stället undersöka om inte många ärenden kan slutbehandlas i Umeå, i Karlstad, i Örebro och i Växjö. Med politiskt valda länsstyrelser kan vi föra besluten närmare de människor som är berörda.

Får jag slutligen korrigera ett missförstånd som herr Berndtson tycks ha råkat ut för. Han hävdade att det borgerliga förslaget skulle ha gått ut på att ge näringslivets organisationer en särskild representation i länsstyrelsernas styrelser. Så är inte fallet. De enda som kräver särskild representation i länsstyrelsernas styrelser för arbetsgivarna och företagarna är socialdemokraterna. Herr Berndtson uttalade sig visserligen emot detta, men i voteringen avser vpk tydligen att ge sitt stöd åt att näringslivets organisationer företräds i länsstyrelsernas styrelser. Vi får väl se vad herr Hagel och herr Lövenborg har att säga om den saken.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag med anledning av herr Tarschys inlägg bara säga att när vi har skiljaktiga meningar om antalet tjänstemän som finns med i länsstyrelsernas styrelser, beror detta naturligtvis på att vi definierar olika. Det är självklart att vi gör det, därför att den som jag kan tycka är representant för en kommun kan herr Tarschys tycka är representant för tjänstemän. Men det är faktiskt så, herr Tarschys, att de siffror som man kan komma fram till och som jag nämnde avser sådana representanter som har så nära anknytning till tjänstemannarörelsen, att man möjligen kan anse dem vara representanter för TCO i sammanhanget. Det är inte så att TCO har agerat i den här frågan därför att man tycker att man är väl företrädd, utan TCO har agerat därför att man tycker att tjänstemännen är dåligt företrädda.

Herr TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag upprepar att enligt mina beräkningar är omkring 30 % av ledamöterna tjänstemän. Siffran skulle stiga om man också räknade med alla de tidigare tjänstemän som döljer sig under sådana beteckningar som landstingsråd, kommunalråd och riksdagsman.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Eftersom herr Tarschys drog in mig kanske artigheten fordrar att jag svarar honom.

Om herr Tarschys går tillbaka till den debatt vi förde här i kammaren före jul kan han konstatera att jag då i diskussion med kommunminister Antonsson förklarade att om den nya reformen skulle ge det utslaget, att det blir en underrepresentation för olika grupper som tidigare varit företrädna på grund av att man gick ifrån tanken på en självständig nomineringsrätt, skulle jag komma igen. Och jag var inte ensam om det, utan mitt parti kom till samma resultat som jag. Vi vill alltså snarast möjligt korrigera en felaktighet som riksdagen enligt vår mening begick i höstas.

Låt mig tillägga att jag inte kan uppfatta det som en konstlad konservatism att hålla fast vid en organisationsrepresentation. Det är sant att den inte har funnits sedan 1862 – herr Tarschys har ju rört sig med det årtalet tidigare här i dag. Men den har funnits under de senaste åren. Den fanns i de planeringsråd som tidigare var knutna till länsstyrelsen, och denna organisationsrepresentation har sedan fortsatt i länsstyrelsen.

Anledningen till att vi håller fast vid den har vi försökt utveckla många gånger, nämligen att tyngdpunkten i länsstyrelsens verksamhet ligger på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Går herr Tarschys igenom de organ som sysslar med detta kan han konstatera att där finns representation för arbetsmarknadens parter. Skillnaden ligger i att om man hållit fast vid det beslut som riksdagen fattade i våras, skulle man ha haft en självständig nomineringsrätt för LO, TCO och andra organisationer på arbetsmarknaden. Denna självständiga nomineringsrätt hade gjort att de kunnat föra fram personer som inte bara formellt var anknutna till utan också intog en central ställning inom organisationen.

Det är sant att en del av dem som är landstingsråd och kommunalråd har ett förgånget som aktiva inom TCO och LO. Men de kan på grund av sina politiska uppgifter inte få tid att aktivt delta i organisationernas arbete.

Låt mig sedan instämma med Daniel Tarschys på en punkt, nämligen i att det är bra om vi kan minska det statliga inflytandet. Men blir det statliga inflytandet mindre genom att landstingen väljer ledamöter än genom att de politiska partierna ute i landstingsområdena tillsammans med de stora arbetsmarknadsorganisationerna svarar för nomineringen? I våras var vi på det klara med att de nomineringar som man där gjorde skulle bli regeringens beslut i dessa ärenden. Det är inte genom detta val som man flyttar avgörandena från Stockholm till Umeå, Vänersborg eller vad det nu gäller.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 26 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 146

Avstår - 2

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 8 Kollektivanslutning till politiskt parti, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:27 med anledning av motioner om grundlagsskydd för näringsfrihet m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:565 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, m, c),

1976/77:588 av herr Siegbahn m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen skulle 1. anhålla att regeringen gav den nyligen tillsatta utredningen rörande vissa grundlagsfrågor i uppdrag att även framlägga förslag om ett förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti; 2. anhålla att regeringen i avvaktan på grundlagsändring enligt punkt 1 underställde riksdagen ett förslag om lag mot kollektivanslutning till politiskt parti, och

1976/77:1333 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag till åtgärder för kamp mot kvinnodiskriminering inom lagstiftningen främst genom 1) förbud i grundlagen mot spridande av diskriminerande uppfattningar om kvinnor samt 2)

särskild lag med förbud mot kvinnodiskriminerande text och bilder, även i reklam.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande grundlagsskyddad näringsfrihet avslå motionen 1976/77:565,
2. beträffande kollektivanslutning till politiskt parti avslå motionen 1976/77:588,
3. beträffande förbud mot spridande av kvinnodiskriminerande uppgifter m. m. avslå motionen 1976/77:1333.

Reservation hade avgivits av herrar Johansson i Trollhättan, Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Gustafsson i Ronneby och Nyquist samt fru Cederqvist (samtliga s) vilka beträffande kollektivanslutning till politiskt parti ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande kollektivanslutning till politiskt parti av herrar Björck i Nässjö (m) och Schött (m).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Vi är i konstitutionsutskottet eniga om att avstyrka samtliga motioner som behandlas i detta betänkande. På en punkt har vi socialdemokrater i utskottet reserverat oss mot motiveringen; det gäller den del som avser kollektivanslutning till politiskt parti.

Det nya är att ett enhälligt utskott avvisar motioner om lagstiftning mot kollektivanslutning. Detta betyder att moderaterna har övergivit sin tidigare ståndpunkt och kommit på samma linje som vi andra, nämligen att man skall avvisa lagstiftning på detta område. Vi minns hur moderaterna år efter år i utredningar och utskottet har reserverat sig till förmån för ett grundlagsförbud och i väntan på det ett förbud i vanlig lag. När herr Siegbahn och andra moderater i en motion i år fört fram tanken på ett sådant förbud har den avvisats även av moderaterna i konstitutionsutskottet. De har visserligen i ett särskilt yttrande resonerat för och emot lagstiftning, men de hamnade till sist på ett avslagsyrkande. Jag är givetvis glad över denna ståndpunktsförändring.

Alla politiska partier här i riksdagen avvisar sålunda lagstiftningskravet på detta område. Enligt min mening innebär det att alla inom konstitutionsutskottet i sak hamnat på vår linje, nämligen att det är de fackliga organisationerna som skall besluta i dessa ärenden och inte riksdagen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Hilding Johansson är, sade han i sitt föregående inlägg, glad över vissa saker. Jag skulle önska att jag kunnat dela denna glädje. Det hade jag kunnat göra om herr Johansson och hans partivänner i utskottet sträckt sig så långt att de velat gå med på majoritetens skrivning i detta betänkande när det gäller kollektivanslutning till politiskt parti. Men den glädjen blev oss inte förunnad i dag. Just i den här frågan gapar en stor klyfta i åskådningen mellan oss och socialdemokratin.

Kollektivanslutningen av fackföreningsmedlemmar till det socialdemokratiska partiet är en årligen återkommande debattfråga här i kammaren. Mönstret är rätt lika från år till år: Moderaterna kräver i motioner ingripande genom lagstiftning. Utskottets socialdemokrater upprepar för varje år, men alltmer knapphändigt, att "det måste tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter". Centern och folkpartiet å sin sida hävdar lika envist att man av principiella skäl inte kan acceptera kollektiv anslutning av människor till politiskt parti. Missförhållandet bör dock inte lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida.

På de senare åren har även riksdagen följt centerns och folkpartiets utskottsskrivning. Så tycks bli fallet också i år, eftersom vi nu nått fram till majoritet i utskottsbetänkandet just på den här punkten.

Positionerna är alltså välkända, huvudargumenten likaså. Jag skall inte upprepa dem alla här. Dagens debatt borde därför inte bli särskilt dramatisk, och man kan ställa frågan: Leder den då någonvart? Jo, lika väl som droppen urholkar stenen vågar jag hävda att riksdagen också i dag kommer att ta ett steg framåt, kanske inte så stort men dock framåt. Var viss om att många tusenden ute på arbetsplatserna väntar att riksdagen åter skall slå vakt om den självklara regeln att medborgarna skall ta politisk ställning genom övertygelse och fritt söka medlemskap i politiskt parti genom en individuell handling. Var viss om att den tysta majoriteten väntar att riksdagen slår vakt om individens integritet – ännu en gång! – slår vakt om rätten att inte behöva avslöja vilken politisk uppfattning man har och inte har.

Det förvånansvärda är att vi fortfarande, mitt inne i 1970-talet, måste diskutera dessa självklarheter. 1970-talet som har varit så starkt präglad av reformer och beslut som *stärkt* medborgarens fri- och rättigheter. Förklaringen ligger i den rent ut sagt konservativa inställningen hos den svenska socialdemokratin just i denna fråga.

Denna konservatism har naturligtvis sin förklaring. Kollektivanslutningen till socialdemokratin har gamla anor. Den kom till redan för 75 år sedan. Den kom till i en tid full av orättvisor. *Då* fanns inte den allmänna och lika rösträtten, *då* fanns inte föreningsrätten. Det förekom förtryck av både ekonomisk, social och politisk natur. Jämfört med mycket annat var kollektivanslutningen till ett politiskt parti inte så stötande då. Men sedan dess har mycket hänt.

Människovärdet har höjts och i samma grad också kravet på integritet.

Vad som förut kunde tolereras har i dag blivit en djup kränkning av individen.

Samtidigt som jag uttalar min förståelse för den historiska bakgrunden, har jag motsvarande svårighet att förstå vad de socialdemokratiska reservanterna i dag menar med sin skrivning när man säger att "det måste tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter." Den rätten har inte satts i fråga av utskottets majoritet. Det vore mig fjärran att beskylla reservanternas talesman, herr Hilding Johansson, för okunnighet om vad det hela rör sig om. Han har säkert klart för sig – det går bra att läsa innantill – att vad utskottsmajoriteten pekar på och vad riksdagen flera gånger har pekat på, det är det olämpliga i att socialdemokratien till skillnad från andra partier i vårt land tar emot och registrerar som medlemmar andra än dem som enskilt sökt medlemskap i partiet.

Riksdagens uttalanden har aldrig varit riktade mot fackföreningsrörelsen. De har varit riktade mot socialdemokratins föråldrade värvningsmetoder. Men jag vill samtidigt understryka att hur djupt jag än ogillar dessa metoder kan det inte bli fråga om lagstiftning, nej inte ens hot om lagstiftning. Det finns flera goda skäl för denna uppfattning.

Till att börja med vill jag peka på hur vi i vårt land har byggt upp demokratin genom medborgarnas engagemang i organisationer av olika slag. I arbetet i dessa organisationer skolas den svenske medborgaren till sammanhållning men också till respekt för oliktankande. I den stora floran av organisationer spelar partierna rollen som hörnpelare. De bär upp vår svenska demokrati. Just deras frihet att forma sitt inre liv är grunden för deras betydelse. Varje försök att genom lag reglera partiernas inre liv måste därför avvisas. Ett första steg kan ge anledning till flera, ja till en helt ny färdriktning, där den allsmäktiga staten tar makten över organisationerna.

Men, invänder kanske någon, visst har vi väl exempel på hur organisationer och partier missbrukar sin frihet – man far illa fram med oliktankande. Är inte just kollektivanslutning ett sådant exempel?

Jo, men låt oss komma ihåg att i en fri demokrati som vår spelar den allmänna opinionen en stor roll. Den kritik som på senare år förts fram i vår tidningspress mot kollektivanslutningen har spelat stor roll. Och de uttalanden som riksdagen gjort mot kollektivanslutningen har också spelat stor roll. T. o. m. reservanterna torde vara väl medvetna om hur de kritiska rösterna blivit fler och fler – även i socialdemokraternas egna led. Också socialdemokratiska ledarskribenter har både genom egna artiklar och genom generositet när det gällt insändare visat var de står i den här frågan. Ingen kan undgå att märka att fackföreningar numera också går ur det socialdemokratiska partiet. Den sakliga kritiken börjar ge resultat. Också av det skälet avvisar utskottets majoritet en lagstiftning.

Herr talman! Beträffande övriga delfrågor, näringsfrihet och frågan om förbud mot kvinnodiskriminering, skall jag möjligen återkomma om jag

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti.
m. m.*

blir tvungen till det genom att övriga talare tar upp dessa frågor.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Sveriges riksdag har vid tre tillfällen under 1970-talet ställt sig bakom uttalanden mot kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. I år föreslår konstitutionsutskottets majoritet att riksdagen skall upprepa sina tidigare gjorda uttalanden i denna fråga. Det kommer då att bli fjärde gången gillt. Men långt innan riksdagen för första gången 1973 gjorde ett uttalande mot kollektivanslutningen hade frågan varit föremål för en livlig debatt och anslutningsformen för en stark kritik.

Jag skall inte i dag upprepa alla de skäl mot kollektivanslutning som har framförts vid olika tillfällen i denna kammare. Jag skall dock något uppehålla mig vid frågan om vad riksdagsuttalanden av den typ som riksdagen har gjort vid tre tillfällen egentligen är värda. Hittills har ju det socialdemokratiska partiets ledning inte visat några tecken på att efterkomma vad riksdagen har uttalat. Den har valt att medvetet nonchalera de uttalanden som gjorts. Då frågar man sig: Varför?

Den starka kritiken i vida kretsar mot kollektivanslutningen kan rimligtvis inte vara något som i och för sig gläder det socialdemokratiska partiet och dess ledning. Att gång på gång tvingas försvara någonting så orättfärdigt som kollektivanslutningen måste tära en hel del på den goodwill som partiet har. Man kan säkert utgå från att det utåt sett skulle kännas skönt för socialdemokratin att slippa den black om foten som kollektivanslutningen utgör. Det kan i vissa sammanhang inte vara särskilt lätt att försöka framstå som ett tilltalande parti, ett parti som i alla lägen värnar om demokratin, när man tvingas tvångsansluta huvuddelen av sina medlemmar.

Herr talman! Jag tänker uppehålla mig litet vid orsakerna till att socialdemokratin så intensivt hittills slagit vakt om kollektivanslutningen. Såvitt jag kan förstå är huvudskälet ekonomiskt. En betydande del av det socialdemokratiska partiets inkomster kommer från de kollektivanslutna medlemmarna, någonting som en partisekreterare och partikassör naturligtvis måste fästa stor vikt vid. Men rimligtvis borde de rent historiska motiven för att finansiera sin verksamhet på detta sätt ha minskat i betydelse. Införandet av partistödet ger alla i riksdagen representerade partier – åtminstone de som har invalts på ett normalt sätt – rimliga ekonomiska villkor att arbeta under. De ekonomiska motiven för socialdemokratin att bibehålla kollektivanslutningen torde i dag inte behöva ha en avgörande betydelse för partiet.

Ett annat skäl som väldigt ofta åberopas från socialdemokratin är de nära kontakterna mellan Landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet. Det bör understrykas att det i och för sig är felaktigt att använda uttrycket "den fackliga rörelsen" i detta sammanhang. Såvitt bekant använder sig varken TCO, SACO eller någon annan facklig rörelse av kol-

lektiv anslutning till politiskt parti.

Det har hävdats, herr talman, att kollektivanslutningen ger Landsorganisationen större möjligheter att påverka SAP än som annars skulle ha varit fallet. Detta resonemang förutsätter emellertid att man resonerar kvantitativt, dvs. att inte den sakliga styrkan i LO:s politik, argument och förslag är avgörande utan antalet kollektivanslutna medlemmar. Blott genom att använda en så pass tveksam metod som kollektivanslutningen skulle LO få tillräckligt gehör hos det socialdemokratiska partiet för sina åsikter och vice versa.

Men så kan inte vara fallet. En facklig organisations stöd hos politiska partier för sina medlemmars krav måste naturligtvis grunda sig på sakståndpunkter. Det resonemang som här förs skulle innebära att det socialdemokratiska partiet plötsligt skulle fästa mindre avseende vid vad LO tycker, om kollektivanslutningen avskaffades. Socialdemokratin skulle alltså enligt de socialdemokratiska argumenten vara så trolös mot Landsorganisationen att den blott kan hållas på mattan genom kollektivanslutning.

Det finns emellertid inga fackliga uppgifter som skulle bli lidande om kollektivanslutningen upphörde. Man kan med fog snarare hävda en motsatt uppfattning. Om facket slutade upp med kollektivanslutningen, skulle tvärtom ett irritationsmoment i den fackliga verksamheten upphöra.

Det brukar i kollektivanslutningssammanhang hävdas från socialdemokratiskt håll att det är en fråga om starka känslomässiga och traditionella inslag, som går tillbaka till arbetarrörelsens genombrottstid. De problem och det motstånd som arbetarrörelsen då mötte motiverade och nödvändiggjorde ett nära samarbete mellan det socialdemokratiska partiet och Landsorganisationen. Jag medger gärna, herr talman, att det här är ett känslomässigt skäl som kan ha ett visst värde åtminstone för en äldre generation, men att fortfarande år 1977 kollektivt ansluta människor till ett politiskt parti med hänvisning till problem som inte längre har den minsta praktiska relevans håller helt enkelt inte.

Vad kommer då att hända, om riksdagen i dag ånyo uttalar sig mot kollektivanslutning till politiskt parti? Hittills har det socialdemokratiska partiet inte varit benäget att följa riksdagens uttalanden. Vi måste då slå fast att detta i första hand är en fråga för det socialdemokratiska partiet, inte för Landsorganisationen. Det går inte att skylla på att LO fritt måste kunna fatta vilka beslut organisationen vill. Om det socialdemokratiska partiet säger nej till detta och vägrar att inregistrera medlemmar som kollektivt har anslutits till partiet, så kommer LO inte att kunna fortsätta att kollektivt ansluta medlemmar till detta parti. Det är alldeles självklart.

SAP har alltså alla möjligheter att snabbt genomföra reformer inom partiet som omedelbart stoppar kollektivanslutningen. Jag tycker det är fegt att man hela tiden i den här debatten försöker krypa bakom Landsorganisationen och de fackliga lokala organisationer som använder sig av denna metod. Socialdemokraterna bör själva ta ansvaret för den här

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

anslutningsformen. De kan säga nej om de vill.

Efter valet har det uppstått en debatt inom det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen om kollektivanslutningens framtid. Det finns tecken som tyder på att den interna oppositionen mot kollektivanslutningen håller på att växa sig starkare. Insiktsfulla personer i partiledningen inser säkert också att kollektivanslutningen är en black om foten, som är ägnad att i olika sammanhang undergräva förtroendet för det socialdemokratiska partiet och som försvårar dess verksamhet, inte minst bland yngre människor, och leder till för partiet negativa stridigheter ute på arbetsplatserna och inom Landsorganisationen.

Vi måste ha klart för oss att kraven på kollektivanslutningens avskaffande undan för undan kommer att fortsätta i den offentliga debatten och växa till i styrka. I riksdagen kommer förslag att på olika sätt få kollektivanslutningen avskaffad att gång på gång framföras också i framtiden. Ju längre tiden går, desto mera oacceptabel kommer kollektivanslutningen att framstå i ett modernt demokratiskt samhälle.

Konstitutionsutskottet uttalar starka förhoppningar att just den interna debatten inom socialdemokratin och Landsorganisationen skall leda till att kollektivanslutningen upphör frivilligt och det inom en nära framtid. Om så blir fallet är detta att hälsa med tillfredsställelse. Jag delar utskottets uppfattning att det finns vissa tecken som tyder på en utveckling i den riktningen.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som de moderata ledamöterna av konstitutionsutskottet denna gång inte har biträtt det motionskrav som föreligger om lagstiftning mot kollektivanslutning. Jag vill till herr Johansson i Trollhättan säga att det inte beror på, som han försökte göra gällande i sitt anförande, att vi har övergivit vår tidigare ståndpunkt. Om herr Johansson tror det kan han inte ha läst det särskilda yttrande som är fogat till konstitutionsutskottets betänkande. Där står det: "Vår principiella uppfattning i frågan står emellertid fast." Och vidare säger vi: "Skulle ej kollektivanslutningen genom beslut av dem som begagnar sig av detta system bringas att upphöra inom en nära framtid, bör frågan om lagstiftning ånyo övervägas."

Vi har en bestämd uppfattning i den här frågan, och vi är beredda att återkomma till kravet på lagstiftning, om frågan inte snart skulle få en positiv lösning. Vi har velat avvakta med hänsyn till den interna debatt som nu håller på att ta fart inom det socialdemokratiska partiet, men om icke detta skulle leda till resultat känner sig moderata samlingspartiet oförhindrat att ånyo i denna riksdag kräva att kollektivanslutning förbjuds i lag.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö lägger ut rökridåer här i kammaren, men de hindrar inte oss andra från att se att här har moderata samlingspartiet bytt ståndpunkt. Moderaterna har varje år begärt att vi skall få en lagstiftning mot kollektivanslutning. I år har de frångått detta och

uttalar förhoppningar om vad som skall ske – visserligen med ett hot bakom.

Det finns här tydligen en motsättning mellan herr Björck å ena sidan och herr Nordin å den andra, eftersom herr Nordin så klart lät förstå att han aldrig satt i fråga en lagstiftning på det här området och inte ens ville vara med om ett hot om sådan lagstiftning. Därmed har ju realiter herr Nordin kommit på samma ståndpunkt som vi socialdemokrater, nämligen att det är de fackliga organisationerna som skall bestämma härvidlag. Herr Björck har deltagit i flera debatter i denna fråga, men tydligen har han litet svårt att hålla samman fakta på området. Han talar hela tiden om LO, men LO beslutar ingenting här – det är de enskilda fackliga organisationerna som beslutar. Och herr Björck talar om tvångsanslutning när det finns en reservationsrätt.

För vår del har vi inte ett ögonblick skämts över det samband som finns mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen – tvärtom är vi stolta och glada över detta samband, och vi vill upphålla det. Men vi lämnar över till de enskilda fackliga organisationerna att själva bestämma formerna. Det skall inte riksdagen göra, och det skall inte heller det socialdemokratiska partiet göra, utan det är en angelägenhet för de fackliga organisationerna.

Vi redovisar öppet och klart vilka ekonomiska insatser detta innebär för vår del. Jag tvekar inte att säga att det räcker inte för socialdemokratin att få partistöd. Herr Björck uppehöll sig mycket länge vid vad partistödet betyder. Jag vill inte ett ögonblick förneka betydelsen av det, men låt mig ändå göra klart att det räcker inte för att finansiera verksamheten. Och vi tycker att det är bättre att öppet redovisa våra samband än att eventuellt få stöd från andra håll utan redovisning.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt är den här debatten lik de övriga debatter som vi haft i denna kammare om kollektivanslutningen, nämligen därigenom att man från socialdemokratiskt håll hellre talar om vad moderata samlingspartiet tycker och vad centern och folkpartiet tycker än diskuterar själva sakfrågan och försöker bemöta de argument mot kollektivanslutning som framförts och som riksdagen vid tre tillfällen under 1970-talet har ställt sig bakom.

Det är faktiskt på det sättet att vi inte har bytt ståndpunkt i moderata samlingspartiet. Det står alldeles klart i det särskilda yttrandet. Vi är beredda att ge socialdemokratin och Landsorganisationen – jag underströk i mitt anförande att det är de fackliga lokala organisationerna som beslutar – en chans att själva klara upp den här frågan. Men om det inte sker är det självfallet att kraven på hårdare åtgärder för att få slut på denna odemokratiska anslutningsmetod kommer att växa sig starkare och starkare, och då kommer kraven på lagstiftning måhända om ett antal år att möta ett bredare stöd än det har gjort hittills.

Jag tycker det är tråkigt att socialdemokraterna, och herr Johansson

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

i Trollhättan utgjorde inget undantag i sitt inlägg, fortfarande försöker skylla på de lokala, fackliga organisationerna. Det är väl ändå så, att de lokala organisationerna skulle respektera ett nej från socialdemokraterna att ta emot medlemmar som är kollektivt anslutna. Eller tror inte herr Johansson i Trollhättan att de lokala, fackliga organisationerna har så mycket respekt för ett beslut på en socialdemokratisk partikongress t. ex.?

Om jag gör mig skyldig till häleri vet herr Johansson i Trollhättan att jag naturligtvis blir straffad, trots att det inte är jag själv som begått det första brottet. Här är det inte fråga om brott i juridisk mening, men det är fråga om att man hela tiden säger att det är de andra som sysslar med det här, vi vet ingenting, vi känner ingenting till, vi är oskyldiga, låt dem göra som de vill. Men ansvaret ligger här hos den part som tar emot medlemmarna, nämligen det socialdemokratiska partiet.

Får jag till slut säga, herr talman, att det är bra att herr Johansson nu talar om att det ekonomiska stödet genom kollektivanslutningen betyder mycket för hans parti. Men tror inte herr Johansson att de människor som vill stödja hans parti skulle kunna göra det frivilligt, och inte drivas fram med piskan via kollektivanslutningen?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Ni kanske tycker att jag är något envis på en punkt, men jag har så svårt att uppfatta att man har samma ståndpunkt om man det ena året ivrar för lagstiftning och det andra avstyrker lagstiftning. Det betraktar jag som två skilda ståndpunkter, även om man sedan hotar att "om ni inte gör som vi vill så blir det lagstiftning". Det är ju borgerlig majoritet här i riksdagen, det finns en borgerlig regering, den kan lägga fram ett lagstiftningsförslag. Herr Björck kan ju ta ett samtal med moderaterna om att de förbereder en lagstiftning. Men det gör inte herr Björck. Herr Björck angriper bara kollektivanslutningen i kammaren.

Jag är naturligtvis tacksam för att herr Björck inte betecknar kollektivanslutningen som ett brott. Men får vi en lag som förbjuder den måste vi följa lagen, annars blir det ett brott. Då måste vi också skriva om Sveriges regeringsform som ger organisationsfrihet och följaktligen ger de fackliga organisationerna rätt att bestämma om de vill kollektivansluta sig eller inte.

Självfallet tar vi inom socialdemokratin emot alla som anmäler sig. När herr Björck talar om att det är piskan som driver in dem i det socialdemokratiska partiet, återstår det för honom att bevisa detta, eftersom det finns en reservationsrätt, vilken väl utnyttjas av herr Björcks partivänner som tillhör fackliga organisationer som har anslutit sig till det socialdemokratiska partiet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Hur den här piskan fungerar kommer säkert moderata representanter i denna kammare som är med i Landsorganisationen och som har ett fackligt förflutet att något senare i debatten kunna redovisa

på ett sätt som jag tror borde stämna åtminstone herr Johansson i Trollhättan till en smula eftertanke.

Men, herr Johansson, om allting nu är så bra och om det inte finns några problem, varför skulle det då ha startat en sådan intensiv debatt inom socialdemokratin och inom fackföreningsrörelsen? Varför skulle då de egna protestera? Varför skulle det skrivas artiklar och bildas opinion emot denna anslutningsform? Det är inte på det sättet att det är fråga om några onda politiska anslag från andra partier. Det är ju inom den stora rörelsen – herr Johanssons egen rörelse – som man reagerar mot detta. Faktum är också att det finns en hel del lokala fackliga organisationer som inte använder sig av denna metod, och de måste ha något skäl för detta. Vad är då skälet? Jo, det är – som ledamoten av denna kammare fröken Engman sade i en debatt för några år sedan – principiella skäl som gör att man inte vill använda sig av metoden. Just det – principiella skäl! Det inser man på en rad håll också inom den fackliga rörelsen.

När det nu bevisligen finns sådana principiella skäl tycker jag det vore rimligt att man inom det socialdemokratiska partiet tar konsekvenserna av detta och ser till att det inte finns utrymme för sådana här tveksamheter i fortsättningen.

Är kollektivanslutningen ett brott eller inte? Den är inte ett brott emot Sveriges lag, men jag och väldigt många med mig – inte minst människor som har råkat ut för kollektivanslutningen – uppfattar den som ett brott mot den politiska integriteten, och jag tycker att man gör det med all rätt. Att bli kollektivanslutet till ett politiskt parti, kanske utan att man vet om det, trots att man har en helt annan politisk uppfattning kan nämligen med rätta betecknas som ett brott mot vederbörandes politiska samvete. Jag tycker därför, herr Johansson i Trollhättan, att det är rimligt att socialdemokratin nu tar itu med dessa frågor på egen hand. Jag tror att socialdemokratin, om viljan finns, skall kunna klara av det. Men om det inte sker, då får man vara beredd på att opinionsbildningen mot detta system undan för undan kommer att tillta i styrka.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Johansson i Trollhättan anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Den debatt om kollektivanslutning till politiskt parti som nu äger rum är ingalunda ny. Den fanns redan i arbetarrörelsens brytningstid. Då gällde debatten kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet, och den ägde rum inom arbetarrörelsen. Debatten fördes då mellan dem som den berörde.

Den debatt om kollektivanslutning som förts i riksdagen är däremot ny. Det är nu fjärde gången den äger rum, och argumenten är varje gång desamma. Ingenting nytt har heller framkommit som skulle för-

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

ändra vänsterpartiet kommunisternas ställningstagande i denna fråga. Vi har alltid hävdats uppfattningen att medlemskap i ett politiskt parti skall ske med individuell anslutning och att den medlemssökande själv skall ta ställning till program och stadgar för det parti det gäller.

Från vpk:s sida har vi inte ändrat uppfattning, utan vi vidhåller vår tidigare ståndpunkt och föreslår därför att riksdagen ansluter sig till vårt yrkande och med avslag på motionen 1976/77:588 beslutar anta följande uttalande:

Det socialdemokratiska partiet tillämpar, genom att motta huvuddelen av sina medlemmar genom kollektiv anslutning, ett system för medlemsanslutning som strider mot demokratiska principer.

Fackföreningarnas uppgift är att tillvarata medlemmarnas intressen. Denna uppgift fylls bäst av en facklig rörelse som behåller en organisatorisk självständighet gentemot politiska partier. Underkastelse under partipolitiska hänsyn hämmar rörelsens aktionsförmåga. Att fackföreningsrörelsen i skilda lägen stöder politiska organisationer är både nödvändigt och riktigt, men det bör ske på basis av organisatorisk självständighet och på fackföreningsfolkets egna villkor. Enligt riksdagens uppfattning är kollektivanslutning till politiskt parti i princip inte försvarbar.

När borgerliga politiker går till angrepp mot kollektivanslutningen är det dock inte av omtanke om fackföreningsmedlemmarna. De borgerliga har inget emot kollektivanslutningen när de anser att den tjänar deras egna syften. Sålunda torde flertalet borgerliga riksdagsledamöter vara övertygade anhängare av den religiösa kollektivanslutning som f. n. påtvingas hela folket via statskyrkan.

Riksdagen har tidigare i fråga om kollektivanslutning till politiskt parti bl. a. uttalat att "nuvarande missförhållanden bör inte i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida" och samtidigt förutsatt "att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutningen skall visa sig vara möjligt att förmå det parti som tillämpar denna ordning att medverka till att kollektivanslutningen avskaffas, så att som partimedlem endast registreras personer, som individuellt begär inträde i partiet".

Det är beklagligt att det socialdemokratiska partiet inte respekterar riksdagens beslut och har vidtagit åtgärder för att avskaffa kollektivanslutningen. Härigenom underlättas de borgerliga partiernas agerande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det nu under överläggningen framställda yrkandet.

Herr TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det lär inte komma som någon överraskning för kamraren att vi i folkpartiet vidhåller vår bestämda kritik av kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Den kritiken har vi drivit i årtionden, och vi kommer att fortsätta att driva den tills denna ovärdiga form av medlemskap är avskaffad. Riksdagen har flera gånger uttalat

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

sig för att varje individ skall ha rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti. I år ansluter sig utskottet till tidigare gjorda uttalanden och riktar således en ny allvarlig maning till det socialdemokratiska partiet.

Vi vet att det förs en debatt inom den fackliga rörelsen och inom socialdemokratin, och vi sätter vår lit till att den debatten i en inte alltför avlägsen framtid kommer att utmynna i ett klart ställningstagande. Därför avvisar vi moderaternas tanke om lagstiftning – vi menar att det är socialdemokraternas egen sak att ta itu med denna odemokratiska och otidsenliga anslutningsform.

Vi vet också att man brukar försvara kollektivanslutningen genom en hänvisning till föreningars rätt att själva besluta om sina egna angelägenheter. Den rätten skall givetvis förbli orubbad. Men här handlar det inte om föreningens egna angelägenheter utan om medlemmarnas rätt att självständigt välja politiskt hemvist. Den rätten kan inga föreningsstadgar i världen ta ifrån dem. I ett demokratiskt samhälle måste var och en själv få bestämma om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket. Att fatta kollektiva beslut i sådana frågor och att besluta inte bara på de närvarandes vägnar utan också på de frånvarandes är en orimlighet, och lika orimligt är det att socialdemokratiska partiet accepterar medlemmar som på detta sätt ofrivilligt anslutits till partiet.

Herr Franzén sade att det inte hade kommit in något nytt i debatten. Jo, något nytt har kommit in. Genom en färsk statsvetenskaplig undersökning av professor Leif Lewin i Uppsala vet vi numera något om vidden av den opinion inom den fackliga rörelsen som vänder sig mot kollektivanslutningen. Lewin har frågat ungefär 2 000 LO-medlemmar i 50 olika avdelningar runt om i landet vad de anser om kollektivanslutningen. Det visar sig då att 64 % av medlemmarna anser att kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti, medan endast 36 % är av motsatt åsikt. Bland sektionsstyrelsemedlemmar är 52 % mot kollektivanslutningen och bland avdelningsstyrelsemedlemmar 56 %. Antalet tillfrågade på dessa båda nivåer är sammanlagt över 500. Endast på central nivå, där Lewin fått svar från 252 förtroendevalda, finns en majoritet för att bibehålla kollektivanslutningen, men även här är 33 % av de svarande kritiska.

Lewin har också undersökt de kollektivanslutna medlemmarnas partisympatier och reservationer. Bland 1 371 tillfrågade medlemmar i avdelningar som beslutat om kollektivanslutning visade det sig att endast 5 % reserverat sig. Men det var bara 61 % av intervjupersonerna som uppgav sig stödja det socialdemokratiska partiet. Av de medlemmar som inte reserverat sig och alltså var kollektivanslutna medlemmar i det socialdemokratiska partiet var det så mycket som 18 % som stödde ett annat parti än det socialdemokratiska. Om denna undersökning ger en korrekt bild av verkligheten – och det finns det all anledning att tro att den gör, med tanke på den teknik som använts och det stora urval

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

som tillfrågats – då förefaller det sannolikt att det bland de kollektivanslutna medlemmarna i det socialdemokratiska partiet finns väsentligt över 100 000 personer som inte stöder socialdemokratin. Låt mig citera Leif Lewins slutsats: "Kollektivanslutningen av fackföreningsavdelningar till det socialdemokratiska partiet fungerar i praktiken på ett sådant sätt, att det innebär ett brott mot den demokratiska principen om minoriteternas rättigheter."

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Som tidigare talare framhållit är det ju inte första gången som vi här i riksdagen diskuterar frågan om kollektivanslutning till politiskt parti. Beklagligtvis är det väl inte heller troligt att det kommer att bli den sista.

Från moderata samlingspartiets sida har vi hävdad att en väsentlig del av de mänskliga fri- och rättigheterna är att varje medborgare självständigt skall kunna bestämma, om han vill ansluta sig till ett politiskt parti. Denna uppfattning delas också av de övriga borgerliga partierna samt av vpk och förmodligen även av övriga kommunistpartier i och utanför riksdagen.

Det är därför litet underligt när herr Johansson i Trollhättan som gammal, tränad representant för konstitutionsutskottet nyss försökte hävda att alla demokratiska partier nu står på samma linje när det gäller kollektivanslutningen. Detta är ju en sammanblandning av teknik och materiellt innehåll. I det här betänkandet från konstitutionsutskottet har ingen krävt lagstiftning. Det är ju en himmelsvid skillnad mellan herr Johanssons och t. ex. mittpartiernas synpunkter på kollektivanslutningen. Herr Johansson sade, om jag inte hörde fel, att man inom det socialdemokratiska partiet är stolt över sambandet mellan facklig och politisk anslutning. Men det är precis det som alla de borgerliga partierna, inkl. vpk, har uttalat sig emot. Det centrala är väl innehållet i frågan. Där intar vi helt olika ståndpunkter och har så gjort ända sedan frågan aktualiserades.

Det intressanta är de siffror som herr Tarschys nyss nämnde men som jag inte skall upprepa. De bekräftar ju andra opinionsundersökningar, nämligen att hela 64 % av de LO-anslutna hade samma principiella uppfattning om kollektivanslutning till ett politiskt parti. Efter valet har också flera socialdemokratiska tidningar börjat ifrågasätta riktigheten av den politiska tvångsanslutningen.

Från det socialdemokratiska partiets sida har man egentligen endast kunnat åberopa ett enda argument för sin orimliga ståndpunkt, men det har i stället på papegojors vis ständigt upprepats. Argumentet återkommer även i den socialdemokratiska reservationen vid konstitutionsutskottets betänkande nr 27. Man säger att "det måste tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter". Men herr Tarschys har nyss utvecklat att det inte är fråga om sådana egna angelägenheter utan gäller de enskilda medborgarnas angelägenheter.

Det kan vara intressant att något titta på bakgrunden till denna nu heligförklarade tes.

När frågan år 1898 uppkom om att skapa en facklig topporganisation, Landsorganisationen, var man på ledande socialdemokratiskt håll mycket kritiskt för att inte säga negativt inställd. Så småningom accepterade man dock tanken, men endast under förutsättning att LO-medlemmarna kollektivt anslöts till socialdemokratiska partiet. På fackföreningshåll å andra sidan ansågs detta vara en icke godtagbar inblandning i den fackliga verksamheten, och flera fackförbund vägrade därför till en början att gå in i LO eller gjorde det under protest. När så småningom ett beslut om fackligt-politiskt samband i LO:s stadgar fattades var det två tredjedelar som röstade för medan en tredjedel av kongressombuden röstade mot ett sådant samband.

Oppositionen mot kollektivanslutning fortsatte inom LO, och vid kongressen år 1900 ströks bestämmelsen om kollektivanslutning. Med stor tveksamhet ersatte man den med ett uttalande om att LO skulle verka för anslutning till det socialdemokratiska partiet. Även denna bestämmelse mötte dock så stark kritik att LO vid sin kongress 1909 strök varje uttalande om kollektivanslutning. Sedan denna tid finns ingenting i LO:s stadgar rörande kollektivanslutning.

Däremot tog socialdemokratiska partiet vid sin kongress år 1908 upp frågan. Det skedde i den formen att man för arbetarkommunernas del – dessa är ju partiets lokalorganisationer – tog in en bestämmelse av innehåll att föreningar som erkände det socialdemokratiska partiets program och önskade ansluta sig till partiet kunde göra så, varvid dock de som hos föreningens styrelse skriftligen reserverade sig mot medlemskap i partiet skulle frånräknas.

Det intressanta i detta sammanhang är sålunda att LO:s egna stadgar och bestämmelser inte innehåller någonting om kollektivanslutning utan att fackföreningarna helt baserar sig på en annan organisations stadgar när man genomför tvångsanslutning. T. o. m. formerna härför har man slaviskt tagit utifrån när man kräver en skriftlig reservation. Det är ett ganska kraftigt svar på herr Johanssons i Trollhättan uttalanden om att detta är de fackliga organisationernas ensak.

Redan av detta skäl ter det sig närmast groteskt när man som stöd för kollektivanslutningen åberopar fackföreningarnas beslutanderätt i egna angelägenheter. Dessa angelägenheter har ju inte ens fått uttryck i de egna stadgarna.

Men på vilka andra sätt skulle beslut om kollektivanslutningen kunna betraktas som fackföreningens angelägenhet? Jag kan egentligen inte se någon annan förklaring än att de socialdemokratiska fackföreningsparterna anser att endast det socialdemokratiska partiet tar till vara de LO-anslutnas intressen. Det framgick också av herr Tarschys redogörelse för synpunkterna i dessa frågor att ju högre upp man kommer i LO-hierarkin, desto mer entusiastisk är man för tvångsanslutningen.

Denna uppfattning kommer mig att tänka på ett uttalande av Per Edvin

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti.
m. m.*

Sköld från 1948, då han var samordningsminister. När livsmedelskommissionens chef ansåg att vi borde stoppa importen av äpplen, därför att de svenska äpplena var goda nog åt det svenska folket, svarade Sköld: "Men tänk om vi skulle låta konsumenterna själva bestämma det." Och därvid blev det.

Vad de LO-anslutna beträffar vet vi både från opinionsundersökningarna och andra källor att åtminstone 30 % vid senaste valet röstade på andra partier än det socialdemokratiska. Räknas inte deras fri- och rättigheter?

Jo, säger man från socialdemokratiskt håll, de kan skriftligen reservera sig. Ja, men detta bryter ju ändå mot deras personliga rättigheter, eftersom de då tvingas avslöja åtminstone vilken politisk uppfattning de *inte* har. Men här kommer vi in på ett annat möjligt försvar för kollektivanslutningen. Om man reserverar sig, så gäller i åtskilliga fackföreningar – jag vågar inte säga om det är majoriteten – att vederbörande tvångsanslutne, även om han reserverar sig, ändå inte får tillbaka den årsavgift till det socialdemokratiska partiet som man tagit ut av honom. Den skall enligt beslut i stället "överföras till avdelningen studiekonto". Detta måste såvitt jag förstår betecknas som ren stöld från fackföreningens sida mot den enskilde. Hur kan man anse sig ha rätt att sedan en LO-ansluten sagt sig inte vilja tillhöra det socialdemokratiska partiet ändå ta ut en högre avgift av honom än som är fastställd i fackföreningens stadgar? Och hur många LO-medlemmar som har andra partisympatier än socialdemokratiska vågar reservera sig? På åtskilliga arbetsplatser – kanske de flesta – utsätts de i så fall för tråkning av både ombudsmän och kamrater. Och alla är inte hjältar.

Herr Johansson i Trollhättan säger nu att de fackliga organisationerna skall besluta: en enskild förening skall man inte träda i ämbetet. Men hur skulle det se ut om t. ex. Villaägarförbundet beslöt att alla dess medlemmar skulle anslutas till moderata samlingspartiet och Svenska jägareförbundet beslöt att dess medlemmar skulle anslutas till folkpartiet och någon var medlem i båda föreningarna? Hur skulle det se ut om den här principen knäsettes för andra än fackföreningsmedlemmar? Det är alltså en princip som inte går att upprätthålla. Det rör sig inte om föreningarnas rätt utan om den enskildes integritet och rätt *emot* föreningarna.

Ett av de mest betänkliga inslagen i kollektivanslutningen är att partiet inte har en aning om vilka personer som tillhör partiet genom kollektivanslutningen. Dess effekt är nämligen att kassören i vederbörande fackförening endast insänder en klumpsumma, ett antal kontingenter, avseende det antal LO-medlemmar som inte reserverat sig mot kollektivanslutningen. Vad innebär detta i praktiken? Jo, att det socialdemokratiska partiet inte vet vilka 70 % av partiets medlemmar är – för så många av partimedlemmarna är det som är kollektivanslutna. Självfallet kan de heller inte i denna egenskap få del av partiets material o. d. De är i själva verket partimedlemmar av lägre grad, vars enda uppgift är att betala till den socialdemokratiska partikassan.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

I längden måste denna situation allt klarare framstå som förödmjukande och ovärdig för både det socialdemokratiska partiet och de tvångsanslutna medlemmarna. Det borde därför inte behövas en lagstiftning i ett land som Sverige för att trygga en så grundläggande rättighet som den enskildes fria anslutning till politiska partier. Och det är möjligt att den uppfattning som råder i folkpartiet och centern att socialdemokraterna kommer att inse detta och dra konsekvenserna härav skall visa sig riktig.

Jag har för dagen inget yrkande. Det innebär dock ingalunda att vare sig jag eller moderata samlingspartiet, som nyss herr Björck i Nässjö framhållit, eller våra väljare ändrat uppfattning i sak. Vi anser fortfarande att omsorgen om den enskildes integritet motiverar ett införande, i grundlagens bestämmelser om fri- och rättigheter, av en bestämmelse om vars och ens frihet att själv bestämma om anslutningen till ett politiskt parti. Vi har emellertid accepterat att avvakta huruvida man under det här året kommer att ompröva frågan inom det socialdemokratiska partiet och att se om den förhoppning som centern och folkpartiet har kommer att visa sig riktig och om det socialdemokratiska partiet sålunda ändrar uppfattning.

Vi har alltså möjlighet att återkomma så småningom i den här frågan.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Sedan flera år tillbaka bekämpar kvinnorörelsen inte bara den ekonomiska exploateringen av kvinnorna utan också det sexuella förtrycket, såsom det kommer till uttryck bl. a. i den mer eller mindre öppna bordellverksamheten, s. k. porrklubbar, i s. k. herrtidningar och i porrtidningar.

Både den förra, socialdemokratiska regeringen och den nuvarande, borgerliga regeringen har uttalat sig för vad man kallar än jämlikhet, än jämställdhet mellan könen. Men när det gäller att gå till konkret aktion mot kvinnoförtrycket intar den borgerliga regeringen en lika tvekande hållning som den socialdemokratiska gjorde. Det senaste exemplet på detta är den behandling som vpk:s motion 1333 har fått av konstitutionsutskottet.

Vpk yrkar där på dels förbud i grundlagen mot att sprida kvinno-diskriminerande uppfattningar, dels instiftande av en särskild lag med förbud mot spridning av könsdiskriminerande text och bilder, även i reklam. Utskottets motivering för avslaget är att kommitté- och utredningsarbete med samma målsättning pågår. Vi hävdar att den kvinno-diskriminering som pågår är av så allvarlig karaktär att den fordrar omedelbara åtgärder.

Utskottet påpekar också – i det man refererar till en skrivelse från konsumentombudsmannen den 11 juni 1976 – att det f. n. saknas lagliga

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

möjligheter att – annat än i mycket begränsad utsträckning – ingripa mot reklam och annan marknadsföring som är diskriminerande med hänsyn till ras, kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung". Ja, herr talman, det är icke utan att man märker det, om man t. ex. studerar porrannonser i dagspressen!

Jag skall här citera några annonser ur dels Aftonbladet, dels Dagens Nyheter. Om mitt ordval är olämpligt beror det bara på att jag citerar – det är alltså sådant som är tillåtet enligt tryckfrihetsförordningen.

Citat ur Aftonbladet – det gäller porrfilmer: "Hemmafru och Målaren", "Våldtagen Oskuld", "Jungfrun i Malaga", "Nunnornas Heta Gruppsex", "Den Fräcka Grekiskan", "Nymfomanen i Stövlar", "Den Kåta Städskan", "Bondpigor på Kasernen", "Pippglada Bystflickor", "Frubyte hos Grannen", "Norrländskor i Stan", "Negern och Bystflickan".

Sedan citerar jag ur Dagens Nyheter: "Doktorn och Hemmafrun", "Neger-Joe och Blondinen", "Oskulden i Gamla Stan", "Mor, Dotter och Försäljaren", "Negrernas Beachparty", "Orgier på Negerklubben".

Det är alltså en diskriminering av kvinnor i de här annonserna. Hemmafruar och sexuellt oerfarna flickor anses tydligen särskilt sexuellt uppeggande. Dessutom diskrimineras särskilt lågavlönade och på annat sätt redan diskriminerade kvinnogrupper, såsom städskor och hembiträden, som då föraktfullt kallas bondpigor, samt invandrarkvinnor – alltså grekiskan i det här citat – samt kvinnor från Norrland. De svarta – eller afroamerikaner, som de själva med kraft hävdar är den rätta benämningen – kallas föraktfullt negrer.

Kvinnoförakt, rasism och förakt för folk från ekonomiskt hårt drabbade landsändar vävs alltså samman.

Jag skall göra ett citat från brottsbalken 16:8, som visar att detta inte är möjligt enligt lagen: "Den som offentligen eller eljest i uttalande eller annat meddelande som sprides bland allmänheten hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse, dömes för *hets mot folkgrupp*, till fängelse", osv. (Kurs. här.)

I sitt betänkande citerar också konstitutionsutskottet vad departementschefen anförde då det genom en ändring av tryckfrihetsförordningen gavs möjlighet att lagstifta mot reklam om tobak. Jag citerar: "De möjligheter till ingripande mot reklam i tryckt skrift i allmänhet som marknadsföringslagen redan erbjuder och som i övrigt kan anses föreligga står givetvis öppna också när det gäller reklam för varor som är skadliga eller olämpliga. Det kan emellertid sättas i fråga om det är möjligt att utan direkt stöd i TF ingripa med generella åtgärder mot reklam enbart av det skälet att den avser vissa slag av varor vars bruk av sociala eller liknande skäl inte bör främjas, såsom alkoholhaltiga drycker och tobaksvaror." Får jag fråga konstitutionsutskottets representanter: Är kvinnan alltså en vara av samma skadliga art som tobak eller alkohol, eftersom ni anför det här citatet som argument i en diskussion om kvinnodiskriminering? Är kvinnan då en skadlig vara, eller är hon en relativt

harmlös vara?

Att vårt parti vill ha förbud mot marknadsföring av det här slaget beror på att vi skarpt reagerar mot att kvinnan betecknas som en vara som alla andra på den kapitalistiska varumarknaden.

En av de största porrklubbarna i Stockholm, Sexorama, har länge haft en stående annons i bl. a. Dagens Nyheter – den har fått mera diskret utformning under de senaste månaderna – där man länge annonserade om nedsänkta pettingbrudar från taket, lesbisk show, rakade brudar, pettingbrudar på ditt eget bord, osv. Här är det tydligt att kvinnan betraktas just som en vara som man kan handskas med hur som helst, enligt slit-och-släng-principen.

Jag vill poängtera, herr talman, att den här förnedrande inställningen till en liten grupp kvinnor, som av ekonomiska skäl tvingas sälja sin kropp och därmed för framtiden förstör sina möjligheter till ett normalt kärleksliv, drabbar kvinnokönet i dess helhet.

Hur går detta ihop med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna? Borde inte grundlagens förbud mot hets mot folkgrupp utvidgas till att omfatta även kvinnorna? Och hur går allt detta ihop med den officiellt uttalade jämställdhetsfilosofin?

Floran av herrtidningar och rena porrtidningar präglas, trots sin föregivet öppna inställning till sex, av en puritansk och ångestladdad inställning till sexuellt samliv. Ibland har de en klart sadistisk inriktning. Sex med småflickor beskrivs med förkärlek. På illustrationerna med alla de här konstiga samlagen är mannen och kvinnan för det mesta inte helt avklädda utan så där lagom halvnakna, vilket avslöjar just en puritansk inställning. Både text och bilder vittnar om förakt inte bara för kvinnorna utan också för majoriteten av männen.

Jag är medveten om att när porren släpptes fri var det delvis en följd av den antipuritanska debatten under förra decenniet. Men företrädarna för den s. k. sexradikalismen har i en intervjuserie i Dagens Nyheter i december förra året tagit avstånd från den utformning som porren har fått. De har påpekat att de aldrig var medvetna om vilka mäktiga kommersiella intressen som till den grad skulle komma att exploatera människors otillfredsställda behov av sex och kärlek. Det är dessutom så – jag antar att det har framgått av mina exempel – att den nuvarande porrindustrin inte försöker avhjälpa människors ångest och puritanism, utan fastmer befäster och fördjupar dem.

Inom vpk är vi givetvis inte för en puritansk syn på sex och samlevnad. Vi är för en samlevnad som baseras på ömsesidig frihet, självständighet och aktning. Vi säger bestämt nej till kapitalets porrindustri.

Herr talman! I anslutning till vad jag anfört yrkar jag bifall till våra yrkanden i motionen 1976/77:1333 om

1. förbud i grundlagen mot spridande av diskriminerande uppfattningar om kvinnan,
2. särskild lag med förbud mot spridning av kvinnodiskriminerande text och bilder, även i reklam.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Det föregående anförandet visar vilka viktiga frågor som behandlas i det utskottsbetänkande som nu är föremål för kammarens prövning. Jag skall säga några ord om den fråga som berörs i reservationen från socialdemokraterna, nämligen kollektivanslutningen.

Jag beklagar att utskottet inte har tillstyrkt vår motion 1976/77:588 med krav på lagstiftning om förbud mot kollektivanslutning, men nu är det som det är. De uttalanden som utskottsmajoriteten har enat sig om är självklara för dem som vill ha frihet för den enskilda individen, och det är beklagligt att det tydligen inte är självklart för socialdemokraterna att man skall ha enskild frihet. Det innebär att socialdemokraterna än en gång har avslöjat sig i den här frågan.

Jag tillhör dem som har blivit kollektivanslutna – jag blev det för några år sedan, då jag redan var riksdagsman för moderata samlingspartiet – eftersom jag är medlem av en byggnadsfackförening, där ett representantskap på drygt 1 % av medlemmarna beslöt att ca 6 300 medlemmar skulle kollektivt anslutas till det socialdemokratiska partiet. Jag reserverade mig givetvis när jag fick reda på detta efter en tid. Men det intressanta är, precis som herr Siegbahn nämnde här, att den berörda socialdemokratiska partiorganisationen inte hade någon aning om att den hade fått mig som medlem, eftersom man bara hade fått betalt för ett antal människor i klump – man visste inga namn.

Herr Björck i Nässjö nämnde här tidigare att socialdemokraterna kan säga nej till kollektivanslutningen om man vill. Ja, det är så sant som det är sagt. Men socialdemokraterna vill tydligen inte, och det har herr Johansson i Trollhättan bekräftat i dag.

Jag har många gånger ställt frågan i de här debatterna om kollektivanslutningen – och jag ställer den än en gång till herr Johansson i Trollhättan i dag: Vad är det för fel om den enskilde själv får besluta sin partitillhörighet utan inblandning av andra? Herr Johansson i Trollhättan sade att socialdemokraterna inte skall avskaffa kollektivanslutningen. Det var ju ett klart besked, men det var ett mycket trist besked för alla oss som har hoppats att man skulle komma på andra tankar och verkligen slå vakt om individens frihet. Det var ett besked om att socialdemokraterna inte har något till övers för den enskildes rätt att själv bestämma vilket parti han skall tillhöra.

Socialdemokraternas partiordförande, Olof Palme, har ju för några dagar sedan fått ett amerikanskt pris, bl. a. för att han kämpat för skyddet av individuella rättigheter. Var finns den kampen i den här frågan? Jag tycker det är otillständigt att ta emot ett sådant pris när man är ordförande i ett parti, vars företrädare här i kammaren klart säger ut att man inte kommer att sluta med kollektivanslutningen. Det är en stor uppgift Olof Palme här har, om han skall leva upp till argumentet för att han skulle få det här priset, genom att avskaffa kollektivanslutningen till sitt parti och bygga upp partiet på individuellt medlemskap.

Det räcker inte med partistödét, säger herr Johansson i Trollhättan.

Socialdemokraterna trampar alltså på den enskildes frihet av krasst profitbegär. Det är avslöjande. Det visar hur ruttet principen med kollektivanslutning är.

Socialdemokraterna tänker alltså tydligen fortsätta med sina spekulationer och fiffla med fackföreningsmedlemmarnas partitillhörighet. Det är egentligen synd om socialdemokraterna – att de blir påtvingade medlemmar av fackföreningarna, att de har så svårt att få medlemmar på frivillig väg, och att man inte inser det odemokratiska i kollektivanslutningen.

Men tar socialdemokraterna emot kollektivanslutna bara från de fackliga organisationerna? Det är ju en intressant principfråga. Man säger att man skall fortsätta att ta emot medlemmar på detta sätt, man hävdar att den fackliga organisationen skall ha frihet att kollektivt ansluta medlemmar till socialdemokraterna men att den enskilde inte skall tillfrågas. Då kan vi fråga oss: Vad händer om andra organisationer än fackföreningar kommer på tanken att kollektivt ansluta sig? Herr Siegbahn var inne litet grand på den tanken, och jag har undrat över samma sak. Det kan gälla konsumtionsföreningar, hyresgästföreningar, villaägareföreningar, handikapporganisationer, nykterhetsorganisationer, frikyrkoförsamlingar, Röda kors-avdelningar, avdelningar av Svenska jägareförbundet, hembygdsföreningar, Djurens vänner. Skulle socialdemokraterna godta medlemmar i dessa föreningar som kollektivanslutna partimedlemmar, om vederbörande förening fattade beslut om kollektivanslutning till socialdemokraterna? Eller skulle ni godta kollektivt medlemskap i SAP, om det beslöts att t. ex. Föreningen för kanotidrott, Föreningen Svensk fjäderfäskötsel, Föräldrakooperativa föreningen för barnstuga i Orminge eller Föreningen S:t Sigfrids kyrkas vänner och liknande föreningar skulle ansluta sig? Man kan dra ut konsekvenserna hur långt som helst.

Håller man på de principer som herr Johansson i Trollhättan förespråkade, att den enskilda föreningen skall ha full frihet att själv besluta om den vill ansluta alla sina medlemmar till socialdemokratiska partiet, får man de här konsekvenserna, om det råkar vara tillräckligt många socialdemokrater i styrelsen för föreningen. Det kan gå så här. Kommer socialdemokraterna att fortsätta på den vägen och försöka kollektivansluta andra föreningars medlemmar än fackföreningars? Det är en väldigt otäck utveckling i så fall.

Jag beklagar som sagt att utskottet inte tillstyrkt motionen om lagstiftning mot den kollektivanslutning som socialdemokraterna tillämpar som nästan enda socialistiska parti i Europa. Kollektivanslutning förekommer i denna form bara i Sverige och Norge. Varför inte i andra länder? Varför är det så svårt att få socialdemokraterna att frivilligt ansluta sig till partiet i Sverige? Det är många frågor man kan ställa sig.

Men det viktigaste för oss och mig är att den enskilde själv skall besluta vilket parti han skall tillhöra. Det skall vi fortsätta att kämpa för i partiarbetet och ute i det fackliga arbetet. Vi skall inte blanda samman

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

politik och fackligt arbete. Vi skall hålla på den enskildes frihet att själv avgöra var han vill höra hemma.

Herr PETERSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Kollektivanslutning till ett politiskt parti är en skamfläck för ett land som försvarar demokratin. Jag frågar: Vad är det för demokrati när andra människor skall besluta över vilket politiskt parti jag skall tillhöra?

Jag vill också citera socialdemokraternas reservation, där det står att "det måste tillkomma fackliga organisationer att fatta beslut i egna angelägenheter". Det tycker jag också, men vad jag reagerar emot är att de fackliga organisationerna även fattar beslut i andras privata angelägenheter. Det måste ju vara min personliga angelägenhet att avgöra vilket politiskt parti jag skall tillhöra.

Jag är själv fackligt ansluten. Jag är chaufför och tillhör Handels avdelning 20. Den avdelningen är kollektivansluten till socialdemokratiska partiet, och det har alltid förvånat mig att socialdemokraterna på detta sätt emottar medlemmar.

Övriga partier får sina medlemmar på sitt partiprogram och sitt politiska agerande. Då tycker jag att det vore demokratiskt riktigt att socialdemokraterna använde samma metoder som övriga partier vid medlemsvärvning. Det kan inte vara rätt att fackföreningen skall sköta om socialdemokraternas medlemsvärvning. Det finns mycket fackligt arbete att utföra, och det är viktigare för oss arbetare att fackföreningen tar hand om våra problem än att den sysslar med medlemsvärvning. Det kan man överlåta åt socialdemokraterna att sköta själva.

Enligt pressuppgifter röstar ca 40 % av LO:s medlemmar borgerligt. Det är dessa 40 % som blir diskriminerade genom kollektivanslutningen. De blir infösta i ett parti som de inte sympatiserar med.

Det finns ju reservationsrätt, säger socialdemokraterna. Vidare säger de: Visst är det väl bra att vi har föreningsrätten, rätten att på möten fatta majoritetsbeslut. Då svarar jag: Valhemligheten är grundlagsskyddad. Det måste vara ett brott mot den lagen när jag tvingas reservera mig och därigenom deklarerar att jag inte sympatiserar med socialdemokraterna. Med föreningsrätten kan väl inte menas att människor på ett möte kan besluta över andra människors politiska inriktning, människor som inte ens är med på mötet. Tolkas föreningsrätten på det sättet bör den snarast ändras och få en mer demokratisk utformning, så att den skyddar den enskilde mot det övergrepp som kollektivanslutningen är.

Att det kan ha sina problem att vara aktiv inom fackföreningen om man öppet deklarerat annan politisk åsikt än den socialdemokratiska har jag egen erfarenhet av. Jag har nämligen varit fackklubbsordförande. Under ett politiskt torgmöte vid Slussen i valrörelsen 1973 blev jag angripen av några fackliga företrädare som vid upplysningen att jag var fackklubbsordförande i mindre vackra ordalag uttryckte sin förvåning

samtidigt som de konstaterade att det skulle jag inte vara länge till – det skulle de svara för.

En annan episod inträffade vid 1976 års val. Då hade vi en affisch mot kollektivanslutningen, undertecknad av 40 LO-anslutna moderater. En tid därefter fick en av undertecknarna motta ett brev från fackorganisationen där han fick en skarp varning för att han medverkat med sitt namn på affischen och uppmaning att offentligt dementera vad han ställt sig bakom. Vidare framhölls i brevet att han vid upprepad förseelse kunde riskera uteslutning ur fackföreningen.

Fackföreningarna tar ofta initiativ till aktioner mot diktaturländer där folk är politiskt förtryckta, för att återge dessa människor deras politiska frihet, och det tycker jag är bra gjort av fackföreningarna. Därför tycker jag att fackföreningarna skall låta den svenska arbetaren få ha friheten att själv bestämma sin politiska hemvist.

Till sist, herr talman, vill jag säga att mottot för fackligt arbete bör vara: Facklig solidaritet – politisk frihet.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det har ställts många frågor till mig. De har fått sitt svar redan i tidigare debatter. Men låt mig ändå sammanfatta mitt svar genom att ta upp ett nytt inslag i den här debatten, nämligen uttalandet av Per Edvin Sköld 1948. Fattade jag herr Siegbahn rätt menar han att Sköld yttrat att man skulle kunna lämna över åt konsumenterna att välja äpplen. Jag vill gärna instämma i det. Vore det inte klokt att i detta ords efterföljd lämna över åt dem som är med i de fackliga organisationerna ute i landet att avgöra de här frågorna?

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag vill direkt korrigera herr Johansson. Äpplen i den här liknelsen skall inte fattas som fackliga organisationer utan som enskilda LO-medlemmar – det tycker jag borde ha framgått. Vad jag ville säga med liknelsen var att det är de enskilda som skall besluta över sin politiska tillhörighet och icke de fackliga organisationerna.

Jag skulle vilja brodera litet grand på vad herr Åkerlind sade. Han frågade om socialdemokraterna som medlemmar skulle acceptera tvångsanslutna från t. ex. villaägareföreningar. Jag vill också fråga herr Johansson: Skulle ni tysta åse att villaägareföreningars medlemmar kollektivt anslöts till exempelvis moderata samlingspartiet? Skulle vi inte då få höra att det var ett intrång i enskilda människors rätt att ta ställning i politiska frågor? Det skulle säkerligen bli en tidningskampanj från socialdemokratiskt håll och en debatt i denna kammare som inte skulle stå den kampanj efter som nu pågår mot ert uppträdande i dessa frågor.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan sade att det har ställts många frågor till honom. Det var rätt. Han påstod att frågorna har fått svar

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

tidigare i debatten. Det var väl inte rätt? En av de frågor som jag ställde och som jag inte har fått svar på varken i år eller tidigare är när jag har ställt samma fråga är: Vad är det för fel att den enskilde själv får besluta om sin partitillhörighet?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det är självklart inget fel att den enskilde beslutar att politiskt ansluta sig till ett parti. Det är så det går till.

När jag gjorde jämförelsen med konsumenterna var jag fullt medveten om att det inte gällde de fackliga enheterna utan de enskilda personerna. I grund och botten är det de senare som fattar beslutet.

Om andra organisationer fattar beslutet att ansluta sig till socialdemokratin är de naturligtvis välkomna under förutsättning att de är socialdemokrater. Och första förutsättningen för att man vill ansluta sig till ett parti bör väl ändå vara att man gillar dess politik.

Därmed är debatten slut för mitt vidkommande.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att förutsättningen för anslutningen till det socialdemokratiska partiet är att de som vill ansluta sig är socialdemokrater. Går herr Johansson nu så långt är vi överens.

Herr Johansson sade också att det är inget fel att den enskilde själv beslutar sin partitillhörighet. Det är det svaret som jag ville ha. Om herr Johansson har den åsikten stämmer den inte med hans tidigare uttalande att partiet skall fortsätta med kollektivanslutningen. Då måste man sluta med den. Det går inte, herr Johansson, att sitta på två stolar samtidigt.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan lämnade i dag en för kollektivanslutningsdebatten i riksdagen alldeles ny uppgift. Han sade nämligen i sitt senaste inlägg att de människor som kollektivt ansluts till det socialdemokratiska partiet är välkomna under förutsättning att de är socialdemokrater. Det var det nya.

Vi fick för en tid sedan från det socialdemokratiska partiet uppgiften att ungefär tre fjärdedelar av totala antalet medlemmar i det partiet är kollektivt anslutna. Samtidigt vet vi att drygt en tredjedel av LO:s medlemmar röstar på ett annat parti än det socialdemokratiska. Detta betyder att det i dag finns ungefär 200 000 personer som är LO-medlemmar och som kollektivt har anslutits till det socialdemokratiska partiet men som röstar på ett annat parti. De har aldrig blivit tillfrågade om de över huvud taget vill vara med i något parti, inte heller i vilket parti de vill vara med.

Vi har tidigare här i riksdagen velat göra dessa uttalanden för att visa vår solidaritet med de hundratusentals LO-medlemmar som utan att ha

blivit tillfrågade har anslutits till det socialdemokratiska partiet. Vad Hil-
ding Johansson sade nu är alltså att de som inte är socialdemokrater,
ungefär 200 000 arbetare, inte är välkomna i det socialdemokratiska par-
tiet. Ändå ansluter ni dem utan att fråga dem.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Herr TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträf-
fande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

H e m s t ä l l a n

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av
herr Franzén under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades
den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fran-
zén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i
betänkandet nr 27 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Franzén under överläggningen
framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde rösträkning
verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav föl-
jande resultat:

Ja - 268
Nej - 16
Avstår - 21

M o t i v e r i n g e n

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels
den i reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl. anförda moti-
veringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande
ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes
och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner konstitutionsutskottets motive-
ring i betänkandet nr 27 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen av herr Johansson
i Trollhättan m. fl. anförda motiveringen.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kollektivanslutning
till politiskt parti,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 133
Avstår - 15

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1333 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Backberger begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1333.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Backberger begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 289
Nej - 16
Avstår - 3

§ 9 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1976/77:28 med förslag till ändring av tillägsbestämmelse i riksdagsordningen om motionsrätt med anledning av viss skrivelse från regeringen

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt avser utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1977/78 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Postverkets anslagsbehov

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100, bilaga 9 (kommunikationsdepartementet, s. 201–213) föreslagit riksdagen att till Posthus m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 124 900 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1976/77:117 av herr Ångström (fp) och fru Winther (fp), 1976/77:510 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c), 1976/77:514 av herrar Svanström (c) och Kindbom (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en översyn av planerade adressförändringar hos postverket genom Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) eller på annat sätt verkställdes med särskild hänsyn tagen till de kulturhistoriska värderingarna i sammanhanget.

1976/77:834 av herr Åkerlind (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att postverket inte skulle få rätt att dra in poststation eller postställe, om en majoritet av kunderna inom poststationsområdet uttalat sig mot en indragning.

1976/77:1180 av herr Glimnér (c) samt

1976/77:1207 av fru Tillander (c) och herr Olsson i Sundsvall (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Posthus m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 124 900 000 kr.,

2. att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1976/77:117,

b. avslå motionen 1976/77:510,

c. avslå motionen 1976/77:834,

d. avslå motionen 1976/77:1180,

3. att motionen 1976/77:514 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1207.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det tillhör numera inte det vanliga att jag ger mig upp i en debatt som rör ett enhälligt betänkande, även om det omfattar en sak som jag har motionerat om. Men när nu för andra året i följd trafikutskottet enligt min bedömning inte på allvar vill ta upp frågan om de kulturhistoriskt värdefulla ortnamnens bevarande i samband med postens hantering av adresseringsspörsmålen, har jag ändå dristat mig att ta kammarens tid i anspråk en aning.

Denna fråga har betydande likhet med en fråga, som de ledamöter som var med på den tiden väl kommer ihåg, nämligen frågan om ortnamnens kvarvarande i samband med fastighetsregisterreformen och detta registers förande på data. Vid det tillfället utvecklades i vårt land en kraftfull opinion för bevarande av dessa ortnamn. Denna kraftfulla

Onsdagen den
16 mars 1977.

*Postverkets
anslagsbehov*

opinion, som kom från hembygdsföreningar och mängder av till andra föreningar anslutna människor från hela landet, resulterade bl. a. i att ett enhälligt utskottsbetänkande med avslagsyrkande på vår motion vid den begärda voteringen erhöll endast tolv färre röster än majoritetsförslaget.

Ett sådant utslag av folkviljan i denna församling är otvetydigt mera sällan förekommande. Det föranledde jordbruksministern att tillkalla en snabbutredning, vilken under höstens lopp arbetade fram ett förslag som resulterade i ett principbeslut i riksdagen att alla kulturhistoriskt värdefulla ortnamn i samband med registerreformen skulle bevaras. Då kände vi hembygdsvänner och andra som hade agerat i denna fråga en betydande tillfredsställelse.

Det räcker emellertid inte med att ortnamnen finns i registerhandlingar och annat, utan de måste ständigt användas för att inte falla i glömska. Ett av de allra viktigaste användningsområdena är utan tvivel postadresserna. Posten har i sin rationaliseringsiver kommit fram till att det måste vara mycket enklare att bara syssla med nummer. Men människorna i vårt land vill av någon egendomlig anledning inte bli förvandlade till nummer. Från olika delar av vårt land har under de senaste månaderna och även under fjolåret kommit upprepade önskemål om och krav på att vi inom hembygdsrörelsen och på annat sätt skall arbeta för att postadresseringen i stället skall kunna medverka till ett bibehållande av ortnamnen och sockennamnen. Flera krav har rests på att adresserna skall omfatta namn, gårds- eller fastighetsnamn i kombination med sockennamn och därefter postanstalt försedd med postnummer.

Jag har naturligtvis respekt för att det är nödvändigt att göra vissa rationaliseringar, framför allt av sorteringshänsyn. Men med tanke på den betydande inlärningsverksamhet som gamla tiders posttjänstemän fick genomgå har jag väldigt svårt att förstå att man i dessa tider kan så undervärdera de nuvarande posttjänstemännen, inte minst lantbrevbärarna, att man tror att de inte skulle kunna klara en sortering och utdelning om man hejdar sig litet med postlådenummer och liknande.

Det man nu har kommit fram till är en försöksverksamhet, som också finns omnämnd i vår motion. Ute på landsbygden – vi motionärer diskuterar hela tiden förhållandena på landsbygden – skulle det alltså sättas nya namn på vägar, och efter dessa vägar skulle postabonnetterna förses med löpande nummer. På det sättet skulle sorteringen underlättas.

I min tidiga ungdom har jag tillfälligt prövat på lantbrevbärarens nog så slitsamma yrke, och jag har den uppfattningen att kombinationen gårdsnamn och sockennamn är väsentligt mera identifierande än ett aldrig så väl utvecklat nummersystem någonsin kan bli. Jag tror inte att riksdagens ledamöter skulle bli särskilt glada ifall talmannen, när han ger oss ordet, började beteckna oss med våra placeringsnummer i kammaren plus möjligen herr Carlsson, herr Svensson osv. Men om han säger t. ex. herr Carlsson i Vikmanshyttan då vet vi mycket väl vem det är fråga om.

Människorna försöker slå vakt om sin identitet, och den kan aldrig anges med ett kallt, okänsligt och opersonligt nummer, hur bra detta än passar in i datorns begränsade föreställningsvärld. Jag trodde att i den mån postverket behöver införa datasortering eller andra liknande sorteringsystem skulle detta innebära vidgade möjligheter för abonnenterna – där de vill, och det vill de i allmänhet – att begagna sina ortnamn, även om det blir mer än t. ex. 21 positioner.

Herr talman! Jag har nu mycket fritt, utan att anknyta till motionens ord, redogjort för de synpunkter som vi har velat föra fram för andra året i följd. Motionen utformades den här gången så att den skulle gå till kulturutskottet, men så blev det inte vid den fördelning av ärendena som skedde, utan den vandrade liksom fjolårets motion till trafikutskottet. Jag är övertygad om att trafikutskottet liksom andra utskott gör en allvarlig bedömning av de frågor som tas upp i motionerna, men jag beklagar att utskottet i det här fallet inte har inhämtat yttranden från de kulturvårdande organen i samhället utan enbart lyssnat på postverkets självklart mera affärsmässiga argumentering.

Ändå får väl utskottets skrivning betraktas som positiv. Utskottet förutsätter nämligen att det skall bli en sådan ordning vid den fortsatta översynen att kulturhistoriska synpunkter av det slag som aktualiserats i motionen skall tillgodoses i all den utsträckning som befinner praktiskt möjlig.

I motionen ville vi att de värderingar skulle beaktas som anförts av dialekt- och ortnamnsarkivens samt svenskt visarkiv – med den något dovt klingande förkortningen DOVA; ortnamnsarkiven är ju flera, och den centrala instansen har sammanslagits med svenskt visarkiv. Men även från olika delar av landet har organisationer och andra som företräder de kulturhistoriska synpunkterna hört av sig. Vi har i motionen redovisat vad Fornminnessällskapet Vikarvet har skrivit om försöket att i Bohuslän introducera rubricering av adresser med vägnamn – namn som inte finns nu utan som skall åsaättas vägarna – och dessutom nummer.

En sak som jag inte är säker på att trafikutskottet har blivit underrättat om av representanterna för posten är att posttjänstemän av olika grader ofta vill påtvinga abonnenterna de s. k. regler som man har för adressering. Min medmotionär har påtagliga personliga erfarenheter av att man från postverket har blivit ålagd att använda det av posten anvisade adresseringssystemet. Det är ju ett minimikrav att de konsumenter på den här sidan som vill slå vakt om sina gårds- och bynamn och även sockennamnen får rättighet att göra det utan att postverket skall ömsom hota och ömsom locka för att få in abonnenterna i den uniformerade adresseringen.

Herr talman! Här vore mycket ytterligare att säga, men jag skulle illa utnyttja alla års erfarenhet av riksdagsbehandlings i olika ämnen om jag nu ytterligare drog ut på mitt inledningsanförande i debatten. Jag beklagar att man inte heller i år har kommit fram till något annat resultat än ett yrkande om avslag på motionen. Naturligtvis är jag tacksam för

den positiva skrivningen i betänkandet, och vi motionärer skall återkomma så länge det finns ett allmänt opinionstryck ute bland allmänheten. Och ett sådant tryck, herr talman, försäkrar jag att det finns.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till den av herr Kindbom och mig väckta motionen 514.

I detta anförande instämde herrar Kindbom och Johnsson i Mölndal, fru Fredrikson samt herr Börjesson i Falköping (samtliga c).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har i motionen 834 tagit upp frågan om indragning av postanstalter.

Det är ju så att postverket fortsätter med indragning av postanstalter på landsbygden. Samtidigt byggs en del nya postanstalter i storstäderna. Från år 1973 har man börjat inrätta postställen med begränsad service som skall ersätta postanstalter i vissa fall. År 1975 indrogs 117 postanstalter, och år 1976 indrogs 59 postanstalter. Båda åren inrättades 6 nya postanstalter. Antalet inrättade postställen som skulle ersätta indragna postanstalter var år 1975 81 och 1976 15. Men fastän postställen som sagt började inrättas så sent som 1973 hade man redan 1976 kommit fram till indragning av ett postställe.

Indragningarna av postanstalter och postställen uppfattas ju av de människor som blir berörda mycket negativt. I så gott som samtliga fall då det skett indragningar har detta mötts av starka protester. I de trakter där jag bor i Roslagen, i östra Uppland, har vi upplevt det här åtskilliga gånger. Vi har flera fall som har aktualiserats tidigare, och vi har fall som nu är aktualiserade.

Man kan jämföra med vad som finns när det gäller postanstalter i Stockholm. Inom en radie av 3 km från det här huset finns det, om jag har räknat rätt, med den postanstalt vi har i riksdagshuset 41 postanstalter. Då kan man fråga sig varför det inte dras in postanstalter i storstäderna och i de större tätorterna. Jag bor själv i en tätort, där vi har mycket nära till postanstalten och bra ordnat på det viset. Anledningen till att man inte gör någonting sådant är väl helt enkelt den att det på de orterna är politiskt omöjligt, därför att det bor så mycket folk där. Protesterna skulle bli så starka. Men ute på landsbygden kan man säga till människorna att det blir så mycket bättre att få lantbrevbärare. I vissa fall kan det bli bättre, det vill jag inte förneka, men i väldigt många fall blir det sämre.

Utskottet skriver: "De försök med utökad service genom lantbrevbärare som tidigare påbörjats har också ytterligare utvidgats och verket har sålunda med ett stort antal kommuner tecknat avtal om social service genom lantbrevbärare. Servicen omfattar bl. a. hembesök hos äldre personer och distribution av varor samt boklåneförmedling." Det här låter bra. Men skulle lantbrevbärarna med sin stora arbetsbörda besöka alla människor som egentligen behöver service och skulle alla som behöver

service anmäla detta till lantbrevbäraren, skulle denne alldeles säkert komma med posten till de sista långt fram på nattkröken.

När det gäller Ljusterö i Stockholms län, där man diskuterar indragning av en poststation på norra Ljusterö, har pressombudsmannen på posten sagt att kontaktbesök och hembesök skall genomföras på kommunens önskan. Däremot kan man inte erbjuda fotvård, städning och annat. Det är klara besked. Men även om man undantar sådant, är jag helt säker på att skall man erbjuda allt annat som folk har behov av kommer inte brevberaren i första taget. Folk får sitta hemma och vänta, och människor får inte sin post förrän långt fram på kvällen.

Uppe i Lövestabruk i Uppsala län har det blivit starka protester med anledning av en postindragning. I protestskrivelsen heter det att Lövestabruk "balanserar på randen till en i det närmaste total utplåning av normalt samhällsliv ---. Hänsynstaganden, beräkningar och resultat vad beträffar sociala och ekonomiska effekter har inte omnämnts med ett ord i detta sammanhang."

Vidare skriver man: "En nedläggning av posten befördrar utarmningen av orten i ekonomiskt hänseende ---. Yrkesarbetande får svårt att passa lantbrevbärarens löder och måste åka till annan ort för att få postservice. En logisk följd blir att man då också använder andra orters övriga service i ökad utsträckning. En nedläggning ökar också risken för att i synnerhet de äldre blir mer isolerade ---." Så ser man på situationen där uppe.

När det gäller en annan station i Stockholms län, Vätö, aktualiserades en nedläggning för ett par år sedan, men där blev protesterna så våldsamma att postverket tvingades att låta stationen finnas kvar.

Nu är det aktuellt med nedläggning av en poststation i Syninge utanför Norrtälje. Här säger man att det är för få människor som hämtar sin post direkt på postanstalten. Därför måste man dra in den, trots att den med lantbrevbäringslinjerna betjänar ungefär 300 hushåll. Man säger att man kan spara 80 000 kr. om året, om man drar in poststationen. Ja, det kan ju diskuteras. Man har då såvitt jag kan förstå inte räknat in de ytterligare lokalkostnader och arbetskraftsbehov som uppkommer på den ort dit verksamheten centraliseras, i det här fallet Norrtälje. Tar man dessutom med de sociala konsekvenserna i beräkningen, blir det helt säkert en klar förlust.

Jag nämnde Ljusterö. På norra Ljusterö är det också aktuellt med en poststationsindragning. Vid ett informationstillfälle i mars 1976 sade en närvarande postdirektör: Jag tycker posten håller skärgården mest levande av alla instanser. - Då är man mör i munnen, när man träffar folk ute på fältet. Men i februari 1977 meddelades Ljusteröborna skriftligt regionförvaltningens beslut om indragning av poststationen Norra Ljusterö. En avdelningsdirektör vid postens centralförvaltning i Stockholm säger om detta:

"När det sedan gäller Ljusterö Norra, så kan man inte begära att stationen skall få vara kvar. Då med tanke på dess funktion. Ett postkontor i ett sånt här område bör ha minst 200 hushåll, som hämtar sin post

Ondsdagen den
16 mars 1977

*Postverkets
anslagsbehov*

direkt därifrån. Men här rör det sig om sju hushåll." Vidare säger han: "Jag har aldrig upplevt något liknande med detta motstånd under hela min postala tid."

Varför är det ett sådant motstånd? Det är väl inte bara från de sju som hämtar sin post direkt på poststationen. Nej, det är naturligtvis från allihop, som är helt övertygade om att de kommer att få sämre service – i vissa fall får de tre mil till poststationen vid en indragning.

För en bygd – särskilt när det gäller glesbygd och skärgård – är affär, skola och post ganska avgörande för om bygden skall leva vidare. Norrbottens län gjorde för några år sedan en enkätundersökning hos en del av sina invånare och frågade hur långt man ville acceptera att ha till närmaste granne resp. till poststation, till affär m. fl. serviceanordningar. En av de tillfrågade sade i enkätundersökningen att han kunde acceptera så mycket som 40 mil till närmaste granne. Men icke en enda av dem som tillfrågades ville ha mer än en mil till närmaste poststation, vilket är ganska betecknande – ändå är det väl på vissa håll ganska långt emellan dessa där uppe. Det blir i många fall en uppdelning i första klassens, andraklassens och tredjeklassens medborgare när det gäller postservicen.

Första klassens medborgare blir de som har tillgång till en postanstalt i tätorterna. De bor relativt nära denna och har god service. Till dem hör jag själv.

Andra klassens medborgare blir de som får lantbrevbäring. De får en relativt rimlig service, men i vissa fall kan tidpunkten när lantbrevbäraren kommer på dagen variera mellan två och tre timmar, bl. a. beroende på hur många sociala serviceuppgifter han behöver sköta men också beroende på trafikhinder, olika väderleksförhållanden, postmängden osv.

En kategori av tredje klassens medborgare har också börjat uppstå, t. ex. på Norra Gräsö, vid Örskär, där några fiskare får hämta sin post i en gammal fiskarbod, dit den slängts in av postverket, därför att detta inte har råd att låta brevbärlinjen gå ända fram.

Utskottet framhåller i betänkandet bl. a.:

"Med anledning av yrkandet om bibehållandet av de fasta postanstalterna vill utskottet ånyo kraftigt understryka vikten av att i förekommande fall behovet härav – ur regionala, näringsgeografiska och servicemässiga synpunkter – omsorgsfullt prövas. Skälig hänsyn måste även i övrigt tas till lokala önskemål om postverksamhetens organisation. Under erinran härom finner utskottet det nu såsom tidigare vara i hög grad angeläget att förbättringar i postverkets service inom landsbygds- och glesbygdsområdena i den riktning motionärerna angivit kommer till stånd även om detta medför kostnadsökningar för verkets del. Utskottet förutsätter också att verket, bl. a. i samband med den fortlöpande översynen av organisations- och servicefrågor m. m. med avseende på den regionala och lokala verksamheten, än mera beaktar behovet härav samt vidtar erforderliga åtgärder i angivet syfte. Vid handläggningen bör största möjliga hänsyn tas till synpunkter från vederbörande regionala och lokala myndigheter och andra intressenter."

Ja, det här är väldigt bra skrivet. Man understryker ånyo kraftigt. Nu som tidigare. Och förutsätter också att det här sker. Nu som tidigare.

Men vad händer under tiden? Det är vänliga skrivningar om att så här tycker vi att det skall vara – men vad bryr sig postverket om det? Man kommer ju ut till folk som den här postdirektören, som jag talade om tidigare, som säger: Jag tycker att posten håller skärgården mest levande av alla instanser. Men knappt ett år efteråt får alla postkunder inom det här området ett brev ifrån postverket om att nu skall stationen dras in. Man struntar bara helt enkelt i vad folk tycker. Man är vänlig när man talar till dem mellan fyra ögon, men sedan gör man precis som man vill. Och det tycks inte som om riksdagens uttalanden, vare sig de skett flera gånger tidigare eller inte, har någon betydelse.

Herr talman! Just därför att riksdagen helt enkelt måste säga ifrån i de här frågorna yrkar jag bifall till min motion 834.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få återkomma till herr Åkerlinds svartmålning av den postala verksamheten något senare.

I första hand skulle jag vilja säga några hyggliga ord till herr Svanström, som här var talesman för DOVA, alltså det organ som har att ägna hembygden det största intresset i kulturellt avseende. Det är en hedervärd uppgift, självfallet, som varmt måste omfattas av alla som är måna om sin hembygd, helt naturligt.

Herr Svanström var litet ledsen över att det var trafikutskottet och inte kulturutskottet som hade att behandla hans och hans medmotionärs motion. Men nu blir det på det viset därför att det är postverket som motionärerna närmast skjuter in sig på. Jag vågar säga, herr Svanström, att vi från utskottets sida har tagit mycket seriöst på den här uppgiften. Vi har haft företrädare för postverket uppe, som mycket ingående har lämnat redogörelse och svarat på alla de frågor som från utskottets ledamöter har ställts i anslutning till den här motionen. Och vi har kommit fram till att postverket verkligen bemödar sig om att tillgodose de synpunkter som framförts så långt som över huvud taget är möjligt.

I vissa områden där det inte förekommer gatunamn och husnummer används ortnamn, bynamn, sockennamn eller liknande utdelningsadress. Och den kan givetvis kompletteras med postlådenummer. Enligt de uppgifter vi har fått och som vi framhåller i vår skrivning möter det inget hinder att till egen utdelningsadress foga sockennamn eller annan områdesbeteckning. Men man skall ha klart för sig att det hela inte är så förfärligt enkelt. Det finns sockennamn med flera liknande beteckningar i de olika adresserna. Jag kan exemplifiera det med Bergum, som har Bergum Södergården, Olofstorp Södergården, Dansered Södergården och Kappered, också Södergården. För att kunna klara en hygglig postgång till människor som bor i samma socken och med samma sockennamn men med andra gårdsnamn är det helt enkelt nödvändigt för postverket att därtill foga en ny nummerserie för att postgången skall bli sådan

Onsdagen den
16 mars 1977

*Postverkets
anslagsbehov*

som abonnenterna önskar.

Nu tror jag nog att utskottet starkt har strukit under motionärernas synpunkter, och det framhöll också herr Svanström i sitt inlägg här. Vi utgår från att postverket i samarbete, kanske med DOVA, riksantikvarieämbetet eller annat organ, kommer fram till det förhållande som motionärerna önskar. Att inte motionärerna med herr Svanström i spetsen nu fick sin motion bifallen – vilket de givetvis hade hoppats på; så gör ju alla motionärer, även om det många gånger får stanna vid hoppet – hindrar inte, så som herr Svanström också framhöll, att de kommer igen med synpunkter som skulle kunna tillvarata hembygdens intresse och hembygdsnamnet på ett kanske bättre sätt än i den postala verksamheten f. n. Kvar står i alla fall det faktum att posten inte på något sätt saboterar detta intresse, utan att postverket försöker förena abonnenternas – postens kunders – intressen med ett rationellt system som ligger i tiden och som också postverket är mest betjänt av.

Som en sammanfattning skulle jag vilja säga till herr Svanström och hans medmotionärer att utskottet mycket välvilligt har tillmötesgått väsentliga synpunkter i motionen utan att därför kunna yrka bifall till densamma. Men herr Svanström får väl återkomma i ärendet ett annat år med kanske ännu bättre motiveringar än som framfördes i denna i och för sig mycket omfattande och intressanta motion till årets riksmöte.

Herr Åkerlind har – på nytt, höll jag på att säga med hänsyn till den förra debatten – med tjock svart färg skildrat en situation, som faktiskt inte finns i verkligheten, av postverkets service till de många människorna. Det är klart att postverket inte kan upprätthålla postanstalter överallt, utan att en postanstalt självfallet måste bygga på ett visst underlag. Finns inte det underlaget måste man ju försöka finna andra former. En av de mera framträdande formerna, som också är mycket omtyckt i vår glesbygd, är den service som lantbrevbärarna utövar. Detta är en giv som har slagit kolossalt bra och som gör att människorna i glesbygden nu bättre än någonsin tidigare får dagliga kontakter med omvärlden via postens service. När nu herr Åkerlind målar upp situationen så att det är 41 postanstalter på 3 kilometers radie, kan väl det vara riktigt i och för sig – det är väl ingenting som hindrar detta – men då är det också ett stort antal människor som skall betjänas av dessa olika postanstalter inom den radie som herr Åkerlind nämnde någonting om. Ett enigt utskott kan inte se annat än att postverket verkligen har bemödat sig om att hålla en service som ligger i linje med vad som kan krävas.

Mot denna bakgrund, herr talman, ber jag att beträffande de båda frågor som herr Svanström och herr Åkerlind har berört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag är litet förvånad över att få höra att jag skulle ha skildrat en situation som faktiskt inte finns i verkligheten. Jag har skildrat situationen sådan den är i verkligheten. Man behöver inte svartmåla

ett dugg för att säga det jag har sagt. Jag har talat om precis hur det är för de orter som jag nämnt: Vätö, Syninge, Ljusterö, Gräsö, Lövssta-
bruk.

Detta är sanningen. Vi skall dra fram den i ljuset. Vi skall inte blunda för den. Jag är förvånad över att en ledamot av trafikutskottet säger att jag talar om en situation som inte finns i verkligheten. Är man i trafikutskottet så okunnig om verkligheten, då är det ännu mer befogat med ett bifall till min motion, där det alltså hemställs "att riksdagen hos regeringen anhåller att postverket inte skall få rätt att dra in poststation eller postställe, om en majoritet av kunderna inom poststationsområdet uttalat sig mot en indragning".

Herr *LOTHIGIUS* (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i den här debatten, eftersom trafikutskottets ordförande väl har motiverat dess ställningstagande. Men när jag fick höra att min partivän herr Åkerlind skulle begära votering i kammaren i denna fråga började jag bli litet orolig. Herr Åkerlind läste nyss upp sitt yrkande, och jag tänker göra det ytterligare en gång. I herr Åkerlinds motion hemställs "att riksdagen hos regeringen anhåller att postverket inte skall få rätt att dra in poststation eller postställe, om en majoritet av kunderna inom poststationsområdet uttalat sig mot en indragning".

Kära kammarledamöter! Hur skulle det se ut i hela Sveriges land, där var och en givetvis försöker kämpa för sin del, om vi skulle följa en sådan motion? I och för sig låter det väldigt demokratiskt att postverket inte skulle få lägga ned en station när majoriteten av kunderna säger nej, men det är ju statsmakterna som betalar dessa poststationer. Vad är det för demokrati att andra skattebetalare skall tvingas bekosta en poststation med väldigt litet underlag – mindre än 200 kunder, kanske bara ett par tiotal – om kunderna säger att den skall vara kvar? Det är ingen logik i det resonemanget.

Jag har stor förståelse för herr Åkerlinds ömmande för glesbygden. Men vi som har upplevt lantbrevbäringens förtjänster vet vad den innebär. Vi är inte andra klassens folk, som herr Åkerlind säger, utan vi är i allmänhet i allra högsta grad tillfredsställda med den ordning som råder. Med lantbrevbäring får man posten hemburen ända in i köket. Människor som väntar en penningförsändelse – pensionspengar osv. – har en säkerhet i att de får pengarna levererade i hemmet. Det ligger till på köpet en extra säkerhet i att gamla människor på landsbygden – pensionärer och andra – får regelbundna besök av en lantbrevbärare, som vet hur de har det och kan vara till hjälp om någonting händer. Det är alltså en stor fördel med lantbrevbäringen. Det innebär en större säkerhet för allmänheten.

Därför får man inte dra de konsekvenserna på det sätt som herr Åker-

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ljudförstärkare på
telefonapparater*

lind gör. Jag förstår att herr Åkerlind inte har kunskap om hela denna situation men samtidigt känner starkt, naturligtvis, för en postservice som han tror är den riktiga och den rimliga.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1-2 b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 2 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 834 av herr Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 2 mom. 2 c röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 834.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	273
Nej	-	6
Avstår	-	24

M o m . 2 d

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 514 av herrar Svanström och Kindbom, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m . 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Ljudförstärkare på telefonapparater

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag lovar och försäkrar att jag inte skall tala alltför länge utan fatta mig mycket kort.

Jag har begärt ordet närmast därför att jag har väckt en motion, nr

43, i vilken jag hemställt att regeringen ger televerket i uppdrag att utreda de ekonomiska förutsättningarna för att förse telefonlurarna med ljudförstärkare. I motionen framhålles att man på sikt om möjligt borde förse landets samtliga telefonapparater med förstärkare. Självfallet skulle detta medföra betydande kostnader, och det är naturligtvis inte för dagen realistiskt, men jag tror att det i en framtid är möjligt.

När vi köper en radioapparat finner vi det självklart att den är försedd med volymförstärkare – att vi kan anpassa ljudet till den volym vi önskar. Det bör vara lika naturligt att kunna förstärka ljudet när vi använder vår telefon.

Herr talman! Vad jag är mycket konfunderad över är att utskottet säger att man räknar med att det skulle betyda en merkostnad på ca 50 % eller med andra ord 70 kr. per apparat att utrusta telefonapparaterna med ljudförstärkare. Jag betvivlar inte att dessa uppgifter kan vara riktiga, men jag tycker att kostnaden verkar en aning hög. Nog borde det vid massframställning kunna bli något billigare än 70 kr. att installera en ljudförstärkare.

Herr talman! Utskottet säger att undersökning pågår inom televerket om möjligheterna att erbjuda handikappade utrustning av detta slag mot enbart en engångsavgift; man talar om bidragsberättigad sådan. Det primära för mig är att de som på grund av grav hörselnedsättning är beroende av ljudförstärkare skall slippa att betala den merkostnad som det innebär att ha en sådan. Det är ett självklart rättvisekrav att man tar bort den prisskillnad som det här är fråga om. Det gäller relativt blygsamma belopp. En engångsavgift på 100 kr. kan i och för sig vara en betydande extrakostnad för exempelvis en pensionär. Däremot är en abonnemangsavgift om 3 kr. per kvartal en blygsam avgift. Jag vill inte använda ett så kraftigt ord att jag säger att det är diskriminerande, att hörselskadade skall behöva betala en extra avgift för sin telefon, men jag tycker att televerket borde kunna gå med på att skriva av åtminstone abonnemangsavgiften.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga plenitiden. Ett enhälligt utskott har avstyrkt motionen, och det båtar föga att då yrka bifall till densamma. Men jag vill starkt understryka att detta är en angelägen fråga för de människor som det gäller, de hörselskadade.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Statens järnvägars anslagsbehov

Regeringen hade (s. 238–266) föreslagit riksdagen att

Onsdagen den
16 mars 1977

*Statens järn-
vägars anslags-
behov*

1. statens järnvägar inom ramen 5 000 000 kr. fick träffa hyresköpsavtal med EUROFIMA,
2. till Järnvägar m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 672 400 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:112 av herrar Sellgren (fp) och Rejdneil (fp), vari hemställets att riksdagen gav regeringen till känna att möjligheterna borde tillvaratas för tillverkning – helt eller delvis – inom landet av de motorvagnar statens järnvägar avsåg att inköpa,

1976/77:210 av herr Wååg (s),

1976/77:804 av herrar tredje vice talmannen Eriksson (fp) och Johansson i Arvika (s),

1976/77:823 av fru Marklund m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade att anslaget under Statens järnvägar (Ny- och ombyggnad av järnvägslinjer) höjdes med 16,5 milj. kr.,

1976/77:832 av herrar Sörenson (s) och Rosqvist (s), samt

1976/77:1193 av herr Nilsson i Kalmar m. fl. (s), vari hemställets att riksdagen hos regeringen skulle anhänga

1. att regeringen lät utreda hur statens järnvägars beställningar av rullande järnvägsmateriel skulle kunna göras mera långsiktiga,

2. att regeringen lät undersöka möjligheterna att förlägga beställningen av rullande järnvägsmateriel inom landet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen medgav statens järnvägar att inom en ram om 5 000 000 kr. träffa hyresköpsavtal med EUROFIMA, .

2. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1976/77:823 till Järnvägar m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 672 400 000 kr.,

3. att motionen 1976/77:832 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,

4. att motionen 1976/77:804 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,

5. att motionerna 1976/77:112 och 1976/77:1193 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida,

6. att motionen 1976/77:210 inte föranledde någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Reservation hade avgivits

1. beträffande beställning av motorvagnar av herrar Mellqvist, Lindahl i Lidingsö, Hjorth, Hugosson, Rosqvist, Zachrisson och Östrand (samtliga s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna med anledning av motionerna 1976/77:112 och 1976/77:1193 anfört beträffande beställning av viss rullande materiel m. m.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande nr 12 behandlar under punkten 4 SJ:s anslagsbehov.

När det gäller anslagets storlek är utskottet enigt. Men från socialdemokratiskt håll har vi reserverat oss angående beställningen av viss rullande järnvägsmateriel. Det är en socialdemokratisk och en folkpartimotion som föranlett oss att göra en annan bedömning av SJ:s vagnbeställningar än utskottsmajoriteten.

På en stor del av det svenska järnvägsnätet körs det i dag på persontrafiksidan med motorvagnar och rälsbussar som är gamla och inte uppfyller nutida krav på komfort för resenären. Nu skall det beställas nya motorvagnar. Det är bra att förarbetena, som pågått några år, har kommit så långt. Behovet är angeläget.

Men såväl i den socialdemokratiska motionen som i folkpartimotionen har man mot bakgrund härav också framhållit möjligheten att förena motorvagnsbeställningen med ansträngningar att skapa ett bättre sysselsättningsläge för svensk verkstadsindustri, speciellt då den järnvägsmaterielinriktade industrin.

Det finns inte så många sådana speciella verkstäder. I utskottet har vi lyssnat på företrädare för det statliga Kalmar Verkstads AB och AB Hägglunds i Örnsköldsvik. Företrädarna för båda dessa industrier förklarade sig mycket intresserade av motorvagnsbeställningen. Båda har djupa svackor i sina orderbeläggningar från andra halvåret 1977. Båda ansåg sig gemensamt besitta kompetens, möjlighet och vilja att ta sig an motorvagnstillverkningen. De ville få möjlighet att medverka i motorvagnstillverkningen genom licensavtal med de utländska företag som SJ anlitar för att få fram lämplig vagnstyp. Men härför krävs en positiv attityd från beställaren, och det kan behövas visst ekonomiskt stöd från statens sida för att få en motorvagnsbeställning till Sverige. Ändå skulle detta inte behöva innebära någon försening av leveransen.

Den socialdemokratiska regeringen har vid tidigare tillfällen genom särskilt beslut fått SJ-beställningar – det här gällt lokbeställningar – utlagda vid industri som behövt objekt för att klara sysselsättningen. Vi pekar på detta i den socialdemokratiska reservationen och kräver att också den nuvarande regeringen genom särskilt beslut skapar förutsättningar för SJ att göra motorvagnsbeställning vid svensk industri.

Enligt upphandlingskungörelsen ankommer det på regeringen att göra de vidare bedömningar som erfordras för att statliga verk exempelvis av sysselsättningskäl skall göra avsteg från en strikt tillämpning av principen om affärsmässighet. Upphandlingsärenden som uppenbart är av väsentlig betydelse för sysselsättningen skall underställas regeringen. Därför menar vi socialdemokrater att regeringen skall ta ställning till den upphandlingen och därmed garantera att sysselsättningen vid berörd industri tryggas.

Men regeringen anser att kraven på sysselsättning och krav på affärsmässighet i möjligaste mån bör förenas och att SJ därför skall fullfölja

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

Statens järnvägars anslagsbehov

Statens järnvägars anslagsbehov

sina planer. Det har kommunikationsministern sagt som svar på en fråga härom i riksdagen. Detta innebär att SJ köper vagnar utomlands – de lär vara något billigare där – och att regeringen inte tar något initiativ självmant för att med de möjligheter som finns få beställningen till Sverige. Och inte heller utskottsmajoriteten, där även folkpartiet befinner sig, vill ta något initiativ. Man formulerar sig så att det är angeläget att möjligheterna för tillverkning av motorvagnar inom landet tillvaratas, men sedan blir det inte mer. Motionskraven, säger den borgerliga majoriteten, skall inte föranleda någon åtgärd från riksdagen.

Man kan då fråga: Vart tog folkpartiets krav vägen? De var väl underbyggda i motionen. Det fanns i den liksom i den socialdemokratiska motionen starka motiveringar – handelsbalansen, sysselsättningen, arbetsmarknadsläget, regionalpolitiska skäl. Men allt bara försvann. Vad som också fanns i folkpartimotionen liksom i den socialdemokratiska motionen, nämligen angelägenheten att bevara och utveckla det tekniska kunnandet på detta område, försvann likaledes. Centerpartiets och moderata samlingspartiets företrädare fick i utskottet ta över dessa frågor och avstyrkte. Då följde också folkpartiet med. Det är intressant att notera.

Vi skall här i landet ha en industri som tillverkar järnvägsmateriel. Men industrin och dess anställda måste då ges möjlighet att arbeta under rimliga förhållanden. Det krävs en långsiktig planering av SJ:s beställningar. Regeringen bör se till att en sådan planering kommer till stånd. Det anser vi socialdemokrater i trafikutskottet.

De borgerliga menar att enbart SJ:s planering räcker. Det gör den inte. SJ har en planering, men för att den skall hålla krävs att regeringen på sitt sätt medverkar till att man finner vägar för finansiering av beställningar av bl. a. rullande materiel på sådant sätt att ryckighet i beställningarna inte drabbar den industri som tillverkar materielen. Det statliga företaget Kalmar Verkstad är huvudproducent av rullande järnvägsmateriel i Sverige. I ett annat sammanhang har det enigt sagts angående verksamheten inom de statliga företagen att planeringsverksamheten måste byggas ut och att varje bolag bör ha en strategisk planering de närmaste tre–fem åren som anger de ramar inom vilka verksamheten skall bedrivas. Det är den uppföljningen som socialdemokraterna i trafikutskottet gör när vi här vill få till stånd en medverkan av regeringen i den långsiktiga planeringen. Men detta vill inte regeringspartiernas företrädare vara med om.

Som motivering för avslag på kraven om det nu aktuella motorvagnsbyggandet i Sverige anförs från borgerligt håll det anslag som AMS fått nyligen för tidigareläggning av vissa beställningar inom industrin. SJ skulle därvid få 82 milj. kr. Enligt uppgifter från SJ skall 15 miljoner härav användas för tidigareläggning av en personvagnsbeställning. Enligt ett svar av kommunikationsministern i riksdagen skulle detta sysselsättningsmässigt ersätta motorvagnsbeställningen och KVAB skulle då komma i fråga. Utskottsmajoriteten citerar kommunikationsministern

från riksdagen och säger att det är ett hundratal vagnar det rör sig om.

Nu är det så, att detta sade aldrig kommunikationsministern i riksdagen. Han sade att det är av största vikt att upprätthålla principen om affärsmässighet. Sedan skulle man i möjligaste mån förena detta med kraven på sysselsättningsstimulans. "100 nya personvagnar till SJ för uppemot ett par hundra miljoner kronor. Möjlighet att beställningen läggs hos Kalmar Verkstad. Det sade kommunikationsministern i dag i riksdagen." Det var ingressen till ett pressmeddelande som sändes ut samtidigt som svaret gavs i riksdagen. Men detta sade aldrig kommunikationsministern i svaret på frågan. Herr talman! Utskottsmajoritetens yttrande bygger på ingressen till ett i och för sig skickligt utformat pressmeddelande, undertecknat av informationssekreteraren Lennart O. Andersson.

Herr talman! Jag vill fråga: Tillgodoses kravet på långsiktig trygghet för de anställda därigenom? Det gör det inte. Här behövs bättre utgångspunkter. Det behövs också bättre utgångspunkter för förhoppningar om fortsatt upprustning av järnvägsnät och vagnmateriel.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen I i trafikutskottets betänkande nr 12.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Insikten om att inlandsbanan behöver upprustas och att detta är av stor betydelse i en regionalpolitisk satsning är numera väl förankrad i riksdagen. Det beslut som här togs 1974 om en upprustning av inlandsbanan är en viktig åtgärd för att utveckla Norrlands inland.

Mot den bakgrunden är det angeläget att det ingångsatta upprustningsarbetet kan ske i snabbast möjliga takt. Under föregående år fick SJ ett anslag på 11 milj. kr. för ändamålet. Nu menar man från SJ:s sida att upprustningen fordrar investeringar både i fasta anläggningar och i rullande materiel och man beräknar ett medelsbehov på 27,5 milj. kr. för fortsättning av den upprustning som har inletts. Att inte tillmötesgå statens järnvägars begäran måste innebära att riksdagen försvårar genomförandet av det beslut man själv har fattat när det gäller inlandsbanan.

Befolkningen längs inlandsbanan har genom åren utvecklat en stark aktivitet kring kravet att inlandsbanan skall bevaras och förbättras. Det har t. ex. växt upp aktionsgrupper som har stöd från stora befolkningsgrupper – i de politiska partierna, i skolorna, i fackföreningarna, bland kommunalmännen och bland köpmännen. Det finns också en facklig kommitté för banans bevarande, den s. k. Järnvägsmännens samarbetskommitté för inlandsbanan. I de kommuner som berörs av banan, från Kristinehamn i söder till Gällivare i norr, har man i olika sammanhang diskuterat vad man kan göra för att på ett bättre sätt utnyttja banan.

Om man utgår från att inlandsbanan bör ha en framtid – och det bör man ju här i riksdagen eftersom det finns ett beslut om upprustning av den – så måste man tillmötesgå de krav som har framkommit under den lokala aktiviteten och som baseras på en realistisk grund för en

Onsdagen den
16 mars 1977

*Statens järn-
vägars anslags-
behov*

utveckling av banan och trafiken på denna. Det man kräver är åtgärder som utan tvivel är helt nödvändiga om banan fortsättningsvis skall kunna spela en roll. Men det rör sig samtidigt om åtgärder som skulle kunna vidtas inom relativt kort tid och även samhällsekonomiskt försvaras.

I de lokala aktionerna har man också starkt betonat behovet av fler arbetstillfällen i de bygder som berörs. Det är inte obekant för någon i denna kammare hur arbetslöshetsläget är i dessa inlandsdelar. En ökad satsning på upprustning av inlandsbanan skulle ge jobb åt banarbetare, entreprenörer osv. När företrädare för Västerbottens landsting för en tid sedan uppvaktade arbetsmarknadsdepartementet och redogjorde för sysselsättningsläget i länet, påpekades också att anslag till inlandsbanans upprustning skulle ge behövlig sysselsättning.

Trafikutskottets skrivning tar jag i och för sig som ett uttryck för den positiva syn som utvecklats i riksdagen beträffande inlandsbanan. Men hänvisningarna till SJ:s möjligheter att disponera medel för det fortsatta arbetet utan att få ett direkt anslag beviljat är inte tillfredsställande. På det sättet kan endast marginella medel åstadkommas. Det måste vara riktigare att genom att tillmötesgå SJ:s anslagsäskande ge möjlighet till en effektiv planering för upprustningen och utbyggnaden. En etappplanering är nödvändig för att inte upprustningen skall ske i en oacceptabelt långsam takt. Med endast 11 milj. kr. årligen skulle det ta 100 år att uppnå den önskade standarden på banan, om man ser till de kostnadsberäkningar som SJ har presenterat. Högre ambitioner än så måste väl riksdagen ha haft när man beslutade om upprustningen.

Förslaget i vår motion om en höjning av anslaget i budgetpropositionen under C. Statens järnvägar med 16,5 milj. kr. är motiverat mot bakgrunden av riksdagens tidigare beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Det har länge funnits ett behov av att förnya våra motorvagnar – eller vad vi i dagligt tal kallar rälsbussar – inom SJ. De nuvarande motorvagnarna är gamla och uppfyller inte på långt när dagens behov av reskomfort ens för kortare avstånd. Många tecken tyder också på att vagnarna är närmast utslitna och borde utangeras.

Tyvärr har emellertid SJ tidigare inte visat något större intresse av att successivt förbättra vagnbeståndet. En tänkbar policy från SJ:s sida hade varit att minska antalet rälsbussar i takt med nedläggning av persontrafiken på ett antal trafiksvaga bandelar. Därmed skulle man lösa två frågor på en gång. Både rälsbussarna och viss olönsam persontrafik skulle försvinna.

I samband med behandlingen av 1974 års budget beslöt riksdagen med anledning av olika motioner, där särskilt i en partimotion från folkpartiet kravet på nya motorvagnar ställdes, att höja SJ:s investeringsanslag med 30 milj. kr. Utskottet fann det angeläget att ökade medel ställdes till SJ:s förfogande för investeringar i bl. a. rullande materiel, inte minst

med tanke på de sysselsättningsskapande effekter detta skulle få i landet. Utskottet förutsatte alltså att beställningarna kom svenska företag till godo. Det finns här anledning att notera – inte minst med hänsyn till herr Rosqvists referat – att den socialdemokratiska regeringen inte gjorde några insatser i den riktningen, åtminstone inte vad motorvagnarna beträffar. Det är först nu som inköp blivit aktuella.

Statens järnvägar avser nu att inköpa 100 motorvagnar av utländsk typ. När detta antligen sker, vill jag för de svenska resenärernas skull – även för de utländska som kommer till Sverige – uttala den förhoppningen att man väljer en motorvagnstyp som i fråga om teknisk utrustning och standard i övrigt är av modernaste slag. Jag förutsätter också att vagnarna med hänsyn till de prov som gjorts klarar de mycket skilda klimatförhållandena i vårt land.

I anslutning till denna affär har ett antal motioner väckts vid årets riksdag. Däribland står jag och herr Rejdnell bakom den motion, vari vi föreslår att regeringen tar till vara möjligheterna att helt eller delvis tillverka motorvagnarna i Sverige. Det bör kunna ske genom någon form av licenstillverkning. Från socialdemokratiskt håll har man uttalat en mer modest begäran att möjligheterna för tillverkning i Sverige utreds. Jag är medveten om att riksdagen inte har tillräckligt underlag för att direkt besluta om en svensk tillverkning. Därtill krävs bl. a. uppgift om eventuella kostnadsfördyringar genom ett sådant förfarande.

Motionen 112 av mig och herr Rejdnell skrevs i ett skede då liksom nu den långt utdragna lågkonjunkturen satte kraftiga spår i företagens orderportföljer. Vi var väl medvetna om att de företag som kan komma i fråga vid en sådan här produktion skulle ha behov av förstärkning i sin sysselsättning, när den för svenska förhållanden stora beställningen av motorvagnar skulle kunna komma i produktion. Herr Rosqvist har redan nämnt dessa företag, nämligen Kalmar Verkstad AB samt AB Hägglund & Söner i Örnsköldsvik.

Sverige har tradition och yrkeskunnande när det gäller byggande av rullande järnvägsmateriel. Även om en del materiel som tillverkas här i landet går på export är vi dock inte så stora att vi kan konkurrera på hela bredden av lok- och vagnmateriel med de stora företagen i utlandet. Därför är det naturligt att de aktuella motorvagnarna beställs i utlandet. Men det är känt och vanligt att man genom avtal främst i samband med köpet lägger ut tillverkningen på ett företag i köparlandet. Färdigprojekterade och utprovade vagnar i Tyskland eller Italien kan alltså med fördel tillverkas i Sverige. Därigenom vidmakthåller man ett värdefullt kunnande på området. Detta måste ha sitt värde, inte minst i samband med intrimning av och garantireparationer på de 100 motorvagnarna.

Från upphandlingssynpunkt finns det heller inga formella hinder att handla på det här sättet. Regeringen kan medge avsteg från riktlinjerna för den statliga upphandlingen när särskilda skäl föreligger. Dagens svåra sysselsättningsläge är ett sådant skäl. Regeringen har nyligen – efter mo-

tionsavlämnandet – beslutat om omfattande åtgärder i syfte att stimulera sysselsättningen i vårt land. Däri ingår bl. a. 82 milj. kr. som ram för beställning av järnvägsmateriel till SJ. Avsikten är att en del av beloppet avsätts för tidigarebeställning av ett stort antal personvagnar.

I utskottsbetänkandet refereras ett frågesvar i riksdagen av kommunikationsministern, där han redogör för regeringens syn på dessa frågor. Av svaret att döma är regeringen angelägen om att trygga sysselsättningen inom berörd industrigren. Tidigareläggning av beställningen av personvagnar är givetvis ett uttryck för detta. Även i fråga om motorvagnarna ansåg kommunikationsministern i sitt svar att valet av en utländsk motorvagnstyp inte behöver innebära att svensk tillverkning är utesluten. Som jag ser det är detta en riktig bedömning. Även utskottet understryker detta i sitt betänkande.

Något mer svårbedömt är kommunikationsministerns uttalande att SJ bör fullfölja upphandlingen av motorvagnar samtidigt som man gör en rejäl satsning på tillverkning av nykonstruerade personvagnar i Sverige. Efter vad jag erfarit utesluter inte de båda åtgärderna varandra. Beställningarna av motorvagnar och personvagnar kommer in i ett sådant tidskede att de båda kan fullföljas i Sverige.

Däremot finns det en rad andra faktorer som närmare behöver klargöras innan man helt kategoriskt kan kräva att tillverkningen av motorvagnar sker i Sverige. Främst gäller detta de ekonomiska aspekterna. Om ett licensförfarande skulle medföra en kraftig fördyring, så kan denna visserligen försvaras med att större delen av ett statligt tillskott skulle komma samhället till godo genom skatter, ökad köpkraft och liknande, men en sådan bedömning bör göras av regeringen och inte av riksdagen.

Utskottet har i sin skrivning funnit de åtgärder kommunikationsministern förordat tillfredsställande – härigenom ökar ju produktionen och därmed sysselsättningen i landet. Men samtidigt gör utskottet en entydig markering att det vid det slutliga ställningstagandet är angeläget att möjligheterna för tillverkning – helt eller delvis – inom landet av motorvagnarna tillvaratas. Detta är exakt vad vi motionärer sagt i vår motion. Med hänsyn till de begränsningar i underlaget som jag tidigare redovisat kan riksdagen inte gå längre i frågan. Med det uttalandet förutsätts ett övervägande inom regeringen.

Vi är alltså i sak eniga i utskottet. Ändå har socialdemokraterna reserverat sig, och det är en klar attitydförändring från deras sida i förhållande till deras tidigare agerande i utskottet när det var ett annat maktförhållande i landet.

Herr Rosqvist gör en felaktig bedömning av hur ärendet har handlagts i utskottet. Han säger att jag skulle på något sätt ha fösts undan av moderater och centerpartister, men herr Rosqvist är medveten om att det var jag som förde talan i den här frågan i utskottet. Motionen har fått en bra behandling, och utskottet har uttalat sig precis i motionärernas syfte. Dessutom har det här sättet att behandla motionen varit praxis

även tidigare när man inte haft mera underlag än vad utskottet haft den här gången.

Jag tycker att det i och för sig är en märklig situation att den socialdemokratiska gruppen reserverat sig, men tydligen finns det behov av en markering från socialdemokraternas sida. Det intressanta är nämligen att i den socialdemokratiska motionen föreslås endast att regeringen låter undersöka möjligheterna att förlägga beställningarna av rullande järnvägsmateriel inom landet. Där nämns inte ens motorvagnarna i klämmen. Med en så timid begäran i socialdemokraternas motion ter sig utskottets skrivning i starkaste laget – den skrivningen har sin grund i vår motion.

Herr talman! Med det klara uttalande som utskottet har gjort i frågan har enligt min mening och enligt tidigare riksdagspraxis motionernas syfte tillgodosetts. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på reservationen I.

I detta anförande instämde herr Rejdnell (fp).

Herr ROSQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sellgren konstaterar att det motionskrav som fanns från socialdemokratiskt håll var mera modest än det krav som kom från folkpartiet. Jag tog i mitt anförande upp folkpartiets krav, och jag sade att det var en mycket stark och bra motivering som folkpartiet anförde. Vi ansluter oss till den motiveringen och till kravet i folkpartiets motion, och vi ansluter oss även till det socialdemokratiska förslaget, därför att de båda förslagen går hand i hand.

Vidare säger herr Sellgren att folkpartiet har visst inte retirerat i denna fråga, utan man har fått sina synpunkter tillgodosedda. Men i klämmen på utskottsbetänkandet, herr Sellgren, föreslås det att riksdagen skall avslå den motion som herr Sellgren nämner. Man yrkar avslag på både den socialdemokratiska och den folkpartistiska motionen.

Herr Sellgren refererade också något till utskottsbetänkandet och till de uttalanden som gjorts från regeringens sida i denna fråga. Ja, herr Sellgren, det blev en väldigt egendomlig situation genom att det som sades här i riksdagen inte överensstämde med det pressmeddelande som skickades ut om vad som skulle ha sagts. Därigenom blev kanske både den ene och den andre litet konfunderad när man läste vad regeringen hade för planer i denna fråga.

Men om man tar protokollet från överläggningen här i kammaren och ser vad som har lovats, så finner man att det inte är så särskilt mycket att hålla i när det börjar blåsa, herr Sellgren. Det har inte sagts att det gäller ett hundratal vagnar till Kalmar Verkstad. Vissa tidningar på den borgerliga kanten slog upp detta mycket stort, att nu var det klart med sysselsättningen och nu var sysselsättningen tryggad därför att det skulle byggas 100 vagnar vid Kalmar Verkstad. Det har tydligen också utskottsmajoriteten gått på, men det har som sagt aldrig nämnts i denna kammare.

Det är fråga om ett pressmeddelande, undertecknat av en informationssekreterare i kommunikationsdepartementet.

Vilket är sanning, vad är det som gäller?

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Hela tiden för herr Rosqvist ett resonemang som vi inte är vana vid i den här kammaren sedan tidigare.

Ett uttalande från utskottets sida om vad regeringen bör göra vid handläggningen av en sådan här fråga är en meningsyttring som regeringen inte kommer undan. Att utskottet inte har ett fullständigt underlag för att kunna göra en klar skrivning, en beställning, leder ju till att utskottet föreslår att motionerna inte föranleder någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Det är en nyansskillnad i förhållande till ett yrkande om att motionerna skall avslås, men herr Rosqvist måste i hela sin profilering använda uttrycket avslag för att markera att ni har ett längre gående krav. I sak är vi fullt eniga, och med hänvisning till vårt tidigare sätt att arbeta i riksdagen hävdar jag att det här är den framgångslinje för motionsyrkandena som vi brukar driva i detta hus.

Jag vill också något kommentera vad herr Rosqvist säger om uttalandena i tidningspressen. Är det detta som styr vårt arbete i riksdagen? Enligt mitt sätt att se arbetar vi på saklig och politisk grund här i riksdagen och inte efter det som tidningspressen skriver.

Herr ROSQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag refererar till ett pressmeddelande därför att utskottsmajoriteten till viss del byggt sitt betänkande på detta pressmeddelande och vad det innehåller. Om sedan utskottsmajoritetens betänkande är sakligt eller inte, det beror ju helt på sanningshalten i de två uttalanden som gjorts.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsbetänkandet bygger i första hand på det frågesvar som kommunikationsministern lämnade här i riksdagen och inte på ett pressmeddelande.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Rosqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Artigheten kräver kanske att fru Marklund får ett svar om inlandsbanan och de investeringar som vänsterpartiet kommunisterna föreslagit.

Jag vill påminna fru Marklund om att det föregående år beviljades 11 milj. kr. för inlandsbanan. Att det i årets petita talas om en lika stor medelsanvisning betyder inte att beloppet är fixerat till 11 milj. kr., utan att det kan bli mer pengar med hänsyn till penningvärdeförsämring

och annat. Dessutom har SJ investeringsmedel på 100 milj. kr., som SJ, om SJ själv vill det, bl. a. kan använda för en väsentlig upprustning av inlandsbanan redan under det kommande budgetåret.

Från vårt håll är vi alltså intresserade av, och det är vi eniga om, att det blir en successiv utbyggnad av inlandsbanan i den takt som är möjlig. Detta är ju ett bevis på att man tagit saken under sina vingars skugga och se till att inlandsbanan kommer att successivt förbättras.

Sedan bara några ord till herr Rosqvist. Han vill mer eller mindre tvinga regeringen att göra en svensk upphandling oberoende av vad dessa motorvagnar kostar utomlands, oberoende av om vi har kapacitet att göra dem i Sverige över huvud taget, oberoende av att leveranserna kan försenas, oberoende av vad det skulle kosta SJ att bryta förhandlingarna med utländska företag, eller innan man vet hur bunden man är av underhandlingar, oberoende av att regeringen redan gått i författning om att fylla Kalmar Verkstads AB:s orderportfölj, så att sysselsättningen blir säkrad för år framöver. Detta innebär, ärade kammarledamöter, att Kalmar Verkstads AB i praktiken har en beställning på minst 100 vagnar, vilket som sagt fyller företagets orderportfölj för lång tid framöver.

Socialdemokraterna var inte särskilt förutseende under den tid de hade regeringsmakten. Förra året avstyrkte de sålunda de borgerliga partiernas krav på en ökning av anslaget till rullande materiel med 30 milj. kr., vilket skulle ha inneburit en möjlighet för Kalmar Verkstads AB att få sådana pengar. Då fanns det också anledning att från sysselsättnings-synpunkt slå vakt om Kalmar Verkstads AB. Dessutom hade både centern och folkpartiet redan tidigare år föreslagit en höjning av anslaget till rullande materiel samtidigt, som moderata samlingspartiet sagt sig vara berett att acceptera detta i samband med tilläggspropositionen, under förutsättning att sysselsättningen krävde det.

Det är den nya regeringen och icke socialdemokraterna som klarar Kalmar Verkstads AB:s sysselsättningsbehov genom de beställningar som gjorts och som kommer att göras på det här området. Regeringen har klart sagt ifrån att den inte är emot att Kalmar Verkstads AB försöker träffa avtal med utländska företag om licenstillverkning, och jag tror visst att man i Kalmar Verkstads AB, om man får tid på sig, kan göra dessa motorvagnar. Det vore emellertid sakligt felaktigt att i detta läge avhända sig möjligheterna att på ekonomisk, affärsmässig basis fatta ett beslut nu, när man, som Kalmar Verkstads AB, har följt upp sysselsättningskraven.

Herr ROSQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vara mycket glad, om det som herr Lothigius säger verkligen vore sant, nämligen att 100 vagnar skall beställas hos Kalmar Verkstads AB. Men jag kan inte riktigt tro på herr Lothigius, ty först radade han upp en mängd skäl för att riksdagen *inte* skall begära hos regeringen att motorvagnarna köps i Sverige. Han sade att socialdemokraterna vill göra detta utan hänsyn till kostnad, till försening m. m.

Jag vill då fråga herr Lothigius: Om man nu lägger ut en beställning – eller har gjort det eller ämnar göra det – på hundra personvagnar hos Kalmar Verkstad, vagnar som ännu befinner sig på ritbordsstadiet, måste herr Lothigius i den frågan väl vara på samma våglängd som jag? Man tar nu inte hänsyn till enbart kostnaden. Man tillämpar undantagen i upphandlingskungörelsen.

Om det är detta som herr Lothigius menar, tycker jag att man har kommit mycket långt. Vi har från socialdemokratiskt håll till viss del inhöstat en seger. Jag vill nu bara ha en bekräftelse från herr Lothigius att det verkligen är på det sättet.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Den beställning av 100 vagnar som jag talar om innebär en order på det område som Kalmar Verkstad av hävd är inriktad på, nämligen personvagnar. Denna beställning, som man alltså är beredd att lägga ut hos Kalmar Verkstad, kommer att fylla sysselsättningen på Kalmar Verkstad enligt företagets önskemål och enligt de prognoser som företaget också föredragit inför utskottet.

När det gäller motorvagnar finns det en möjlighet för Kalmar Verkstad att delta i licenstillverkning genom eget initiativ, mot bakgrund av de förhandlingar som eventuellt förs med utlandet eller med dem som SJ i detta sammanhang förhandlar med.

Herr ROSQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer till herr Lothigius med följande fråga: Skall det byggas 100 personvagnar vid Kalmar Verkstad?

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den klara uppfattningen att det kommer att byggas minst 100 personvagnar vid Kalmar Verkstad.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Av naturliga skäl har jag följt utvecklingen vid Kalmar Verkstad med stort intresse, och redan i höstas interPELLERADE jag den nye kommunikationsministern om möjligheten att få ytterligare beställningar dit. Hans uttalande då vittnade om att han var fullt medveten om hur angeläget det var att förlägga så mycket som möjligt av beställningarna inom vårt land, inte minst till Kalmar Verkstads AB. Jag vill säga att jag har funnit utskottets skrivning fullt tillfredsställande och att jag därför utan minsta tvekan anser mig kunna rösta för utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölles.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 823 av fru Marklund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 4 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 823.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284
Nej - 12

M o m . 3 o c h 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mellqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 4 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mellqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 139

M o m . 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

föredragningen av övriga punkter i detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 11 Anmäldes och bordlades

Proposition

1976/77:88 om ändring i brottsbalken

§ 12 Anmäldes och bordlades

Redogörelser

1976/77:14 Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1976

1976/77:15 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1976

§ 13 Anmäldes och bordlades

Motioner

1976/77:1428 av herr *Andréasson m. fl.*

1976/77:1429 av herrar *Björk* i Gävle och *Fransson*

1976/77:1430 av fru *Eliasson* och fru *Odelsparr*

1976/77:1431 av herr *Hellström m. fl.*

1976/77:1432 av herrar *Johansson* i Skärstad och *Korpås*

1976/77:1433 av fru *Johansson m. fl.*

1976/77:1434 av herr *Jonasson*

1976/77:1435 av herrar *Jonsson* i Alingsås och *Karl Bengtsson* i Varberg

1976/77:1436 av herr *Karlsson* i Mariefred *m. fl.*

1976/77:1437 av fröken *Littmarck*

1976/77:1438 av fröken *Nilsson m. fl.*

1976/77:1439 av herr *Rydén*

1976/77:1440 av herr *Sundman*

1976/77:1441 av herr *Wachtmeister i Johannishus*

1976/77:1442 av herr *Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:55 om folkhögskolan

1976/77:1443 av herr *Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:86 om ändringar i Internationella valutafondens stadga, m. m.

§ 14 Anmälan av interpellationer

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

Anmäldes och bordlädes följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

*Anmälan av
interpellationer*

den 15 mars

1976/77:117 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till fru statsrådet *Troedsson* om vissa åtgärder för att bistå föräldrar till utvecklingsstörda barn:

För föräldrar som upptäcker att de fått ett utvecklingsstört barn innebär detta en svår chock. De ställs inför en krissituation med känsla av stor hjälplöshet samtidigt som många förknippar det inträffade med djupa skam- och skuld känslor. Det har förekommit fall då föräldrar drabbats av fullständig apati och knappt vågar anförtro sig ens åt sina närmaste. Härigenom kan även barnet i fråga bli hårt lidande. Det kan inte få adekvat hjälp i vare sig skötsel eller andra omsorger. Relationerna mellan föräldrarna kan även ta stor skada. Allt detta sammantaget betyder att barnets handikapp kan förvärras och föräldrarna hamna i en mycket svår- löst problemsituation.

Det finns läkare som kan ge en första hjälp då störningarna upptäcks hos barnet främst genom att ge föräldrar den tröst de för stunden behöver liksom försäkringar om att barnens svårigheter numera kan underlättas genom sakkunnig vård och t. o. m. undervisning.

Det förekommer emellertid inte någon systematisk satsning på hjälp till föräldrar i den krissituation de hamnat i, en hjälp som de är i omedelbart behov av. Veterligen är det endast Stockholms läns landsting som gått in för att genom omsorgsnämnden göra insatser för föräldrarna och därigenom också för barnen.

I de fall då man redan i samband med födseln kan konstatera att barnet är utvecklingsstört kan sjukhuset dels ge en första information, dels omtala för föräldrarna vem de kan vända sig till för att få tala igenom sin situation. De två personer som hittills ombesörjer dessa frågor inom Stockholms län framhåller vikten av att föräldrar som senare får kännedom om att deras barn är utvecklingsstört snarast möjligt anlitar den hjälp som finns att tillgå. Barnets fortsatta utveckling är i mycket hög grad beroende på hur tidigt insatserna sätts in för barnets bästa. Detta vitsordas också av personal i skolor för utvecklingsstörda barn. Jag finner det utomordentligt angeläget att dessa frågor ägnas större uppmärksamhet vid våra landsting och sjukhus. Föräldrar utsätts för så stora påfrestningar att många inte orkar med dem utan hjälp från utomstående som med sakkunskap kan bidra till att återställa föräldrarnas relationer till varandra och framför allt till barnet.

I likhet med vad Stockholms läns landsting anordnat på detta område anser jag att landstingen ute i landet borde pröva möjligheterna att genom omsorgsnämnderna få sakkunnig personal i sin tjänst för att de skall

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anmälan av
interpellationer*

kunna bistå föräldrar till utvecklingsstörda barn. Detta skulle i en svår situation inge många föräldrar trygghet och större säkerhet när det gäller omvårdnaden av barnet. Ett arbetsteam av det slag som Stockholms läns landsting anställt måste vara av ovärderlig betydelse för dessa föräldrar och till sist självfallet för barnets utveckling. Föräldrarna kan få de råd de så väl behöver samt genom kontinuerlig kontakt med teamet god kännedom om hur de i fortsättningen skall vårda sitt utvecklingsstörda barn.

Med stöd av det anförda vill jag till fru statsrådet Troedsson ställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till att man inom landstingen allmänt anordnar arbetsteam som kan bistå föräldrar till utvecklingsstörda barn och genom kontinuerlig kontakt bidra till en så harmonisk och positiv utveckling som möjligt för dessa föräldrar och barn?

Den 16 mars

1976/77:118 av herr *Feldt* (s) till herr ekonomiministern om åtgärder mot inflationen:

Under de två första månaderna i år steg konsumentpriserna enligt rapporter från statens pris- och kartellnämnd (SPK) med 2,6 %. Detta innebär att den utveckling mot successivt lägre prisstegring som kunde registreras under 1976 nu brutits och ersatts med en ökande inflation.

Från flera synpunkter är den ökade inflationstakten allvarig och oroande. I ett skede då den internationella prisuppgången bromsats upp saknas skäl för en rakt motsatt utveckling i Sverige. Det ter sig så mycket mer anmärkningsvärt som prisstegringen i Sverige nu under flera år understigit det internationella genomsnittet. Vidare är de kraftiga prishöjningarna i dagligvaruhandeln, som uppgick till 4,7 % under januari och februari, ett direkt hot mot löntagarnas reallöner. Den ökade inflations- takten blir därför, om inte effektiva motåtgärder vidtas, en allvarlig komplikation i de pågående avtalsförhandlingarna.

I regeringsförklaringen av den 8 oktober 1976 angavs kampen mot inflationen vara en viktig angelägenhet för den nya regeringen. Ekonomiministern har sagt sig skola utarbeta en plan mot inflationen. I finansplanen upprepades dessa löften. I regeringskommentarer manades företagen att inte genom prishöjningar i förväg ta ut förväntade men ännu inte inträffade kostnadsökningar.

Några konkreta åtgärder för att infria dessa löften har dock inte lagts fram eller aviserats. Företagen synes inte heller i någon nämnvärd utsträckning ha reagerat på regeringens förmaningar att inte i sin prispolitik föregripa kommande kostnadsökningar. Enligt SPK:s rapport har sålunda inte mindre än 24 företag åberopat förväntade höjningar av lönekostnaderna som motiv för i februari genomförda prishöjningar.

Med hänsyn till den centrala betydelsen av att den svenska prisut-

vecklingen snabbt stabiliseras måste kravet ställas på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att inte den svenska prisnivån skall skjuta i höjden i ett skede då den internationella inflationen bromsas upp och då löneförhandlingar pågår.

Nr 87

Onsdagen den
16 mars 1977

*Meddelande om
frågor*

Jag ber därför att till herr ekonomiministern få rikta följande frågor:

1. Vilka är enligt er bedömning orsakerna till den ökade inflations-
takten i januari och februari?
2. Vilken prognos görs nu för uppgången av konsumentpriserna 1977?
3. När kommer er tidigare utlovade plan mot inflationen att läggas
fram?

§ 15 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 mars

1976/77:319 av fru *Leijon* (s) till herr arbetsmarknadsministern om betydelsen för jämställdhetsarbetet av utbyggnaden av barnomsorgen:

Partisekreteraren i moderata samlingspartiet har angripit den av riksdagen antagna planen för barnomsorgen.

Jag vill därför fråga herr arbetsmarknadsministern:

Anser herr Ahlmark det förenligt med jämställdhetsarbetet att minska den planerade utbyggnaden av dag- och fritidshem?

1976/77:320 av fröken *Pehrsson* (c) till herr socialministern om utbildning av personal för synträning m. m.:

Flera av sjukvårdshuvudmännen planerar att inrätta synhjälpcentraler. Vid dessa skall synhandikappade kunna få adekvat träning och hjälp så att de på bästa sätt skall kunna utnyttja befintliga synrester. För att denna verksamhet skall kunna fungera behövs personal som är utbildad för att klara sådan service. F. n. finns inte någon sådan utbildning i Sverige.

Mot denna bakgrund vill jag fråga herr socialministern:

Är socialministern beredd att verka för att utbildning av personal för synträning och service till synhandikappade snarast påbörjas?

1976/77:321 av fru *Lantz* (vpk) till herr socialministern om utbyggnadsprogrammet för barnomsorgen:

Ett av regeringspartierna, moderata samlingspartiet, har enligt uppgift i bl. a. Dagens Nyheter deklarerat att detta parti inte vill infria riksdagens beslut att bygga 100 000 nya daghemsplatser på fem år.

Mot bakgrund härav vill jag fråga herr socialministern:

Är moderaternas inflytande i regeringen så stort att de kommer att kunna stoppa utbyggnaden av barnomsorgen?

1976/77:322 av herr *Forslund* (s) till herr arbetsmarknadsministern om företagens användning av statligt lagerstöd:

Det statliga lagerstödet till företagen är ett viktigt medel för att i en lågkonjunktur hålla en oförändrad sysselsättningsgrad. Men erfarenheten visar att det också har negativa konsekvenser. Så kan t. ex. ett multinationellt företag erhålla lagerstöd, varav merparten genom den vinstöverföring som sker till intresseföretaget i ett annat land går utomlands.

Under återopande av det anförda vill jag till herr arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de överföringar av lagerstödspengar som görs från svenska dotterföretag till intresseföretag utomlands?

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att stoppa detta?

1976/77:323 av herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr försvarsministern om remisstiden på 1973 års vapenfriutrednings betänkande Rätten till vapenfri tjänst:

Vapenfriutredningens nyligen presenterade förslag innebär att många som av samvetsnöd vägrar värnplikt kommer att slippa fängelsestraff. Från allmän rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att tidpunkten från det att utredningens förslag presenterats till dess att beslut kan fattas och träda i kraft blir så kort som möjligt. En möjlighet i detta sammanhang är att ha en kort remisstid.

Är försvarsministern villig medverka till, mot bakgrund av rättssäkerhetssynpunkterna, att remisstiden på vapenfriutredningens förslag görs kort?

1976/77:324 av herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr budgetministern om anpassning av enkronorsmynten till automathandeln:

De nya enkronorna passar inte för handel i automater. Enligt uppgift planerar därför automatägarna att bygga om dessa. Detta måste vara en mycket orationell följd av att mynten tillverkats på ett mindre tillfredsställande sätt.

Vilka initiativ ämnar budgetministern ta för att komma till rätta med de orimliga effekterna för automathandeln i anledning av de nya enkronorna?

1976/77:325 av herr *Komstedt* (m) till herr justitieministern om ökad polisbevakning nattetid:

Anser statsrådet det försvarbart med hänsyn till brottsutvecklingen i samhället att vissa polisdistrikt inte har någon polisbevakning under natten?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 18.01

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 87

Onsdagen den

16 mars 1977

*Meddelande om
frågor*